

Nemunas

Nr. 4
(853)

2013 m.
sausio 31–
vasario 6 d.

Kaina 3,00 Lt

KAUNO KULTŪROS IR MENO SAVAITRAŠTIS

1928 m. sausio 19 d. Lietuvos
baleto artistai Valstybės teatre
Kaune pirmą kartą šoko Piotro
Čaikovskio baletą „Spragtukas“.
Ir šiandien, prabėgus 85-eriems
metams, tai vienas
populiariausių Lietuvos
nacionalinės operos ir baletu
teatro spektaklių.

Mari (Anastasija Čumakova)
ir Princas (Romas Ceizaris).

Martyno ALEKSOS
(LNOBT archyvo) nuotrauka

18 p.

9 770134 314014

***

*dangus kaip vanduo
tik
kodėl taip ilgai neužplūsta
mano namų
būtų dar vienas pražydęs korolas
Viešpats vandenyno soduose*

Erika DRUNGYTĖ

Ričardo ŠILEIKOS iliustracija

Indrė Valantinaitė.
Remio ŠČERBAUSKO nuotrauka

Donatas Paulauskas.
Loretos MERGELYTĖS nuotrauka

Apie moteris

Pirmuoju sakiniu turėčiau pristatyti naujają rubriką – „Velvetas“. Antruoju – suregzti ką nors šmaikštaus, trečiuoju – ko nors palinkėti arba pažadėti. Bet aš nesu gera ižanginių kalbų rašytoja, todėl nedaugiažodžiaudama pasakysiu, kad šios naujos rubrikos tikslas – kalbėtis apie įvairiausius, ne tik su kultūra susijusius dalykus. Proga stebėti įvairių asmenybų mąstymo trajektorijas. Ir netgi pačiam tapti personažu.

Šio mėnesio tema tiesiog – moterys.

– Indre, kai skaitau tavo kūrybą arba girdžiu tave pačią ją skaitančią, man kažkodel pradeda atrodyti, kad tai mūza byloja. Negaliu atsieti tavo „gražiausios Lietuvos poetės“ įvaizdžio nuo tavo tekstu, jie tarsi eina sykiu, papildo vienas kitą. Kaip pati reaguoji, kai viešajame diskurse vis užsimenama apie tavo grožį? Turiu omenyje, ar nekyla piktumas, kad taip sureikšminama kūrėjos išvaizda?

– Ačiū. Anksčiau erzindavo toks susikoncentravimas ties paviršiumi, ypač tu, kurie skaito poeziją, domisi ja ir, atrodytų, turėtų būti įvairialypiai, gilūs, pastabūs, o jų liftas užstringa vos pirmame aukšte.

Mégstu sakyti, kad literatūra – viena iš tų tikrai retų sričių, kurioje „Mis pasaulis“ ir Kvazimodas turi vienodas galimybes. Juk niekas neskaitys poeziros ar neleis knygų dėl autoriaus išvaizdos.

– Kaip tau atrodo, ar rašymą galima skirstyti į moterišką arba vyrišką? Kokie tekstai tau pačiai artimesni?

– Pirmiausia poezija – išvis vienas sunkiausiai skirstomų, subjektyviausiai vertinamų žanrų. Galima tik pasakyti, kieno kūryba artimesnė, randanti atgarsį, o kuri tolima, neužkabinanti, neaktuali, kad ir kaip meistriškai būtų suklijoti žodžiai. Visgi man poezijos deivė Nr. 1 – Wisława Szymborska, jos kūryba itin universalė. Išties gera poezija neturi lyties, nors mano mylimų autoriių sąraše visgi nusvertę moterys.

– Koks tavo požiūris į feministines idėjas, šiuo metu sklandančias mūsų kultūroje?

– Pasakysiu trumpai ir paprastai – gerai viskas, kas turi saiką.

– Kaip manai, kodėl feminizmas įvairių profesijų vyru dažniausiai netoleruojamas ir mitologizuojamas?

– Gal todėl, kad kartais ir pačios moterys perlenkia lazdą? Na, o jeigu reakcija yra ištisės neadekvati, tiesiog suprantu, kad tokiu būdu slepiami kompleksai, ir atsiribuoju nuo tokų netolerantiskų asmenų bei jų nuomonės.

– Ar yra reiškinys, prieš kuriuos norėtumei pati maištauti ir su jais nesutiki?

– Yra tokų, kurie sukelia nedidelį nepasitenkinimą, bet kad norėtusi tikslingai, sistemingai kam nors priesintis, kovoti, net nežinau, dabar neateina į galvą. Stengiuosi koncentruotis į teigiamai nuetikiančius dalykus ir nešvaistyti jėgų negatyvui arba tam, ko negaliu pakeisti.

– Jeigu svarstytiuime apie iš anksto konstruojamus kūrėjų įvaizdžius, kaip tau atrodytų, ar viešumoje (ypač ne tarp literatų) yra koks nors stereotipinis moters poetės įvaizdis? Ar teko pačiai susidurti su šablonišku poetės vertinimu?

– Na, taip, egzistuoja tokis, kad poetė – nerimastinges natūros, jausminga, nebuitiška, išsiblaškiusi, komplikuota asmenybė. O kiek man teko pastebėti, tai gana netradicinės, unikalios moterys, kurias sunku išsprausi į kokius nors apibréžimus.

– Moteriškumas yra tik socialinis konstruktas ar natūrali būsena? Kaip pati galėtumei ji apibūdinti?

– Pirmiausia jis man siejasi su jausmingumu ir naujos gyvybės suteikimo stebuklu. Manau, tai natūrali būsena. Apskritai viskas, kas natūralu, yra gražu. Man atrodo, socialinis konstruktas mažiausiai paliečia lytiškumą, be to, dabar yra galimių tai apeiti.

– Kokius stiliaus, raiškos ar tematikos momentus labiausiai vertini poeziuje?

– Labiausiai vertinu tik poeziuje įmanomą gebėjimą sutalpinti pasauly vienoje eilutėje. Įvairiausią kartą, tautybių poetai skirtingais būdais bando tai padaryti kuo taikliau. Juk būna – skaitai ir štai nusmilko tas atpažinimo džiaugsmas ir gėris, nes puikiai žinai, apie ką kalbama. Ši jausmą išgyvenau begalę kartą, o kažkas émė ir apvilko visa tai kalbos apdarą, suteiké kūną...

– Kokios menininkės tau padarė didžiausią įtaką?

– Tori Amos, W. Szymborska, Anne Sexton, Billie Holiday, Fiona Apple, PJ Harvey, Leonora Carrington, Maria Callas ir begalė kitų tapytojų, muzikantų, poeicių bei įvairių sričių menininkų, kurių skaicius vis auga. Mégstu ieškoti ir atrasti įvairiausias asmenybes bei jų kūrybą.

– Ir pabaigai. Ko palinkėtumei debiutuojančioms Lietuvos rašytojoms?

– Drąsos būti savimi ir natūralumo, kuris ir yra patis stipriausias bei gražiausias skydas, pridengiantis nuo visų tų „kas ką pasakys ar pagalvos“.

***

– Donatai, kreipiūosi į tave ne tik kaip į puikų, originalų poetą, bet ir kaip į žmogaus teisių aktyvistą ir jaunąjį intelektualą. Šio mėnesio tema naujoje „Nemuno“ rubrikoje – moteris. Kaip tu suvoki moteriškumą?

Nukelta į 12 p.

4 Vyksmas

Vėl pasakojamos Notrdamo legendos

Genadijus Žukovskis (Grenguoras) ir choreografas Aleksandras Jankauskas.

„Notrdamo legenda“ – tai šokio ir plastikos sintezė, kurią visai netrukus išvysime Kauno valstybiniame muzikiniame teatre. Šokio spektaklis žiūrovams bus pristatytas simbolinę meilės dieną, vasario 14-ąją. Norédamas į šią populiarumo neprarandančią istoriją pažvelgti plastikos ir šokio paletės spalvomis, spektaklio kūrėjas choreografas Aleksandras Jankauskas pagal žinomą Victor Hugo dramą „Paryžiaus katedra“ parašė libretą. Spektaklio statytojai žudančiai neapykantai priešpriešina meilės metamorfozę ir žmoniškumą.

Spektaklio scenografiją kuria dailininkas Artūras Šimonis, kostiumų dailininkė Rūta Biliūnaitė, videoinstaliacijų autorius – Vladas Šerstobojevas. „Notrdamo legendoje“ kartu su Kauno valstybiniu muzikiniu teatro baletu trupės artistais pasirodys ir pripažinti Lietuvos šokio meno atlikėjai bei šokio spektaklyje „Dulkį spindesys“ puikiai lūkesčius pateisinę choro artistai, vaidmenis kurs ir teatro solistai, dainininkai.

Repeticijos teatre dar pačiame įkarštyje, tačiau jau matyti labai aiškūs spektaklio kontūrai. Apie tai, ką netrukus pamatysime scenoje, prašome pasidalyti spektaklio režisierių A. JANKAUSKĄ:

– Ar jūsų negąsdino V. Hugo kūrinys, kuris dabar toks populiarus, visaip interpretuotas, statytas tokiuoje gausybėje scenų?

– Taip, šiokios tokios rizikos buvo. Ir teatro administracija abejojo. Tačiau mano sukurtas libretas – nauja kūrinio interpretacija. Rémiausi miuziklu, skaičiau ir V. Hugo knygą. Kitur motinos personažas nėra toks ryškus, o man jis tapo pačiu svarbiausiu. Didžiulė tragedija, kai motina prarranda vaiką, dar didesnė – kai ji atranda, bet jis jau visai arti kartuvių. Man labai įdomus išprotėjusios vienuolės personažas. Pamišusi moteris klykdavo, girdėdama dainuojančią Esmeraldą, o vėliau sužinojo, kad tai jos pavogtas vaikas. Ši motinos linija driekiasi per visą spektaklį.

Taip pat „Notrdamo legendos“ išskirtinumas – visi kiti personažai, simbolizuojantys tam tikrus žmonėms būdingus jausmus. Meilė, pavydas, išdavystė, šventumas... Kiekvienam mūsų glūdijie visi. Būdami geros nuotaikos galime spinduliuoti meilę ir šventumą, o sekmei nusiskuskus – net pačias blogiausias emocijas.

– Mes visi esame individualybės, tačiau menas spalvas sutirština, daug ką absolutina, abstrahuoja?

– Taip, manau, menas negali rodyti kokio nors konkretaus žmogaus. Ypač tai svarbu kuriant baletą. Čia galioja psichologams būdingas žvilgsnis – ne į asmenybę, o į žmogaus savybę. S. Freudas teigė, kad kiekvieno mūsų sapnai yra tam

tikri ženklai, verčiantys susimąstyti apie save ir atrasti dažniausiai užslėptas savybes, kurių ne norime sau pripažinti.

Mūsų baletė Esmeralda nėra konkretus tam tikru laikotarpiu gyvenęs asmuo. Tenka akcentuoti pačią ryškiausią, daugiausia klausimų keliančią savybę.

– Jūsų spektaklyje Esmeralda yra meilė. Jos veidų, be abejo, gali būti įvairiausiai ir net prieštaragingi. Kokia ji bus „Notrdamo legendoje“ ir kokią žinią mums norės perduoti?

– Tai savotiškai „irėminta“ meilė, kuri negali peržengti tam tikros ribos. Panašiai kaip ir kitos ryškios savybės ar jausmai. Jei matome, kad grožis traukia žmones, imame tuo naudotis. Tokia yra Esmeraldo istorija. Klopenas, išauginės merginą, ją perspėja, sergsta nuo galimų nemalonumų, tačiau viskas baigiasi tragediškai. Kvazimodas suvokia, jog negali siekti Esmeraldo meilės, bet atsisako tai priimti, peržengia jam skirtą ribą ir dėl to kenčia. Kunigas Frolas turi skleisti tik dieviškąjį meilę, tačiau nesusilaiko. Febą pradžioje sutinkame kaip karininką, kuris turi nugalėti, o ne pasiduoti. Visų šių ribų peržengimas yra egoizmo „maitinimas“. Kai jis pasiekia apogejų, žlugdo, griauna viską aplink. Su šiuo principu teko susidurti ir realiamame gyvenime. Ne vienas menininkas yra sakęs, kad savo kūrinį kuria iki tam tikros ribos, o vėliau kūrinys pats save kuria. Aš taip pat daugybę dalykų atradau tik repetuodamas.

– Koks yra jūsų kūrybos procesas? Iš anksto turite aiškų planą, viziją ar ji ryškėja pamažu?

– Ji yra gana konkreti. Tačiau nusakyti šią

vidinę būseną labai sudėtinga. Joks menininkas negali pradėti dirbti, kol visko nėra sugalvojės, subrandinės iki galio, nesuformavęs visumos. Tai tarsi emocinis vaizdinys, kurio detales vėliau dėlioji kūrybos proceso metu. Aš žinau, kaip viskas turi atrodyti scenoje, kokia muzika turi skambeti. Neretai prašau kompozitorius ir kitų bendraminčių kolegų ieškoti būtent to, ko man reikia galutiniam vaizdui pasiekti. Tai atima labai daug laiko, tačiau būtina.

– Kaip tą spektaklio vaizdą galėtumėte apibūdinti šiandien, kai jau tiek daug padaryta?

– Jame bus nemažai šiuolaikinių dalykų. Videoprojekcijos ir scenografija – absolūciai minimalistinės. Scena išklotą pilku linoleumu, lumbas dengia didžiulis veidrodis ir išdėlioti savočki klapautai – tik tiek. Nebus net kulisų, todėl atsivers didelė scena, prie kurios nėra pratę teatru atlikėjai.

Galvodami apie spektaklio koncepciją, norėjome akcentuoti kiekvieno personažo individualumą. Nusprendėme išryškinti šokėjų kūnų viršutinę dalį – pečius, ryškų grimą ir šukuosenas. Dailininkai specialiai studijavo Renesanso laikų šukuosenų subtilumus.

Vizualioji spektaklio pusė turi būti tokia, kad žiūrovas pamirštų, iš kur atėjo, ką veikia. Po spektaklio jis tarsi pabunda iš miego. O tai giliai pasiekti tik tada, kai muzika, šokis, vizualumas skamba vienu akordu, tarsi intensyvus spin-dulys apšviečia esminį tašką.

Tad dėl dar stipresnės įtaigos norėjos sujungti praeities ir šiandienos pasaulyus. Kai Grenguuras klausosi išprotėjusios Esmeraldo motinos pasakojuamos istorijos, suvokia, kad ji kartoja, jau yra kažkur girdėta. Todėl motinos apdaras turės dviejų epochų (Renesanso ir šiandienos) bruožų.

– Scenoje suksis karuselė. Ką ji reikš jūsų spektaklyje?

– Tai bėgančio, tačiau vis atskirkartojančio laiko simbolis. Visos istorijos, kurios nutiko Renesanso laikais, tapačios ir šiandien. Tereikia įsi-klausyti ir surasti, atpažinti jose save.

– Spektaklio muzikos autorius ir aranžuotojas – kompozitorius Antanas Jasenka. Tačiau, be originaliosios muzikos, spektaklyje girdėsime ir nemažai žinomų melodijų iš garsiojo Richardo Cocciante's miuziklo. Kodėl to prieikė?

– Tai padėjo sudėlioti spektaklio dramaturgiją, nes aš dažniausiai ieškau ne konkrečios mu-

zikos, o jos perteikiamos nuotaikos. Kompozitorius labai stengėsi atspėti mano viziją ir, manau, jam tikrai pavyko.

– Pradėjome kalbėti apie muziką, bet „Notrdamo legenda“ yra šokio spektaklis. Ar pats sauatsakėte į klausimą, koki šokio stiliių ši kartą pristatote?

– Spektaklyje norėjosi atrasti muzikos ir šokio sintezę, kokią tik įmanoma pasiekti šiame teatre. Ieškojau tokios šokio stilistikos, kuri būtų įdomi man ir kurią pajėgi įveikti mūsų šokio trupė. Klasikinis baletas čia sunkiai įmanomas, nes turime per mažai žmonių, baigusius akademinius mokslus, mūsų šokio repertuaras taip pat gana kuklus – nėra kada igyti daugiau patirties. Turime mažai šokėjų – ypač vyri.

Konkrečiai šokio stilistikos įvardyti negaliu. Tai sintezė – ne mažai klasikinių detalių, modernaus ir šiuolaikinio šokio elementų. Labai norėjau aiškiai atraboti viesus šiuos stilius, juos sieti su dramaturgija, muzika, o tada kurti konkretiems personažui tinkančią šokio kalbą. Kai viską labai atidžiai galvoje sudėlioji, kai išgirsti savotišką vizualinį skambesi, šokio judesiai ateina savaimė. Nenorėjau savęs apraboti jokiais rėmais. Vidinius dramatiškus jausmus išreikšti klasikiniu šokiu labai sunku. Jis taps paprasciausia pantomima. Apskritai scenoje neturėtų būti judesio pirmenybės. Šokėjas turi suvokti, kodėl atlieka tą, o ne kita jadesi, justi jo galiaj ir spalvą.

Spektaklyje šoks labai perspektyvus ir įdomus Baltarusijos šokėjas Genadijus Žukovskis, šiuo metu dirbantis Nacionaliniame operos ir baletų teatre. Tai ypač imlus šokėjas, akimirksniu pajuntantis režisieriaus norus ir intencijas, galintis šokti įvairiaisiais stiliais. Kita pagrindinė šokėja – Greta Gilytė iš Klaipėdos. Ją pažinojau anksčiau, todėl pasikviečiau į spektaklį.

Kauno teatro trupei buvo labai sunku perimti naujos stilistikos subtilumus ir taip ilgai išbūti scenoje. Anksčiau tokį spektaklį Kaune nebuvu.

– Šokėjo sėkmės scenoje dalį sudaro amato išmanymas? Ar kartais neapima bejėgišumas, susidūrus su itin dideliais iššūkiais?

– Taip, vidinė menininko kultūra ir dvasiniai dalykai labai svarbūs, bet amatas yra sunkioji ir neišvengiama pusė. Manau, netalentingų žmonių nėra, yra tik tinginiai. Pasiekti galima visko. O kad dirbant daugybę kartų nusvyra rankos – niekam ne paslaptis. Aš pats ne visada buvau

itin kūrybingas ir darbštus. Tačiau supratau, kad, jei nežengsiu tam tikrų žingsnių, gyvenimas taip ir praeis. Išmanyti savo amatą ir koncentruotis į svarbius, įdomius dalykus, beveik medituoti turi kiekvienas menininkas, nesvarbu, kokios srities jis būtų. Pirmiausia priivalai atlikti vidinius veiksmus, kad vėliau tai įgautų materialią išraišką. Amatas – visuotinis reiškinys, o talentas suteikia kūriniui individualumo. Tačiau ir sunkumai beveik būtini. Be jų neliks trinties, kuri būtina talentui „galiauti“, aštrinti. Kiekvienas žmogus patenka į tą situaciją, kuri jam skirta, kuriai įveikti turi jėgų.

Žinoma, nemalonu, kai mena varžo išoriniai veiksniai. Pavyzdžiui, baleto srityje jų labai daug. Lieka vis mažiau kompozitorių, norinčių kurti muziką baletui, nes jai taikoma daug apribojimų, taisyklių. Ji turi būti tinkama šokti. Kompozitoriams tokie rėmai nepatinka. Galų gale šis kūrybos procesas ilgas, o finansuojamas menkai. Todėl pasaulyje išivyravauja tendencija kompliuoti įvairių klasikinių autorų kūrinius.

– Ačiū už pokalbij, lauksime premjeros.

Kalbėjosi Audronė MEŠKAUSKAITĖ

Greta Gylytė (Esmeralda).
Laimučio BRUNDZOS (KVMT) nuotraukos

6 Jaunieji/ Kūryba

Domas LINKEVIČIUS

Draugliaivai

Aštriausios tylos badė nemarias
sirdies kertes kaip išgalastos ietys,
kol išdrįsau paklausti užupietės –
kur plauksime, pažadinę marias?

Žvilgsniu jি man išpjovė raineles
ir, įsikibus mano delno, taré:
– Link horizonto... – paslapčiu notaré,
svajonpaukštē, kuri tikrai neles

baltų krituolių snaigiu iš viršaus,
ar žemės bloškiančiu saldybēn uogų.
Susapnavau ją angeliskai nuogą,
jos laukiau, ją radau ir jai piršaus.

Žvaigždynų sidabriniai auskarai –
mums kompasai, parodę kelią. Plaukém
upeliais, jūromis, rugių palaukém...
...laivais, kurių nebesugriaus karai.

Kupidono taikiklyje

Kai nakti okupuoja miego radijas,
ménulį apima silpnaprotystė.
Mes ieškom danguje žvaigždžių, o radę jas
nuraškome neleisdami nukristi.

Aš patenku į tavo lūpų sūkuri.
I lūpų tokio skonio kaip avietės.
Man regis, tu mane iš naujo sukuri:
papildai, ramini, verti žavétis.

Su tavimi man gera šélt, kvailioti, nes
tu supranti mane, nes mes lyg upės,
lyg begalinis vandenų viliočiniš,
erotiskai baikštus ir saldžialūpis.

Maršrutai

Už lango sniegas, o dangus pablyškės.
Greitasis traukinys išvysto greitę.
Tolybėj pasilieka Pravieniškės.
Arčiau skambeti ima šimtafleite

daina iš lūpų mano mylimosios.
Pro šalį lekia Kaišiadorys, Žasliai –
tarytum laukdami, kol surimuos juos
kūréjas, žvelgiantis į viską mąsliai,

tačiau ne visada. Dažnai – bedievius,
gašlus tarp miestų amžinujų blaškos.
Už lango vis dar guli sniegas. Vievis.
Kita stotis bus galutinė. Taškas.

Rašau eilėraštį anapusiniam draugui...

...nes tie, kurių nėra, nebepaklaus – kam būti?
Aš paprasciausiai jų daugiau nebesutiksiu,
neatsiliepsiu niekada į jų skambutį.
Jie tolsta – pabaidytas pulkas kuosų. Tiksi

krumpliaraciuose laikrodis nerimastingas.
Lai migdo žemė jি, o kvepiantys migdolai
man visada primins tave. Užgroja Stingas
apie laukus iš aukso, į kuriuos nutolai.

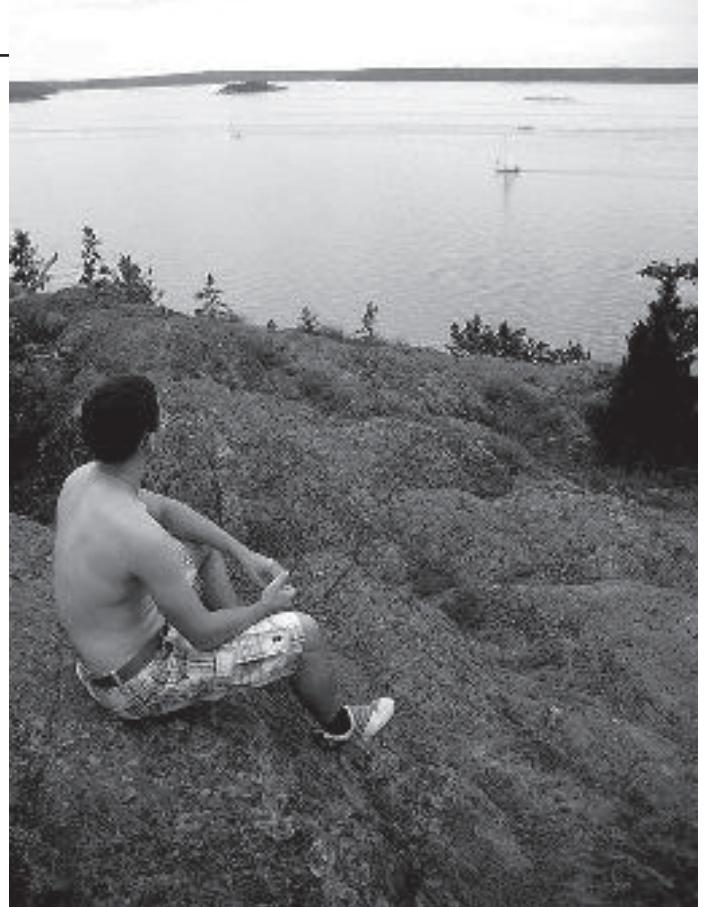
Ir nebelieka nieko, gal tik – nusiprunkšti,
nes tu dabar su jais – su tais, kurie išėjė.
Šypsausi, užsimerkiu ir sugniaužiu kumštį,
o lūpose – malda už tavo išrišėjā.

Migruojantys

Mes vis keliaujame, vis renkame po trupini,
smiltele, akmenėl, jūros aukso grūdą...
Aš klausiu: kur mes? Tu nebyliai duoną trupini.
Naktis tamsos liežuvį vandenin sugrūda.

Kai į tave stiebiuosi, skęstu tavo Alpėse,
iš léto priprantu be šalčio ir be sniego.
Aš klausiu: jeigu degsiu tavyje, ar gelbési?
Tu atsakai: miegok, brangus. Néra man miego.

Mes valtim iriamės tol, kol pamatom švyturį.
Keliaujam smėlio kopom pavėjui, prieš vėją.
Aš klausiu: ar pažadinsi mane? – tu pritari.
Sakai: dar saulei kylant būsime išėj.

Laura VARSLAUSKAITĖ

Pažymėtieji

*Ir visi dangūs
Sukrito
I kišenes
Éjusiuju mirti.
Dryžuotos medvilnės
Raukštėse
Suposi.
Kopėčiom išsivijo.

Ir krito dryžuotais
Marškiniais
Éjesieji mirti

Dangumis į viršų.*

Žalia vizija 2

*Paliesk tą žalią akmenį
Jis kvépuoja
Žiaunos
Kaip žuvies,
Tos keistos
Kur matėm
Paveikslėlių knygoj
Ar juoksies kai
Padovanosiu
Kvėpuojantį akmenį tau?
Sunku patiketi, sakai...
O aš juokiuosi
Tu toks keistas
Mažas žmogus
Su kvėpujančiu akmeniu
Saujoj*

Tereikia atidžiau

*Apsidairyti
Mėlynu aksomu muštos durys
Pusiau praviros
Kvepia
Močiutės sausainiai
(Juos mėgstu panardinti
i arbatą ir žiūrėti
kaip skėsta)
Patraukiu skambučio
Virvelę
Sidabriniais kankorežiais
Dekoruotą
Žiū lentelė ant durų
„Jeik pro mane“
Užrašas šviečia raudonai
Atsarginis jėjimas
Visada.
Tau rezervuotas.*

Vienas vakaras Lukiskių aikštėje

*Isiréžusi į atramas suolo
Pažliugusio parko
Kampe.
Bandžiau numirti
Kol žibintų šviesa
Mano veidą myléjo
Išsitraukiau iš balos
Batus
Padėjau šalia.
Nosimis į dangų.*

Pasirodymas

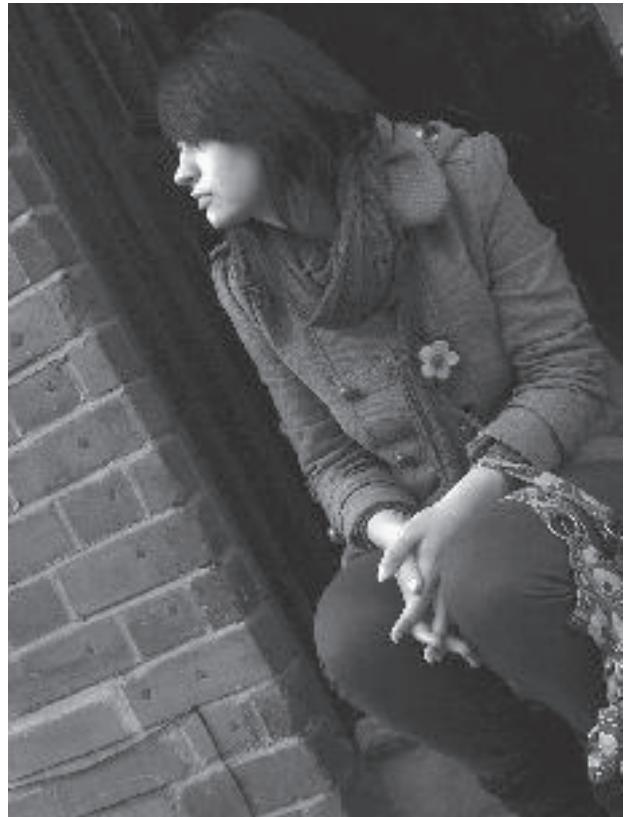
*Praverk langines.
Svečiai ateina
(tsss... čia visos mano šméklos)
Kol aš savo kaukes surinksiu
Pasirodymas šiandien.
Generalinė repeticija.
Prožektorių šviesų vėliavom
Mano kambarys suspindo
Girdžiu man ploja
Neūžaugos dédės
Bei raganost pūstais sijonais
Matau jų batukus raudonus
Jų karštus delnus ant būgnų
Šokau
Dance macabre
Su gyvenimo kauke
Per garsiai ploja*

Atsarginis jėjimas

*Atsarginis jėjimas
Kiekvienam kambary
Ten kur sédim
Iš kairės / dešinės*

Ricardo ŠILEIKOS iliustracija

Gintarė Beresnevičiūtė

Pasikeitimasis vietomis

Zakristijonas Juozas buvo veiklus ir plepus žmonas, bet šį kartą ir jam žodžiu pritrūko. Viskas pasirodė vaiduokliškai netikra. Jis apžvelgė susirūpinus žmonių veidus. „Štai, – galvojo, – išsekę mūsų gerasiųjai parapijiečiai, o čia dar kažkoks savotiškas reikalas pasibeldė į mūsų gyvenimus, be kasdienių rūpesčių atsirado ir kitokios veiklos.“ Iš tiesų apylinkės žmonės kurioziškas situacijas visados nuleisda vo juokais, juk „tūlas girtas pati velnių savo virtuvėje gali pamatyti ir pakalbinti“. Tačiau pastorius dingimas – jau dalykas rimtas, juoba kad beveik visi kaime matė tą keistą incidentą.

Pernelyg nevarginsiu jūsų ilgais aprašymais. Laikydamasis atsakingos, dieviškų galų suteikiančios pasakotojo pozicijos, iš kurios Prūsijos žemės šis yra man kaip ant delno, aš visų pirma pasistengsiu jūsų nesuklaidinti. Bet jei netycia šis geras noras nebus igyvendintas, žinokite, kad tai ne iš blogos valios. O kad progū suklaidinti sumažetę perpus, perspėju, jog nebandysiu perteikti veikėjų charakterių bruožų ir tiksliai jūrą gyvenimo detalių. Tegu tai bus biografų rūpestis. Paprastai sakant, savo veizolais tik esmės paviršiai perbėgiasi norėdamas supažindinti su pačia situacija, kuri nesenai man pasirodė visai įmanoma dėl tam tikrų spaudoje pasirodžiusių suklydimų ar papokštavimų.

Vesu rudens ryta visi parapijiečiai, šventiškai ir

margai apsitaise, susirinko į bažnyčią. Būrai susėdo ant šaltų medinių suolių. Per vieną mirksnį žaižaruojanti rūstimi ir neišvengiamu lémimu bažnyčia atgijo, prisipildė žmogiškumo. Laukdami pastorius Kristijono Donelaičio, gyvenimo pavasario paskatinti, jaunuoliai émė vieni į kitus nedraisių dirscioti. O vyresnieji suskubo dalytis naujenomis: kam ką ponas padarė, kas į miestą išvyko ir kokia žiema po tokio drėgno rudens nusimato. Viskas staiga nuščiuto, kai pro mažas šonines dureles į navą išejo Donelaitis, didžia ramybe spinduliuojas ir rimitam pamokymui nusiteikęs. Tačiau ūmai pastorius susiraukė. Sutrikęs pasižiūrėjo į savo delnus. O tada kažkaip visiems tvanku pasidarė, oras sutirštėjo. Jau po nutikimo žmonės sakė, kad „jūrų galėjai peiliu riekti“. Pastorius émė mirgti, nykti, kolei vieną akimirką visas kažkur pradingo. Lyg Laikas būtu prarijės. O, kaip sumišo parapijiečiai! Atsistoję jie émė dairiyti. Tie, kurių sąmonė sunkiai dirbo ieškodama logiško paaiskinimo, tylėjo išsproginę akis, o kurių jausmai liejosi per kraštus, émė aikčioti ir mosuoti rankomis prieš save. Bet kalbėti – ne, kalbėti dar nebuvu kaip. Dvi moterys nualpo pritrūkusios kvapo, ir akimirkniu buvo atidarytos paradinės bažnyčios durys, kad ļeitų vėsaus oro. Šitaip parapijiečiai susidororojo su pirminiu sutrikimu. Tada jie émė vienas kito klausinéti, ar čia tik nebūsi as koks nors piktas pokštas. Pastorui ilgokai neatsi-

radus nuspręsta skubiai surengti pasitarimą, idant būtų sudarytas veiksmų planas. Kilo baisus balaganas, susirūpinę parapijiečiai kalbėjo viens per kitą, siūlydami neįtikimiausias išeitis iš padėties. Sumaištingos diskusijos įkarštyje dargi susikivirčijo keli pirklių ir, pasiraitojė švarkų rankovės, išejo aiškintis į lauką. Jei tik būtų buvę įmanoma ką išgirsti, patikėkite, būrų žodžiai būtų jums persakyti štai šioje pasakojo vete.

O Krizas nieko nepaisydamas susigūžė suole ir susimastė. Galvodamas netgi fiziskai susitraukė – vienos jo proto galios metėsi dorotis su iššukiui, kuris pasirodė raizgus ir sudėtingas. Todėl po gerų penkiolikos minucių jis atskrenkštė tegaledamas pasakyti tiek: „Draugai, matau, šis rūpestis ne juokais sukrėtė jūsų širdis, tačiau manyčiau, jog geriausia būtų atvésinti įkarštį, sukeltą lyg ir mažytėliausio atsitikimo, – leiskime jam kiek nusesti mumyse. Juk negalima rintų reikalų imtis besikarščiuojant, taip ir protinė kart-kartėmis paslysta. Tegul po darbų susirenka tie, kurie nebus pernelyg pavarge. Va tada būsime aprimę ir protinės pakalbėsime.“

Šitokiu būdu mes grįztame į pasakojo pradžią, kai vakaras jau tamsuo už langų, o protestantiška bažnyčia skendėjo prieblandoje. Degė tik kelios baluos. Jos apsvietė baimės mėslungio sutrauktus parapijiečių veidus. Toks šiurpas apsvietimas émė mai-

Etažerė

**Valdemaras Kukulas „Vertybų apžvalgos ratas“:
žvilgsnis į 2004-2011 metų kultūrinę spaudą. –
Kaunas: „Kauko laiptai“, 2012.**

Valdemaro Kukulo literatūros apžvalgos manvisada atrodė lyg viena įdėmiausiai kultūrinę spaudą sergstincių akių. Ta, kuri iš tų pačių autorų kvėptelejimų, laiko slinkčių sugebėdavo sudėlioti pasakančius tekstus. Kuri buvo matoma. Kai publikacijos sudėtos į leidinį „Vertybų apžvalgos ratas“, nustembu, nes stambiaformatė knyga to-

kia lengva paėmus į rankas. Jeigu mąstyčiau, su kokiomis apimtimis susidurdavo apžvalgininkas, suskaičiavęs maždaug penkis tūkstančius kultūrinės spaudos mašinraščio lapų per mėnesį, akiavaizdu, kad dabar joks svoris manęs, skaitančios, neužgula. Joks. Nebent svoriu būtų galima laikytis minčių ir problemų srautą, kurio per aštuone-

rius metus „Nemune“ publikuotose apžvalgose nebuvo pašykštėta.

V. Kukului buvo svarbiau ne pažymeti epitetais apkaišytų literatūros publikacijų pasirodymų faktus, bet įvardyti vietą minimo autorius kūryboje, bendrajame kontekste, pastebėti kultūrines, kritikos slinktis. Tuo pranoktos bet kokios įprastesnės spau-

Ricardo ŠILEIKOS iliustracija

šyti susirinkusiujių mintis. Jos įgavo mistikos elementų ir nuogąscio atspalvių. Tyla darësi nepakeliama.

– E, o neva cia pats velnias bus nagus prikišęs? – seilę nurijęs paklausė Pričkus. Ir tokio dalyko jis paseitiravo ne tam, kad savo žodžiais kitims paniskos baimės išpūstę. Ne, kartais žmogus savyje atranda tokios drąsios, keistai savanaudiškos jėgos paklausti kad ir paties baisiausio dalyko, norėdamas savajį nerimą užsmaugti. Bet niekas neatsakė. Delsė kažko. Kad visi pamirštų, koks drąsus klausimas nutraukė tylą, Pričkus dar skubiai pridėjo: – Ar eisime ieškoti pastoriaus?

Krizas gūžtelėjo pečiai:

– Kur tu jি rasi? Né nežinai, kokiu keliu jo nueita. Gal jis čia liko? Tik mūsų akys nuo mažatikystės apžlibusios, todėl dvasininko nebemato. Et, kvailystes šneku, pats jaučiu! Maniau, gal dabar susirinkę nors ką gudresnio sugalvosime, bet kad dar didesnis išgastis pagavo.

Kai buvo nutarta budeti bažnyčioje bent iki antros valandos nakties, visi émė draugiškai ir labai paragbiai apie dvasininką kalbėti. Tartum velionio gedédami: „Ogi geras tas mūsų Donelaitis buvo: bėdojus padėdavo, patardavo. Liūdinti paguodosavo ir skriaudžiamą dažnā būrą nuo pono rūstumo apgindavo. Prisimenant, Agota po vaikelio mirties visai nesava pasidarė, tai pastorius ją vos ne naujam gyve-

nimui prikélé. Jau kartais šypsosi. Saké man, džiaugias, kad bent dukrą turi. Toji auga, gražėja, jau buity padeda. Štai kaip dabar gyvenimo kabinas.“ Tačiau šnekos neišbaidė šiurpo – fantasmagoriški šešeliai žaidė navoje bei budėtojų vaizduotėse kaip žaidę. Kraupus lūkestis laikui bégant niekur nedingo.

Úmai visi pašoko iš vietų. Itempę klausą sulaike kvapą. Iš toliumos atsklido eilės:

*Kalnai kelmuoti, pakalnés nuplikę!
Kas jūs grožei senobinei tiki?
Kur toj puikybē jūsų pasidėjo?
Kur ramus jūsų ūžimas nuo vėjo,
Kai balto miško lapeliai šlamėjo
Ir senos pušys siūravo, braškejo?*

Vyrai susižvalgė.

– Na, žinote, cia kažkas vis tiek ne taip. Niekas eilių šitaip nakcia nesako.

Zakristijono Juozo dvasioje tuo metu išižiebė ritieriskų užmoju žibintas. Jis tarė savo bendradaliam, esą jis einas. „O jūs likite čia, būdraukite uolai ir klausykitės garsų lauke. Jei kas nors sukelis įtarimą ar išgirsite ką, tai niekur geriau ligi ryto neišeikite. – Juozas padarė trumpą pauzę ir švelniai pasakė: – Ir mane tik geru žodžiu minėkite, jei kokiai netiketai nelaimei ištikus nesugrišiu.“ Jis iškėlė galvą, sugniaužė kumščius ir atkakliai žvelgdamas į prieši isėjo pro duris. O, gražu buvo žiūrėti, kokiu ryžtingu ir placiu žingsniu paliko Dievo namus! Likusieji bažnyčioje netgi truputį susigėdo savo neveiklumo didžios pa-prasto žmogaus narsos akivaizdoje.

Tačiau úmai išidūmės Juozo dvasios žibintas pasirodė trumpadagtis. Vėjas gūdžiai kaukė, o balsas toliuoję nesiliovė deklamavęs keistų negirdėtų eilių. Juozui émė dingotis, kad už medžių šmižinėja vaiduokliai. Nuo tokios minties visi jo geri ketinimai išsilakstė. Bet ką žmogus darysi – negali grįžti pas draugus po penkių minučių šalto prakaito išmuštas ir šlapias kaip šuo lietui lyjant. Nebyli pilno ménulio šviesa, apnuoginanti keistus nakties pavidalus, įvarė Juozui tiesiog pamisėliškos baimės. Kalendamas dantimis jis nesiliovė judeti į prieši ir, tiesą pasakius, būtų taip ejęs be galio be krašto, jei nebūtų išgirdęs balso:

– Nejau tai žmogus, kursai skuba šitaip žiežulišką naktį susigūžęs?

Juozas sustojo ir apsidairė.

– Aš čia, viršuje. I obelį išilipau. Kažkaip gera pasidare. Šiandien ryte sédėjau tévu troboje gržes po mokslų ir valgiau pyragelius su grybais iš Anykščių šilelio. Žinokite, labai skanu, kai motutė iš grybų ką nors paruošia. Valgau, malkos krosnyje jaukliai traška. Gera, ramu – visai kaip vaikystėje, būčiau taip ir sédėjės virtuvėlėj iki vėlyvos nakties – viskas rodės idiliška. Bet tik girdžiu, kaip mamytė iš niekur nieko émė šaukti: „Ak, Antanėli, mielasis, kas čia pasidare? Raibuliuoji, sūneli brangus!“ Tada jি sugriebė mane

tais sunkiau išsivaizduoti tulos publikacijos atsiradimą. Juos keičia refleksijos apie skaitymo kultūrą, postmodernizmo, literatūros vidutinėjimo apraiškas. Bent keletą sykių mincių teikė pasakymas, jog „meno kūrinio tikrovė yra tas pats, kas ir sapno tikrovė“ (p. 47), taip pat dėmesingai svarstyta kūrėjo kalbos tema, kiliusi iš paprasciausios nuostabos: „Kaip tiek laiko sugebėjome, gyvendami kalboje ir iš kalbos, nekalbėti apie kalbą“ (p. 136). Šios ir kitos digresijos, kurias pasibraukiai atminčiai, ko gero, pasirodė ne vien iš darbinės reikiamybės apžvelgti kultūrinę spaudą, o todėl, kad rašanti, skaitanti pastabi asmenybė literatūros ir jos kritikos procesą matė it jautrią terpę, nesusitaikė su vykstanciais pokyčiais, kurių simptomus dažniau rodo jaunoji karta. Galima pastebeti, kad V. Kukulas, savo ilguose sarašuose dėlioje varneles ir minusus, iš viskų nežvelgė lyg „iš šalies“, bet jautėsi esas viduje tarp išairių dirgiklių.

Apžvalgininkas remėsi tiesiog pavydėtina poetine pajauta ir tuo pralenkė dažnā kritiku prisistatantį balsą, kuris norėtų demonstruoti kuriamą autoritetą,

už rankos. Keisciausia, kad žinojau, jog motutė stipriai suspaudusi laiko mano dešinę ranką, bet nors užmušk – nejutau. Dar išgirdau, kaip beviltiskai émė šauktis tévuko. Viskas staiga sukibirkščiavo – pasi-jutau bestovis anava prie tos senobinės pirkelės, – parodė Antanas į Krizo namelį išspjaudamas žemén keliais obuolio sėkleles, – kaip iš prieito amžiaus. O, kad žinotuméte, kaip baugu pirmiausia buvo, tiesiog lediniaiš pirstais kažkas visus vidurius krapštė. Ir vieta svetima, cia dar nieko, bet kad kažkas toliuoj voi-kiškai rėkau! Sakau sau, visai ne Anykščiai. Apsidairiau, pirkelės ne tokios, mada rengtis irgi labai savotiška. Úmai dingtelėjo – gal Mažojoje Lietuvoje prieitam amžiuje šitaip gyveno. Nesistebékite išpūtės akis. Aš ne beprotis. Bent jau nesijuokiate – gerai. Leiskite pabaigtis. O tada, žinote, atsipūčiau ir prisiminiu – aš juk romantikas! Pasijutau kaip Donelaičio amžininkas ir taip krūtinė susilo. Mintiju tylutėliai: „Antanai, nebūtum Baranauskas, jei šito sapniško vakaro pilnintinai neišgyventum.“ Tai prieš kokį pusvalandį išsiropščiau į šią puikią obelį. Nuo tada, ménulio šviesai spiginant, valgau sultingus obuolius ir žiūriu į tobulai apskritą ménulį. Gražu, brolau, gražu! Jus, meldžiamasis, prašau imti obuoli, šitą duosiu – skanūs kaip reikiant...

Juozas paémė obuoli ir pasikrapštė galvą:

– Tai gal patį Donelaitį matėt? Supraskite, šiandien prieš pradédamas pamokslą jis kad émė tirpti! Iš tikro sutirpo: nei jo, nei drabužių. Tuščia vieta palioko. Mes cia jau maštome, gal koks demonas bus pasi-rodės parapijoje, ar ką.

Antanas triukšmingai atsikando obuolio ir vos juoku neapaspringo:

– Nakties pokštininkas! Bet su tuo ištirpimu – juokas geras. Bus ką draugams papasakoti. Gaila, laikai Donelaičiu ne tie. Jis, matote, šiek tiek anksčiau gyveno.

– Kaip – anksčiau? – Juozas įtarai pažvelgė į Baranauską, – jūs, matyt, kažką painiojate.

Pokalbis kiek užsiptesė, bet pasibaigė gana išpu-dingai. Bent jau Baranauskui. Juozui liko neaišku, kodėl vėliau Antanas lipdamas iš medžio sutrikęs tarė: „O tai laukia pažintis!“

***

Štai pastorui Donelaičiu tuo metu kažkaip vieniai ir klaudu Anykščių šilelyje. Septynias dienas jis maitinosi tik miško gerybėmis. Į septintą dieną Donelaitis visai išseko ir sulyso. Tačiau ši istorija pasibaigė laimingai. Vieną penktadienį oras prieš padērusias pastoriaus akis sumirgėjo. Tada tos pačios akys su visu Donelaičiu paribiliausios pradingo. Šis pa-slaptinges vienas Anykščių šilelyje daugiau niekada nepasirodė. O Baranauskieni tas pats penktadienis buvo džiugi diena: saulei tekant gržo jos Antanėlis, raudonskruostis, pagyvėjės. Delnuose laikė dideli blizgantį obuoli. Paklaustas, iš kur, jis paslaiptingai nusiypsojo: „Iš anų dienų, mamyt, iš anų dienų.“

dos apžvalgos. Taigi kreivokai žiūréčiau į tuos, kuriie „Vertibi apžvalgos ratą“ sklaidytų tik pagal išsamią asmenvardžių rodyklę, ieškodami naudin-gos medžiagos (išsivaizduokime filologijos studen-tus, iš savo darbus įterpiancius frazę „anot V. Kukulo, ...“). Arba, dar blogiau, sektų kitokiu scenariju-mi: džiaugtusi tik įrodymu, kad fenomenalus apžvalgininkas konkretų kūrėjų paminėjo, vertino (*nu-ar per-*, visai nesvarbu).

V. Kukulo publikacijos – išsamus literatūros panoromas žemėlapis, kurį tiesiog įdomu atrasti arba dar kartą dėmesingiau peržvelgti per nuotoli. Jose iš išairių pusiai prisiliesta prie neišsenkamų literatūros gyvasties, esmės klausimų, tarp kurių atsiduria skirtinga kūrybine branda ir patirtimi pasižymintys kūrėjai. Nesvarbu, kad skliaudant publikacijas matyti, jog šiandieninis grožinių tekstuose srautas apžvalgininką vis labiau nuvildavo. V. Kukulas neapsistojo ties autoritetingomis figūromis, festivaliais, beveik neminėjo jų laureatų ir kitų reiškinijų (*kukuliškai* sakant, „li-teratūriniu buvimo spektakliu“, p. 216), be kurių kar-

bet ne visada turi iš ko. Net jei V. Kukulas neanalizo-vo, atsiliepė lakoniškai, žavi ir iš naujo stulbina ge-bėjimas savaip pajusti kiekvieno autoriaus savitu-mą, stilistinius pokyčius, varijuoti kontekstais, neap-siribojančiais vien Lietuvą. Jis ne tik ižvalgiai plėtojo ilgaiusius, vis iš rūpescio „kandancius“ tekstus. Atmintyje V. Kukulas gali išsirašyti kaip kritikas, ku-riam atrodė ne gėda (ir svarbu) pasakyti *nežinau* – „nežinoti yra gerokai garbingiau, negu nežinant teig-ti, kad tikrai žinai“ (p. 140), o „iš savęs tegali tikėtis netikrumo, sumaišties“ (p. 100). Vis atsikartoja po-reikis retoriškai klausti: „Nuo kurios padalos iš kūrėjo, ypač poeto, jau galima reikalauti vientisos pasau-lėjautos, pasaulėmatos, taigi – ir poetikos?“ (p. 116), „Ką veikia ir kas apskritai yra visa kita, kas nepri-klauso „didžiųjų poetų“ kategorijai?“ (p. 363). Jo lū-pose net abejonė ir motyvuotai kintanti nuomonė atspindėjo ne autoriteto balso silpnėjimą, bet žmo-giškumą ir literatūros proceso gyvybę.

10 Jaunieji/Kūryba

Deividas PREIŠEGALAVIČIUS

Senelis Osmundas ir pasaulio pabaiga

Gera žiūrėti, kaip išdykusioms varnos miestelyje prie Kuršių marių nušilpia nuo plačiašakį obelą prinokusius obuolius. Nusikabina nuo medžio įraudusį vaisių, paskrenda kelis metrus atokiai ir paleidžia iš viršaus kristi. Kap kap kap – bumsi žemén juodašvarkių obuoliautojų laimikis. Atsidūrė ant žemės raudoni kruuočių žandai pratrūksta ir jau po kelių akimirkų i juos išiskverbia alkani snapai.

Man beieškant apsakymo siužeto, džinsiniu švarku apsitaikę senelis, stumdamas nudrengtą dviratį, vėl prasliūkino pro pat langą. Miestelyje prie marių visi ką nors žino apie kaimynus, bent iš nuogirdų. Senelis džinsiniu švarku ir žilais raitytais ūsais dažnai galvoja apie pasaulio pabaigą. Tik ne apie tą, kai jis išskris su kovarniais debesų link, bet apie daug paprastesnę. Apokaliptinę, po kurios visame miestelyje nebebus elektros, net „Maximoje“ ir „Kuršyje“, kai blankai švies žvaigždės ir miestelyje šeimininkaus ne meras, o naktiniai šernų šešeliai ir nuplikusios lapės.

Seneliui, tebūnėjo vardas Osmundas, pasaulio pabaiga regisi jau visai ranka pasiekiamą. Ji arti. Osmundas žino – kitą mėnesį planetos taip išsiidėstys, kad miestelyje nebebus elektros. Jo gyvenamojo namo laiptinėje stovi du dujų balionai, turėiantys garantuoti bent laikiną išsigelbėjimą. Tik jūs neklauskite manęs – kaip. Išsigelbėti turėtų padėti ir penki aliejaus buteliai, tualetinio popieriaus rietuvės sandeliuke. Ir kuo dažnės kalbos apie tai.

Žmonėms, niekada negirdėjusiems apie artėjančią apokalipsę, jis taria: „Ooo, ji jau visai šalia!“ – „Kas gi?“ Senelis žilaraičiaiš ūsais mišlingai atsako: „Ooo, jūs tai pamatyse. Patirsites, tačiau jau bus vėlu.“

Laikas eina, viena rudens diena keičia kitą, ir

čionykščiai žmonės po truputį ima įtikėti: ji bus! Pasaulio pabaiga. Ir Osmundas, apokalipsės žynys ir paštininkas, toliau skleidžia žinią.

Jau praėjo savaitė, kai senelis, lėtai stumdamas dviratį, praslinko pro mano langus. Pradėjau jį įdėmiau stebėti. Pasirodė keista, jog niekam nekrinta į akis ar, tiksliau pasakius, į ausis, tai, kad jam šnekant sakinių pabaigoje randasi garsai: „krkkt, kkarkt...“ Teko girdėti, nes parduotuvėje stovėjau už jo nugaros – senelis pirkо maišą grikų kruopą ir tiesdamas pinigus pardavėjai pasakojo:

– Gerbiamojį, reikia užsitikrinti maisto atsargų, jau greit mažiau švies žvaigždės ir saulė. Kaarkt...

Galbūt kasininkė pamanė, kad senelis nusikrenkštė ar tiesiog neatkreipė į tai dėmesio.

Vėliau kiek primišau Osmundą. Ruduo persivertė į žiemą, užšalo marios, čionykščiai laivų kaptitonai sapnavo savo šlovės akimirkas laikydami medinius vairus, sapnavo smalsius turistus, taip norinčius pamatyti jūrinių erelių porą ant Parnidžio kopos, o jų moterys mezgė šalikus, megztukelius mažiemis Jorkšyro terjerams bei dukart per savaitę dainavo senovės kuršių dainas folkloro ansamblje. Parastai tariant, gyvenimas šiaupus marių bei jūros tėsėsi iprastu ritmu.

Vieną trečadienį, regis, tai buvo gruodžio 19-oji, nusistebėjau susirinkusių kovarnių būriu šalia viešbučio su mezoninu – jo kaimynystėje gyvenu. Paukščiai buvo susirikiavę į vieną ilgą cilę, tarsi paraduvi. Pasekiau juos akimis, pradėdamas nuo paties kukliausio. Stebėjau kiek pasitempusius kovarinius. Jų snapai virpėjo, o eilės priešakyje ant dviratės sėdėjo... senelis Osmundas.

Kas gi iš tiesų vyko? Senelis padavinėjo kovarniams obuolius, o paukštelių jam atsidėkodami turėdavo sugiedoti bent po vieną trelé, tarsi paukštis-

sakojimais. Apie ką? Apie dvaseles, jūrų kregždes, elfų dubenėlius, akmeninių gaidelių, bites, lyrauodegi, žibuką ir kitus, kurie neabejotinai atgyja ne vien knygos puslapiuose, bet ir ten, kur šilčiau. Sustojį ir minutėlę padvejoji, ar kai kurie paminėtųjų vardai neprima įtikėjimo prašančių vieno romano nesybių? O tai netiesa, mat L. Gutauskas demonstruoja neišsenkamą žaismę ir tur-

ką dainelę. Kokių tik garsų nesigirdėjo: „karkt karkt karkt“ arba „kakarkt karčio karkt“ ir panašiai.

Kiekvienas juodaskvernis kovarnis atskleisdavo savo muzikalumą. Ceremonijai pasibaigus norėjau prieiti prie senelio ir pasiteirauti, ar aš nesapnuoju.

Senelis Osmundas buvo panašus į žmunes, kurie galėtų atskirti dienos regėjimus ir nakties sapnus, o reikalui esant ir juos nugladinti, kaip druska ir žuviniai kvepianti jūra nuglosti smailius stiklelius, akmankus, šakas, o medžių ašaras paverčia gintaru.

Priėjau prie senelio Osmundo. Knietėjo sužinoti – kas yra pasaulio pabaiga? Ogi taip vadinas daina, kurią atlieka mylimiausia jo varna, vardu Palmyra. Ta daina priverčia žmunes pajauti gamtos ir savęs pačių sąskambį. Rodos, atskemša ausys, akys tampa skvarbiuos, širdis pajunta tikslą. Keistas dalykas.

O šiąnakt sapnavau sapną: senelis Osmundas skrenda ant dviratės. Regėjau mažus kovarnius, nešančius už stipinų jo dviratį viršum Parnidžio kopos. Osmundas, vilkédamas džinsiniu švarku, mojuoja, iš jo terbos krinta obuoliai, nešdami pasaulyi žinią, kurią galbūt galima pavadinti gera: pasaulio pabaiga užķonservuota stiklainėlyje kartu su obuoliais ir senobinėmis kuršių dainomis. Tik tiksliai neatmenu, kurioje rūsio lentynoje padėta. Regis, ties varnų iškamšomis, džiovintais svarainiais, marinuotais pomidorais, ties apdulkėjusių Liudviko Rėzos portretu...

*Dirbysių l'aivą,
Gelt' onq l'aivą,
Bégsu jūromis marélemis.*

*Ar pūs prys véjā,
Ar pūs pavejui...*

Nida, 2012 m. gruodžio 19 d.

**Leonardas Gutauskas „Senojo bokšto gyventojai: antroji knyga“:
pasakos. – Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius, 2012.**

Kai šalta žiema verčia jaustis oro įkvėpusia žuvimi, o aplinkiniai, mūvintys žvynuotas kumštines pirštines, atrodo, ne eina, bet be garso narndo (kad tik greičiau, kad tik neprišaltų prie grindinio), kaip niekad pasiilgstu šiltesnio metų laiko. Jei jo negaliu pajusti, ten patekti, žinau vieną išeiti: pasikliauti vaizduotei ir skaityti judejusio bei spalvų prisodrintas pasakas.

Nemažai žydičios, kvepiančios, skambančios vasaros vaizdinių randu Leonardo Gutausko antrojoje „Senojo bokšto gyventojų“ dalyje. Joje vėl veikia žaismingai autorius apipavidalintas ne nuilstamai keliaujantys nykštukas Antanasas Dulėkė el Rabatas Gospicijus, voras Benediktas, vėjas Benamis ir varnas Krankas. I draugiją pasikvietę čiurlį Skrajūną, sie personažai dalijasi naujais pa-

Rūta JAKUTYTĖ

Sniego kasimas

Buvo jau vakaras, seniokas valgė virtuvėj kie tai virtą kiaušinį. Kambarį tuščia, tik laikrodis prie sienos sušvytuodavo, kai atkreipdavai dėmesį. Patalpą tykiai sémé prieplanda, bet senukui tas pats, juk vis tiek dar matyti, ką valgai. Kokiaiš dviem kąsniais pradangino kiaušinį burnoje, užsikando tamsia duona, dar šalta, nes laikė šaldytuve, ir šiurkščia suskurdusia ranka émē ramiai valyti trupinius į sauja. Pajuodę pirštai paglosté nuo peilio susibraižiusių seną staltiesę. Galvojo, bent jau duona nepasenusi, o kai pati, visada išsilabškius, jau pažaliausį batoną iš šaldytuvo parupindavo, še tau ir valgyk. Taip jau atsitinka, kai pamiršti, kada važiuota į miestą parduotuvėn.

Sunkiai atsistojo, delnus į kelius iremdamas, nes keliantis nudiegdavo nugarą, ir nušlepsejo atsigerti. Ištuštino puoduką, giliai atsikvėpę, sučepséjo lūpomis, nusišluosté į marškinius ir pažiūrėjo pro langą į tvartą. Jis vos besimatė, nes smarkiai snigo, aplink stūksojo kaugės sniego. Vis tiek nusikabino nuo pakabos seną kepuraitę su snapeliu, kurios spalvą dabar jau sunkiai galéatum nusakyti, ir išejo su kastuvu į lauką. Jei kas būtų paklausęs, kas užrašyta ant kepurės, turbūt negalėtų atsakyti, nors ji dengia nosį gal kokius septynerius metus, nuo tada, kai čia dar privažiuodavo giminių su vaikais – jie kažkada Kalėdų proga padovanojo. Buvo tokie laikai.

Snaigės leidosi ant senuko veido, net snapelis nepadėjo. Jis émē nukasinéti laiptelius, nes rytoj jau neiseis į trobos, jei dar per naktį taip smarkiai pustys. Vienas kastuvas švyst, kitas švyst. Vėjas

būt yra nepralenkiamas realių augalų, vabzdžių, žuvų atpažintojas bei dekoruotojas. Tai ragina susigerti, kad mágstai gamtos apsupty, bet gana mažai apie ją gali pasakyti.

Šios knygos pasaulis neapsiriboją vien personažų prisiminimais apie vaizdingas ekspedicijas. Pasakos leis gérétis ir jaukiai sapno išiterpimais, kurie, tikiu, jau tapo L. Gutausko ženklu: „Kaži, ar nykštukas nujaučia, koks puikus mokinys yra sapnas. Ar negalėtų būti, kad jis paslapčia, net dieną, nematomu samteliu gaudo nuo Dulkés lūpų nusprūdusius dainelių žodžius ir juos kaupia kažkokio skrynelėj, aisku, taip pat nematomoj ir nežinia kur slepiamoj? Kodél gi ne?“ (p. 48). Šiose trumpose istorijose ilgaamžė išmintis vėl tam-pa vertybė, jose kliaujamas i sakmų atplaiselėmis, autorinėmis mýslėmis, gréziamasi į žaviaj frazeologiją („neprašauk pro šikšnelę!“). Pasakos žanras joms išterpti vis dar palankus: tolimi, egzotiški reiškiniai nepriésinami šalia mūsų esantiems, ir pastarieji kartais atrodo net gražesni.

Neringa BUTNORIŪTĖ

švilpia, per ausis truputį pačiažo, beveik kaip žmogus, pamané sau senis, jau truputį stenédamas, o dar tik kelis laiptelius apgraibyt spėjo. Aisku, beprasmis darbas, juk po kelių valandų tū jo pédskų neliks nė žymés, o ir „Panoramą“ tuo rodys. Bet užsispręliškas būdas neleidžia trauktis nuo durų – pradėjai, reikia ir užbaigt, kaip čia dabar taip.

Staiga pamatė, kad laukujų durų neuždarė, šaltis virtuvén eina. Susinervinės grízo, užtrenkė ir vėl į lauką išejęs išispoksojo tolin. Štai iš ten, kur dabar balta dème tematy, siauru takeliu su savo mašinom kartais giminės atvažiuodavo. Visada žiūrėdavo, kad ir kokį darbą metęs, kaip arteja mažas taškelis trobos link. Šuo iš anksto kaip pasiutęs bandydavo iš grandinės išsivaduot, suprasdavo, kad tuo gaus pasilaksty, su vaikais pažaist. Dabar taip užpustyta, kad net tako nematyti, lyg kelio iš šitos vietas staiga būtų nelikę. Šuns irgi nebéra, tik kai atsyla galima pastebeti, kad prie medžio kieme žolė ištrypta.

Bet pats taip pasirinko – balsu niekada nepasakyti, kad būtų geriau į miestą išsikelti. Géda iš namų savo noru išeiti, ir ne kojom į priekį. Kiek čia liko, keleri metai, kam tos naujovës, patogumai. O va dabar kiek vietas, kiek kambarių laisvų, niekas nerékauja, daiktų nečiupinėja, pasidéjai akinius, ten pat ir rasi nepaliestus. Daug čia daiktų, spintose visas gyvenimas guli, ir jis šalia, niekas nepasisiūmės kaip suvenyros ar nepakurs krošnies senais laikrašciais, kurių sūsnys púpsuo ant aukšto. Vieną kartą buvo panašiai, kai anūkas lubas kambarį dažė, pasiémé visą rysulį ir kepurėlę pasidaré, grindis padengé, kad neužtikštū. Koks skandalas kilo, ilgai seniokas žaibais kibirkščiavo, reikėjo kaip nors pažeminimą kęsti, kai pati mušti anūko neleido.

Gal jau gana to kasimo, vis tiek, kol užsisivajoje į tolį vėpsijo, vėl sniego prikrito. Nusitraukė kepurę, nupurté, pavalé ranka. Ir perskaitė, kad mélynom raidém „King“ užrašyta. „King“, tai „King“, pamané, nelabai suprasdamas, ką čia reiškia, ir nutrepsejo į vidų.

Tik grížus émē kojas gelti. Sieninis laikrodis rodé truputį po aštuonių. Nukiūtino į kambari, įjungé televizorių ir grízo virtuvén arbatos virti. Kol virdulys ūžé, viena ausim klausé reklamą, vis linksmiai. Žiūrėdamas į viryklés ugnį, tokią ramią, nesiaplakstančią, nedräsiai pagalvojo: negi čia jau viskas? Jokios naudos taip sédët vienam, vakarieiniaut, tik sau valgį taisytis – kaip tas sniego kasismas, vis tiek trigubai didesnės pusnys rytė púpsos. Ai, bet ką čia dabar, nieko neprimastysi, numojo gyslotą siaura plaštaka, lyg su kuo šalia sédinčiu kalbėtusi.

Dviem pirštais paémës puoduką létai éjo prie televizoriaus – tuoj prasidës žinios, vis ką naujo apie politiką sužinos. Neatitrauké akių nuo arbatos, susikaupęs, kad pirštų neapsiplikyt, net lū-

pas nejučia atkišes. Tūk akis pakélé ne į ekraną. Sustojo kažin kodél keista nuotaika apémé, lyg nepatogu, nejauku, ausys net užkaito. Ogi žiūri – ant senos sofos jau seniai mirus pati sēdi. Taip sanitariai, gražiai, kaip tik ji mokédavo, nugarą ištessusi, keliai suglausti, o ant jų rankos ramiai sudėtos ilsi. Šalia guli skudurai, jau matyti, pradéta nauja pašluostė iš senų atkarpu siūti. Kadangi tik televizorius veikia, o šviesa neuždegta, pačią sunuku ižiūrėti, nors jos su jokia kita seniokas nesumaistyt. Po kiek laiko šiaip ne taip iš akis pažiūrėti išdriso, o ta jau seniai taip smalsiai, bet nepiktai senuką nužiūrinėja, galvą kiek į šoną pakreipusi. Oda melsvai nuo ekrano šviečia, paakiai kaip ir anksčiau juodi, veidas ties skruostais sukritęs kaip paskutiniai metais.

– Jézaumaria, ką tu čia dabar... – pradėjo senukas ir pajuto, kad blauzdos ima drebéti.

– Tavęs pažiūrėt, ko dar, – silpnu, vos girdimu balsu atsaké, beveik linksma, matydamas senį tokį suglumusį ir išsigandusį.

Nežinojo senukas ir ką sakyt, tiktai išpūtęs akis dairési, kokie čia monai dedasi. Lyg ir gera buvo pažiastamą veidą išvyst po tiek metų, bet dar norėjos išitikint, ar tikrai ta pati, už peties pakratyt, gal vaiduoklis čia ir pradings tuo.

– Aš neilgam, nebijk, – mišlingai prataré šypsdama, akim mirksédama. – Aš va ten, kieme, skalbiinus padžioviai ir pamiršau. Gal nukabint padësi?

Senis visai suglumo, tik bukai žiūrėjo pro langą, lyg tū skalbinių akim ieškodamas, bet ką pamatysi per tokią pūgą. Kokia kvailystė – vidury žiemos, taip šalta, o ir žinios tuo prasidës, juk ir namie yra ką veikti, kam dabar į šaltį... Staiga viską suprato, pažiūrėjo skausmingai į pačią. Ta jam šypsojos, linksjégo galva, visai nesupykus, tik kažkai praudžiai numyké.

– Tai gerai, aš pati kaip nors, kaip nors... – létai tardama žodžius jau kélési nuo sofos, praeidama švelniai palieté seniui petj ir išejo pro duris.

Senukas tik dabar laisviau atsikvėpę, vis dar mágindamas suvokti, ar čia iš tikrujų viskas buvo, ar jam sapnas su realybe susimaišé. Bet vis dar jauté, kaip švelniai jam petj palieté, visai kaip seniau.

Štai pasisveikino diktoré, tarsi iš miego pažadino. Atsitokéjo seniokas, pažiūrėjo į ranką ir net išsiviepę iš skausmo – visā arbata išlaista, oda net dega, vis dar apytuštį puoduką méslungiškai spaudžia. Šívakar neatsaké vedéjai į pasisveikinimą, kaip visada daro, tik pakniopstom nubégó šalto vandens, kol pirštai pūslém nenuéjo. Bet net ir kësdamas skausmą nežymiai nusiypsojo į ūsa, kad nereikėjo skalbinių ieškoti, dar nereikėjo. Tik dël viso pikto atšové laukės duris pažiūrėti, ar nesimato nutolstančios pačios, ir net aiktelejo iš nuostabos – snigti nustojo, taip tyku, ramu. Aplink nė gyvos dvasis.

Apie moteris

Atkelta iš 3 p.

– Nesu linkęs konceptualizuoti nei moteriškumo, nei vyriškumo. Visuomenėje vyrauja gana aiški normatyvinė skirtis tarp šių dviejų konceptų, į kuriuos sudedamos tam tikros socialinės, kultūrinės savybės. Visų pirma man atrodo problemiška tai, kad jos klasifikuojamos priesingybų pagrindu, vyriškumui suteikiant vieną savybių rinkinį, o moteriškumui – kitą, ir būtina priešingą pirmajam. Šios, kaip struktūralistai vadina, binarinės opozicijos stabilumą palaiko hierarchinės galios įtampos. Moteris apibrėžiama per vyro priešybę, o opozicijos išsilaike tik tuo atveju, kai tarp jų egzistuoja nelygiaverčiai, hierarchiniai galios santykiai. Todėl vyro ir moters, vyriškumo ir moteriškumo sampratos – tokios, kokios jos yra dabar, – vis dar priklaušo toms galia susaistytoms opozicijoms. O kadangi nemanau, kad tai yra natūralu ar kaip nors nulemta, nes visos socialinės formacijos pastebimos siek tiek plačiau prasimerkus, tai tiek vyriškumą, tiek moteriškumą laikau istorinių-socialinių aplinkybių sąlygotos konstruktais, tam tikromis istorinėmis-socialinėmis pozicijomis. Žinau, nelabai poetiška...

– *Kaip manai, kaip turėtų jaustis moteris, kurių išvaizda vertinama pirmiau už jos intelektualinę veiklą? Ką reikėtų tokiu atveju daryti?*

– Priklauso nuo asmenybės, kas nors tokiu būdu gali daryti karjerą ir jaustis labai puikiai. Problema atsiranda, kai mūsų visuomeninius ir – labai svarbu! – ekonominius santykius darbo rinkoje pradeda struktūruoti tokie kriterijai kaip išvaizda, reprezentatyvumas, konvencionalus sekualumas, patraukumas, o ne nuopelnai, intelektas, išsilavinimas, kompetencija. Su visu tuo susiduria dažniausiai moterys. Jei kalbame apie darbo santykius – turime visas reikiamas teisines priemones, kuriomis galima pasinaudoti siekiant apginti savo teises ir orumą. O jei apskritai apie bendravimo kultūrą – klausimas sudėtingesnis ir, manau, neturintis i dar vieną sakinį supelančio atsakymo.

– *Koks tavo požiūris į feministines idėjas, šiuo metu sklandančias mūsų kultūroje?*

– Labai džiaugiuosi kiekviena iniciatyva, kurių imasi feminizmo aktyvistės ir aktyvistai. Matau, feministinės idėjos po truputį atsigauna ir stiprėja, reiskiasi vis ivaioresnėmis formomis – kartais net partizaninėmis! Dar smagiau, kad prie šio judėjimo prisideda ir pažangūs jaunieji menininkai, nes įprastai menininkų bendruomenė Lietuvoje linkusi laikyti save apolitiška ir pernelyg skeptiška bet kokio politinio veiksmo ar idėjos atžvilgiu. Tai feministiniam judėjimui sustekia ivairovės ir perspektyvų, o feministinio aktyvizmo formomis tampa ne tik protestai ir eisenos, bet ir parodos, performansas, skaitymai.

– *Kaip manai, kodėl feminizmas ivaicių profesijų vyru dažniausiai netoleruojamas ir mitologizuojamas?*

– Manau, tai susiję su baime prarasti tai, ką feminizmas kvestionuoja: statusą, privilegijas, galią, valdžią, hierarchiją ir pan. Juk šiandien daugybėje sričių – versle, moksle, valdžioje ir t.t. – vis dar dominuoja vyrai, o moterys priverstos rinktis feminizuotas profesijas, už tą patį darbą gauti mažesnį atlygi, kas galiausiai lemia didesnę skurdo riziką, mažesnę pensiją. Galios dis-

proporcija akivaizdi. Todėl labai patogu feministinė mitologizuoja kaip pasaulinių gerokai kvaištelėjusių piktų lesbiečių sąmoksłą prieš vargšelius vyrus. Ir viešojo erdvėje toks feminizmo „neutralizavimas“ suveikia. Feminizmą apskritai mėgstama vaizduoti kaip labai radikalų idėją, nors jo rūšių yra įvairių, tikro radikalumo ten nedaug.

– *Kokių lyčių stereotipų ižvelgi Lietuvos kultūrininkų terpeje?*

– Nors toje terpeje retai būnu, vis dėlto yra tekė girdėti ir pačiam įsitikinti, kad seksistinės nuostatos ir bendravimo standartai čia egzistuoja. Kai kuriose meno srityse seksizmo ir žemiančio požiūrio į moterų menininkę ypač daug, bet turbūt nereikyt stebėtis... Matyt ir tai, kad kultūros srityje akivaizdžiai skiriasi moterų ir vyru kūrėjų statusas bei vertinimas. Šiais metais Nacionaline kultūros ir meno premija nebus apdovanota né viena moteris – nuo pat premijų išteigimo išliko panaši tendencija. Tarp Poezijos pavasario laureatų per visą istoriją irgi nedaug aptiksite moterų. Sunku čia nepastebėti sistemiškumo ir nelabai pozityvios kultūrinės erdvės diagnozės.

– *Kaip tau atrodo, ar kultūrinėje spaudoje taip pat konstruojamas koks nors moteriškumo stereotipas?*

– Intensyviai kultūrinės spaudos neseku, bet turbūt tam tikri moteriškumo (o gal greičiau lyčių) standartai ir ivaizdžiai neišvengiamai formuojasi ar bent jau išplaukia iš kitų požiūrių ar nuostatų. Tikriausiai tie ivaizdžiai labai tradiciniai, antraip kultūrinė sritis būtų revoliucinga erdvė, kurioje stebėtumėme kūrybišką idėjų kaitos procesą, įkvepiantį permąstyti lyčių standartizavimą, konvencionalius moteriškumo, vyriškumo ivaizdžius. Kol kas to yra tiek mažai, kad galiu sakyti, jog visai nėra.

– *Ar įmanoma perlenkti lazda kovojant už moterų teises? Jeigu taip, kokie veiksmai tau atrodo netoleruotini?*

– Įmanoma, tokį pavyzdžių yra, bet pačios feministinės idėjos jie nediskredituoja. Siekiant lyčių lygybės, kaip ir kitų man artimų idėjų, netoleruociai fizinio smurto ar susidorojimo. Feministinio aktyvizmo „taikinys“ yra ne asmenys, juolab ne vyrai kaip tokie, o tam tikros nelygybė kuriančios sistemas, tradicijos ir aparatai. Šiandien, beje, siekiant užtikrinti lygias galimybes ir nediskriminaciją darbo rinkoje naudojami pozityvios diskriminacijos metodai (moterų kvotos), kuriuos nemaža dalis pačių feministų vertina kontroversiškai. Bet aš asmeniškai nemanau, kad tokiomis priemonėmis perlenkiama lazda, juolab kad jos taikomos įtraukiant ivariosias išimtis. Manau, tokia pozityvi diskriminacija, kokia taikoma šiandien, yra proporcina priemonė siekiant panaikinti struktūriūnus barjerus moterims darbo rinkoje.

– *Kokios moterys kūrėjos pastaruoju metu tau imponuoja?*

– Labai žavi Eglės Tamulytės-Shaltmiros kūryba, o tai, kad jos darbai sparčiai populiarėja (nors jie tikrai tam nesukurti), ši tą svarbaus – dar neišsiaškinu, ką – sako ir apie šiuolaikinės visuomenės bei jaunimo kultūros pokycius. Ne tikėtai projektas įkvėpia talentingu menininkė Gabriele Labanauskaitė, vizualinėmis idėjomis ir uždegančiu aktyvumu – Fiokla Kiurė, puišia poezija, neįtiketinu kūrybiškumu, socialiniu

veiklumu – Aušra Kaziliūnaitė. Be jokios abejonių, prie sąrašo pridedu ir Jurgą Tumasonytę, Liną Žigelytę ir dar kai kurias kūrėjas, kurias šiuo metu, deja, pamiršau.

– *Kaip vertini tokius reiškinius kaip moterų kino festivaliai, atskiros moterų tekstų rinktinės (pvz., prozininkų arba poečių antologijos)? Ar šiuo atveju moterys nėra marginalizuojamos?*

– Tai turbūt bandymai kurti moteriškąją kultūrą kaip alternatyvą vyriškajai, kaip atskirą, sau-gią terpę, kurioje būtu artikuliuojamos moterų patirtys, kalbėjimas, diskursas, rašymas. To neatsirastų be įsitikinimo, kad visų moterų patirtys yra kažkas universalaus, esmiškai moteriško, kažkokas bendras kultūrinis elementas. Mano pozūriis, kaip minėjau, kiek kitoks – manau, ką nors universalaus šiame koncepte, be anksčiau minėtų istorinių aplinkybių, būtų sunku rasti. O dėl marginalizacijos – uždaros moterų kultūros kūrimas prie to tikrai prisidėtų, tad vien tik šia strategija tikrai nepasitikėčiau.

– *Ir pabaigai. Ko palinkėtum tiems, kuriems žodis „feminizmas“ siejasi su žodžiu „nesąmonė“?*

– Dar kartą perskaityti šitą interviu. O jei tai nepadėtų, yra tokia senokai išeista straipsnių antologija „Feminizmo ekskursai: moters samprata nuo antikos iki postmodernizmo“ – siūlau paskaityti, maža tikrai nepasirodys.

Kalbino Jurga TUMASONYTĖ

RAŠYTOJŲ KLUBAS

31 d., ketvirtadienį, 17.30 val. Rašytojų klubo (K. Sirvydo g. 6, Vilnius) – Vlado Braziūno eilėraščių rinkinio „fontes amoris“ sutiktuvės su Vainiumi Baku, Elena Baltutyte, Birute Mar, Ramute Skučaitė, Ula Šimulynaite, Petru Vyšniauskui. Sutiktuvės fonas – Vlado Braziūno fotoportretų paroda „pa(si)matymai“. Paroda veiks iki **vasario 21 d.**

Vasario 4 d., pirmadienį, 17.30 val. vakaras, skirtas Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato, poeto Sigito Gedos 70-osioms gimimo metinėms. Vakare kalbės poetai Gintaras Bleizgys, Liudvikas Jakimavičius, Kornelijus Platelis, literatūrologai prof. Viktorija Daujotytė, prof. Kęstutis Nastopka. Sigito Gedos poeziją skaitys aktorius Andrius Bialobžeskis.

6 d., trečiadienį, 17.30 val. Vandas Zaborskaitės knygos „Autobiografijos bandymas“ pri statymas.

Pokalbyje dalyvaus knygos sudarytoja Virginija Stonytė, rašytoja Vanda Juknaitė, literatūrologai prof. Viktorija Daujotytė, dr. Donata Mitaitė, dr. Darius Kuolys, dailininkas Aloyzas Stasiulevičius. Vakare gros fleitininkas Andrius Radziukynas. Renginį ves literatūros kritikas Valentinas Sventickas.

Smulkesnė informacija tel. (85) 2629627; (85) 2617727; el. p. rasytojuklubas@aiwa.lt.

Stasys SANTVARAS

**Impresionistiniai paveikslai,
arba pluoštas įspūdžių
apie senus draugus:**

Antanas Gustaitis

Antanas Gustaitis. Bostonas, 1963 m.

Maironio lietuvių literatūros muziejaus archyvo nuotrauka

Pietiniame Bostone, JAV seno universitetinio miesto pakrašty, vienoj ar kitoj gatvėj gali sutiki neaukštą, kresnā, plačiapetį vyrą, kuris žiemą ir vasarą stambiu ir tirštū plaukų kuodą laiko užvožęs plačiabryle skrybėle. Kai ateina tas metas, kada reikia vilkėti apsiaustą, tas jo apsiaustas beveik visa da būna visu sprindžiu ilgesnis. Susidaro įspūdis, kad stambaus ir didelio vyro stuomeniui nieko daugiau nestinka, o tik truputį ilgesnių galūnių...

Keleivio veidas yra ryškių ir taisyklingų bružų, malonus, patrauklus, padabintas ryškia vanago nosim, vešlių antakių pridengtom akim, dar vis nestokojančiom žvitrumo ir spindesio. Tačiau, kai jis keliauja vienas, niekad nesidairo į šalis, atrodo giliai savin nugrimzdės, žvilgsnių iðdūrės žemén, o ne dangun, ne tolumon, kur juk visa dar likusi mūsų ateitis! Kai tose gatvėse jis sutinka pažįstamą – ne kiekvieną apdovanoja šypsniu, kartais net galėtum pagalvoti, kad sutikai surizgus, sunkiom problemom apskrovus ir net nelaimingą žmogų...

Tas keleivis, jau kuris laikas ir dirbąs „Keleivys“, yra mūsų humoro ir satyros meistras Antanas Gustaitis. Aš nežinau, ar tokį jį įsivaizduoja ir mato tie, kurie sakosi jį pažįstę tik iš raštų, ir tie, kurie nuolat su juo susiduria akis akin, veidas veidan. Néra kaibos, poetas Antanas Gustaitis yra didžiai margas savo vidum, per vieną vakarą sugebąs apreikšti keletą savo pavidalų, bet man nė karto netvirkstelejo laimė sutiki jį kitokį vienoj ar kitoj P. Bostono gatvę...

***

Mudu su Ant. Gustaičiu, kaip nuodėmingi šio pasaulio vabalai, turim visą kaupą panašių ar lygiagrečių silpnybių. Mégstam skaniai ir sočiai pavalygt, mēgstam, kaip jis sako, pavalkataut, turim didikiškų polinkių gražiai ir turtingai gyventi, ne vienu atveju įsiziūrim į tą pačią atraktyvią moterį, riteriskai dėl jos susikaunam, kartais mēgstam ir svaiginančio géralo saiką padidinti – tiek jo savin supilti, kiek kojos nėra linkusios pakelti...

Betgi – ir tą pareiškimą galiu kryžium prisiekti – nėra buvę atsitikimo, kad Ant. Gustaitis vienas pats

užėitų ton ar kiton Bostono smuklėn, kurios čia užia dieną naftą, kaip širšių korai. Jeigu tokis nuotykiis jį ištinka, tai dėl to yra kalti jo draugai ir gerbėjai (tuo galutinai yra įsitikinus ir jo žmona Aleksandra), bet ir tas dabar labai retai atsitinka, nes, anot boristinio vienuolio Varlaamo, „žmonės šykštūs tapo, Dievui duoda mažai“...

Labai retai, tik atsitiktinai, tuo požiūriu ir aš esu savo sąžinę apkrovęs „sunkia nuodėme“. Kai dar gyvenom P. Bostono K gatvėj, tam pačiam pažiūri name, vieną kitą kartą susitikdamu su Antanu grįždami iš darbo. Žinoma, iš anksto nesusitarę ir jokių slaptų planų nesupynę. Tokiais atvejais aš pamindavau jį už parankės ir įsivesdavau į žaliu dobilu pasidabinusių smuklę, kur mudu, prie baro stovėdami, išgerdavom dukart po dvigubą „škotiško vandens“ stiklinaitę. Senlietuvis, tos smulkės savininkas, mudviejų apsilankymais būdavo labai patenkintas, akivaizdžiai saiko nemažindavo, tad ir mudu jam skrupulingai atsilygindavome, kartais dar ir po trečią dvigubą išlenkdami...

Vai, smagūs buvo laikai, tada mes su Antanu buvom, kaip čia sakoma, tik kvaili nuomininkai, jokių nuosavybinių rūpesčių neturejomi, kaip jų kasdien turi Br. Railos dailiai aptarti „tubeiforai“, privalą daug dirbtį ir kiekvieną ditkę taupyti. Šimtas pypkių, koks čia gyvenimas, kai negali net tokios menkos pramogos sau surengti!...

***

Impresionistiniams paveikslui, kurį ryžausi tapty, negana to abipusio artumo Amerikoj, kurio abu su Ant. Gustaičiu labai nenorim sudrumsti, nesgi dabar jau esam pusininkai, susijungę bendrų įspareigojimų grandiném. Kad paveikslas būtų spalvingesnis – reikia gržti į tą brangią šalį, iš kurios į šį kraštą atkilom svetimom žemėm ir baugiais vandenim. Ten iš tikro ir buvo sumegzta pažintis, ilgoką laiką buvusi gana pilka ir skurdi...

Antanas Gustaitis, kaip ir Bern. Brazdžionis, retkarčiais man pažeria priekaištų, užraugtų ir atsi-vežtų iš Lietuvos. Bern. Brazdžionio priekaištus

jau šiek tiek paryškinau, o Ant. Gustaitis pasakoja tokią siaubingą istoriją, dėl kurios tikrumo aš iki šiol esu kupinas netikėjimo.

Girdi, vieną kartą, drauge su akt. H. Kačinsku, jie suteikę man garbę, aplankę mane tada, kai aš gyvenau Kaune, Donelaičio g-vėj, ištaigiucose inž. Iljino namuose. Alé, atseit, p. Santvarienė, buvusi vaišinga ir svetinga, paruošusi kavos ir taurių gėrimų, atrodžiusi graži, lipšni ir gundanti, o aš, tikras stuobris, tekalbėjės tik su Henriku, Antanui Gustaičiui beveik nenorom padavęs ranką...

Na, aš puikiai suprantu, kad puikybė žmones žudo, tad negi ir mane tokia baisi nesąmonė būtų kada nors apsėdusi? Tobulai Kačinsko ir Gustaičio apsilankymo nebeprisimenu, na, ir toks mano elgesys svečių akivaizdoj turėtų būti ne iš mano pasaulio. Laimė, kad Antanas pats surado nesupratimo atomazgą: esą, aš toks atžagarias buvęs, nes regimai bijoje, kad jis, Antanas Gustaitis, ne-paimtų Alés už rankos ir neišsivestų jos iš namų...

Kai jis ta šake ēmė badyti man į vieną ar kitą šoną, nieko man nebeliko, tik priminti jam seną prancūzų posakį: „La vengeance est un plat que l'on mange froid“ (kerstas yra toks patiekolas, kurį reikiava valgyti atšalus...)...

***

Kai tik arčiau susipažinom, tuo man susidarė įspūdis, kad Pulgis Andriušis ir Antanas Gustaitis yra dviniai, nors Antanas savo gimimui yra kapsas, o Pulgis – aukštaitis iš Gaidžių kaimo. Kai juodu būdavo drauge – pokštai, išdaigos ir fantastiškiausiai išmisliai neturėdavo galos. Liaudiškai tarant, vienas kalė, o kitas auksino! Juodu akivaizdžiai vienas kitą papildyda vo, netikėtan posūkin pakreipdavo, vis nauju sąmonių apkresdavo, kad kuris nors neprarastų budrumo – tartum žarijų vienas kitam po kojom pažerdavo.

Nukelta į 14 p.

14 Tapatumo teritorijos

**Impresionistiniai paveikslai,
arba pluoštas įspūdžiu
apie senus draugus:**

Antanas Gustaitis

Atkelta iš 13 p.

O tai yra nedažnas atsitikimas literatūros gyvenime, kad vienu metu atsirastų tokia darni ir tokia pajėgi rašytojų pora. Jie yra giminini ne tik savo kūrybos žanrais, bet ir visa eile vidinių polinkių – abu mėgsta linksmybę, alasą draugų tarpe, abu yra nuostabūs pasakotojai. Tiesa, jie turi ir skirtingų bruožų: Pulgis niekad nesileidžia į bylas su svetimom moterim, o Antanas, jei neklystu, kartais nepajėgia moteriško grožio monam atsispirti. Ir beveik visuomet pasirinktai Dulcinejai savo jausmus jis reiškia viešai – prie jos kojų puola kniūbsciom! Jo moralė aukštyn īskilusi tikabar, subrendimo amžiuje, nes, girdi, atradęs daug patogesnių būdų moterims pagarbą, meilę ir ištikimybę reikšti...

Vienu žodžiu, ir nūdien man neaišku, kaip galėjo Pulgis Andriušis su Ant. Gustaičiu atsiskirti – vienas nusitrenkti Australijon, o kitas atburiuoti Amerikon. Čia tas dvejetas, be abejonių, būtų galėjęs nuostabių kūrybinį žiežirbų īskelti, gal net žaibais sužaibuoти, nesgi žmogus yra socialinė būtybė, dažnu atveju jam būtina artimo petin atsiremti. Galimas dalykas, kad Ant. Gustaitis, neturėdamas šioj žemėj tikro draugo, ir vaikšto Bostono gatvėm galvą palenkęs, akis šaligatvinis įsmeiges, lyg ant jo pečių būtų viso pasaulio vargai užgriuve...

***

Mudvieju santykiai su Ant. Gustaičiu smarkiai sušilo, tiesiog rožėm pradėjo žydėti, literatūrinėse išvykose per vokiečių žemę. Beveik kiekvienoj liet-tremtinių stovykloj mudu rasdavom dėl ko „nesutarti ir kovoti“. Ypač moterų akivaizdoj Antanas mėgdavo skelbt man savo pavydą: jis apgailesta-

vo, kad neturi mano balso, ūgio ir net balstančių paausiuose plaukų. Giliai atsidusęs, ne sykį išpažindavo: „Jeigu aš turėčiau ne tavo, nors Šabaniausko balsą, kiek laimės nukristų į mano glėbius!“ Abu su Pulgiu, nusitvėrė kokį nors mano paslydimą, imdavo mane pravardžiuoti grafu ar paprastu bajoru, užkabindavo man pentinus ir kardą, prikergdavo man tokią nuotykių, kurių aš ir nebandžiau patirti.

Ir visa tai, aiman, buvo tik malonūs bičiulių paglostymai, niekad tuose „susirēmimuose“ aš nepajautau ironijos, kandumo ar pastangos bendrakeleivį įžeisti. Tik dėl to, ir aš tuo nuoširdžiai tikiu, tie mūsų valkatavaimai (mūsų kelionės tokiu vardu pavadino Pulgis) iki šiol išliko tokie mieli, nesudrumstos bičiulytės nuskaidrinti...

***

Poetas Antanas Gustaitis ne iš karto prabilo humoru ir satyrom. Pradžioj jis kūrė grynosios lyrikos eiles, mėgino savo jėgas dramaturgijoje – paraše komediją, „Slogučius“, kurie buvo statomi Klaipėdos valst. dramos teatre, net ir Tremties metų metraštyje dar jis buvo „rimtas“ rašytojas – paskelbė tame scenos vaizdų pynę „Sekminiu vainiką“, daug sykių persiritusi per įvairias lietuvių scenas Vokietijoje ir Amerikoje.

Satyras ir humoras Ant. Gustaitis įsiitraukė tik tada, kai mes pradėjom rengti tremtiniškus literatūros vakarus. Bernardo, Pulgio ir mano akyse gime nauja mūsų humoristikos žvaigždė! Visi mes greitai sugebėjom pastebeti, kad Antanas Gustaitis surado save, surado savo kūrybinį kelią. Tačiau turėjom nemaža vargo ir kalbų, kol jis įtikinom, kad jo satyriniai ir humoristiniai eilėraščiai geri, kad jie yra neabejotinos meninės vertybės. Pesimizmo ir nepasitikėjimo prislėgtą Antaną Pulgį kartais griebdavo už krūtų ir supurtydavo, o gal kada nors buvo ir batą nusimovęs jam atkrėsti...

Bernardas Brazdžionis, Stasys Santvaras, Antanas Mažuolis

Kūrybinės kančios, kūrybinio skrupulingumo ir sąžiningumo Antanas ir dabar nėra praradęs – vis dar jis aimanuoja, kad jo eilėraščiai nėra pakankamai išsaigti ir išdailinti. Tokis subtilus santykis su savo darbu, aišku, yra didelė dorybė, tik bėda, kad Gustaitis ne vienu atveju ima ir perveržia būgno uždangalą. Suprantama, tada atsiliepia nebe tie tonai, ir kalba su juo pasidaro gana liūdnā.

Tuo tarpu daugumas jo eilėraščių yra talentingo auksakalio darbai. Nesiryždamas čia daryti vieno ar kito bičiulio kūrybos pjūvio, aš tik noriu priminti itin puikų ir išliekančių eilėraščių, kurių jis taip „elegiškai“ baigia:

*Ir jei tévyné vėl kada mane pamiltų,
Sugrišiu Garliavon maiše salietros miltų.
Ten pabarsty manim rugelį ar tabaką,
Ir rudenį supils į samagono baką,
Ir laisvés metai griš, apsukę didži ratą, –
Ak, ir nugers mane į jūs visų sveikatą...*

Ir štai pora posmų diskretaus ir „slapto“ eilėraščio, kuri Ant. Gustaitis, kaip dediką, išraše vienai damai į „Anapus teisybės“ rinkinį. Kas nors kiek jis pažista, gal neabejos, kad to eilėraščio Antanas niekad viešumon nerodys. Aš netyciai jį aptikau ir, man regis, nebūsiu mirtinai nukautas, jei nors dvi strofas tos gustaitinės erotikos paskelbsiu:

*Kaip vasaros naktys jos ilgesio akys,
Kaip vasaros dienos – širdies šiluma,
Tai kaipgi tikėti, nors Dievas būt sakęs,
Kad šiandien ruduo ar žiema.*

*Tai kaipgi tikėti, kad vasara baigės,
Kad baigės ir grieko ir meilės daina,
Tai kaipgi tikėti, kad krinta jau snaigės
Ir baļa plaukų garbana.*

Tapatumo teritorijos 15

Antanas Gustaitis ir Pulgis Andrius. Ravensburgas, 1947 m.
ironio lietuvių literatūros muziejaus archyvo nuotrauka

Nėra ko įrodioti, pastato architektūra stipri ir įdomi. Ir gal smarkiai neapsirinksu pranašaudamas, kad neatsiras daug moterų, kurios tokį posmą atsisakyti...

***

Poetas Antanas Gustaitis yra aistringas nuodėmės mėgėjas! Ką nors pamatės pro kaimynės ar kaimyno langą, ką nors iš tolė išgirdės, ką nors sutikės savo bičiulių ar savo visuomenės silpnibėse – jis viską krauna ant savo placių pečių. Galėtum net sakyti, kad jis yra per amžius vis į kitą asmenį persikūnijantis šykštulolis, veidmainys ir Don Žuanas...

Ir jis pats taria, kad daugumas jo satyrinių ir humoristinių eilėraščių yra *ašutiniai*, kildinami iš žodžio Aš. Tie ašutai yra kandūs, jie ir negali būti nekandūs, bet pilni elegancijos ir šmaikštaus karikatūros meno. Skaitai ar klausai – ir tiki, kad kitų nusidėjelių pasauly beveik nėra, tik vienas Ant. Gustaitis nepajėgia išbriсти iš didelių ir pragarą pelnantių nuodėmių! Berods, tuose „aštuose“ ir slypi paslaptis, kad žmonės tautiečiai Ant. Gustaitį pamėgo, kad jų daugumas nevengia su juo susitikti ir net petyse petin atsiremti, nesgi jis „nusavino“ daugelį artimo silpnibių, už daugelį pats vienės ryžosi būti juokingas ir nuodėmingas...

***

Gel truputį geriau aš pažstu tik tris poeto Ant. Gustaitičio pavidalus – tą, kuris kasdieniniams gyvenimams gana dažnai būna apsiblausęs ir kalba apie mirtį, tą, kuris draugų tarpe mėgsta linksmintis ir siautėti, tą, kuris, ižengęs į sceną, persikūnija į aktorių pasaukimą. Visi tie pavidalai originalūs ir įdomūs, pirmasis kartais net nuobodokas, bet čia tik pluoštelis „naujienų“ apie tai, koks yra Ant. Gustaitis

savo humoro ir satyrų skaitytojas.

Pasirengimas tam „žodžio sakymui“ visada būna rimtas ir pedantiškas. Antanas nemégsta skaityti senesnių savo kūrinių, nors, tikriausia, daugumas klausytojų tūj jo darbų neatsimena. Kai ruošiasi keliauti naujon literatūrinėn išvykon (tokiu ir dabar jam pasitaiko keletas per metus) – jis savo darbo kambarį žibina lempą iki vidurnakčio, rašo naujus eilėraščius ir juos pats vienas repetuoja. Tokiu metu jis opus, paslaptinges ir nelabai mėgsta, jei kas svetimas į duris beldžia. Bet kai ateina išvykimo diena – jo veide atsiranda viltingų šypsenų, jis kalba gudriom užuominom, geros nuotaikos sparnai akivaizdžiai pradeda plazdėti...

Zengimas į sceną – kita apeigų virtinė. Ir kasdieniniams gyvenime Ant. Gustaitis mėgsta elegantišką ir gerą drabužį, visada švariai ir tvarkingai išlaikomą. Prieš „atnašavimą scenoje“ jis niekad nepamiršta savęs apžvelgti, sagų patikrinti, didelėm šukom perbrauktį stambius, tankius ir garbanotus plaukus, kurie šiuo metu pausėliuose jau pradeda balti. Po to, lyg kokių burtažolių vaistą, sutaiso retai regimą šypseną ir pakumpt, pakumpt pasirodo klausytojų akivaizdoj. Tie, dar jam žodžio netarus, pradeda spurdėti ir juoktis, o jis papurto gauruotą galvą, vėl plaukus pataiso ir, vieną akių šelmiškai primerkęs, salėj apžvelgia savo drauges, draugus ir priešus. Tada ištraukia iš kišenės pluoštą prierių ir pradeda skaityti.

Akinių iki šiol Ant. Gustaitis vengia, lyg slėgos, matyt, bijodamas, kad neatrodytų senyvas ir per daug rimtas, tai rankraščius persirašo gerokai pastambintom raičių, nesgi prastokam apšvietime gali ir savoj girioj paklysti. Jo balsas, nors truputį kimus (gal nuo stipraus indėniškų žolių vartojimo), tikrumoj yra vyriškas ir tvirtas, baritoninio atspalvio. Skaitydamas šiek tiek pakelia vieną ar kitą ranką, pakraipo ar palinguoja galva, ypač gerais dirba veido raumenim, bet kitokių judesių ir vaidinimų „vengia“ – jo skaitymą turi apipavidalinti tai, kas atkyla iš vidaus.

Poeto Ant. Gustaitičio vidus yra tikrai spalvingas. Savo poeziją, žinoma, jis rečituoja, kaip autorius, jo skaitymas faktiškai yra autoriaus skaitymas, bet ne išpuoselėta ir išieškota aktoriaus deklamacija. Tačiau dailiojo skaitymo, vaidybos, aktoriaus darbo pradų yra apstu Ant. Gustaitičio rečitavime. Jis gyvai pabrėžia atskirų eilėraščių nuotaikas, žaidžia eilėraščio melodijos ir ritmo slinktim, lanksčiai moduliuoja balsą, virpa visu savo vidumi.

Teko girdėti ir kitus, bandančius Ant. Gustaitičio satyras skaityti, bet tai jau buvo kito pobūdžio menas. Poezijos deklamavimas aplamai yra subtilus ir labai nelengvai išsavinamas amatas, daug autorių ir aktorių nepajégia jo nugalėti, bet Ant. Gustaitis yra išimtis – kai išeina scenon, jis žino, kaip reikia veikti. Ir bent šiuo metu, berods, jis yra pats geriausias savo kūrybos interpretatorius.

***

Prieš porą metų, Antaninių proga, Ant. Gustaitičiu sudėjau tokias eiles:

*Praganėm spiečių metų, kaip vištų būri,
O kas pasakė mums, kad valioj žirgas neskraidys?
Nors velnias nuodo trišake pažandén Tau idüré –
Jei ne iš vakaro, tai ryta dar giedos gaidys.*

*Narsus gaidys, ne taip kokia palaikė kirka,
Jo gerkle kaimynystėj džiaugias seniai ir vaikai.
Giesmės galia tikėdama, tą gaidij Alé Tau nupirkो –
Ir tai nėra menkai menki juokai...*

Rodos, nedaug laiko nubėgo, o aš jau nebeprisimenu, nei koks buvo tas gaidys, nei kaip

jis giedojo. Tebéra atminty gyva tik „nogla“ negalia, kuri tuo metu buvo įsimetusi į Antano pa-smakrę. Tai kam čia reikėjo tas eiles rodyti? Niekam daugiau, tik kad nors truputį atskleistų mūsų tarpusavio santykijų šilima, nors menkas kraštelis jos intymumo.

Netrukus sukaks dešimt metų, kai Bostone su Gustaičiais gyvenam po tuo pačiu stogu. Aišku, tokioj artumoj visko atsitinka, ir to visko čia neišpasakosi. Jei ryžomės „pastoviau“ (kas šiame gyvenime yra pastovu?) drauge pasigyventi, tai, matyt, ravų tarpusavęj neiškasėm.

Tačiau Antanas, kai jį apima koks tūžmas, sa-ko, kad aš esąs kenkėjas, pridara jam eibes blėdžių, pridara tų blėdžių šen ir ten, bet ypač dai-liuose salonuose ir dailių moterų akivaizdoj... Ir tą savo tūžmą jis lieja tiesiai man į akis, o kartais ir už akių. Galimas dalykas, toks ir esu, nesgi sunkiausias triūsas tai save patį pažinti...

***

Bet argi tie pasmerkimai galėtų būti neperlažiama tiesa? Pastaruoju metu su Ant. Gustaičiu taip dažnai drauge nekeliaujam, kaip anksčiau keliaudavom. Retelesnė proga pasitaikė, kai dar nesenai abu skridom į Chicagą – jis vienam, o aš kitam vakare savo eilių skaityti. Kelionėj atgal, kai mūsų astrodžetas buvo pakilęs į bau-giniantį 30.000 pėdų aukštį, mudu šnekuciavomės ir dalinomės išgyvenimais, patirtais tame di-džiazame šio krašto kaime – Chicagoj. Porą ar trejetą kartą pro mudu praėjo daili ir patraukli stiuardesė, lyg norėdama nugirsti, apie ką mudu kalbam. Paskui ji prie mudvieju sustojo, paklausė, ar mes ne vokiečiai, o tuo ir atsišėdo, nes greta Gustaičio buvo tuščia sėdynė. Aš pama-čiau stamboką deimantą ant jos pirštuko ir jau-nai sužadėtinei ištariau pasveikinimą. Tuo tarpu Ant. Gustaitis elegantiskai pakelė jos ranką, vi-sų pirma pabučiavo tą deimantą, o po to kiek-vieną merginos piršteli atskirai...

Ivykis viešas, atsitikęs aukštoj padangėj, gal nieku neypatingas, betgi byla tuo nesibaigė. Kai lėktuvas laimingai nutūpė Bostone, trys stiuar-desės stovėjo prie durų ir atsiviekiino keleivius. Mūsų pažiusta, mudu pamačiusi, žaviai nusi-psysojo ir man pirmam o f i c i a l i a i tarė:

– Good-bye, Sir!

O, praleisdama pro šalį Gustaitį, užgiedojo:

– Bye-bye, Darling!

Aš gi pirmas deimantą pamačiau, pirmas svei-kinimą surezgiau, o kas garbę ir laimę pasigro-bė? Tad kuris iš mudvieju yra kenkėjas ir blėdi-ninkas, aš nesiimu spręsti, tegu tą padaro Ant. Gustaitis...

***

Vėlybas vakaras, beveik vidurnaktis, žinoma, ne viso mūsų žemėj, tik čia, Amerikoj. Anoj pu-sej sienos, kuri skiria du darbo kambarius, jau niekas nekrabžda, mano kaimynas ir bendrake-leivis jau ilsiši kartu su savo Penelope. O aš jį regiu: štai, jis eina Bostono gatve – tiesus, ele-gantus, neapsiriktum tardamas, jog tai yra ban-ko ar stambios prekybinės įmonės direktorius. Tik jo nuotaika nekelia optimizmo – gal nepasi-sekė už numatyta kainą parduoti prekių, kurias į Bostono uostą atplukdė keli laivai...

Regiu jį vienur ir kitur, bet žvilgsnis ilgiau-siai užtrunka ties poetu satyriku ir humoristu, kurio žvaigždė yra tokia šviesi ir akinančiai ža-vinga...

Ištraukos iš knygos „Trečioji pradalgė“. Londonas, 1966.

16 Tapatumo teritorijos

Gintaras KUŠLYS

Raudondvaris 2013: pora istorinių bei paminklosauginių refleksijų, kai dvaro sodyboje dar tebevyksta konservavimo-restauravimo darbai

XVII a. pradžios rezidencinė Raudondvario pilis – Lietuvoje gerai žinomas kultūros paveldo objektas, reikšmingas paminklas, turistų traukos centras, o ir nediduko miestelio, esančio prie pat Kauно, tikroji širdis.

Kaip kažkada savo knygoje „Atviras kūrinys“ rašęs Umberto Eco, į kiekvieną meninę formą galima žiūrėti jei ne kaip į mokslinio pažinimo pakaitalą, tai kaip į *epistemologinę metaforą*: taigi kiekvienoje epochoje meno formos per panašumą, metaforas, idėjos įkūnijimą materijoje atspindi to laiko mokslo arba kultūros poziūri¹. Čia prisiminkime, pavyzdžiu, Dziavaltauskų, Kosakauskų, Radvilų, Vorlovskų, Zabielių ir Tiškevičių šeimų genealogiją – tai, šiaip ar taip, buvusių Raudondvario dvaro savininkų sąsajos su likusių šios vienos kultūriniu palikimu: biblioteka, bažnyčia... O jei dar pasakojimą papildytumėme duomenimis apie buvusį dvaro orkestrą ir kitką...

Istorinis aspektas

Vargu ar kas šiandien suabejotų, kad pavadinimą Raudondvario gyvenvietė gavo dėl raudonų plėtytų pilies – tiksliau, dėl žmonių galvose ištvirtinusio / užsifiksavusio jos įvaizdžio. Pilies data-vimo poziūriu gana vertingas tyrinėjimas, atliktas 1959 m. – rengiant projektą sugriaudai piliai atstatyti. Tada padaryti kruopštūs rūmų matavimo brėžiniai, be to, atlikus kasinėjimus ir zondavimą, sudaryta pastatų istorinė kartograma. Darbus atliko Specialiųjų mokslinio restauravimo dirbtuviių inžinerė architektė Stefanija Čerškutė, kuri tuo pat metu nustatė, kad rūmai statyti 1653–1664 m.

Tiesa, kai kurie ekspertai atlikę istorikai S. Čerškutės pateiktą pilies pradžios datą siūlė patikslinti. Pavyzdžiu, Stasys Pinkus, papildomai padirbėjęs archyvuose, iškélė tezę, kad pilis statyta gerokai anksčiau: jis aptiko laišką, kurį antrasis pilies savininkas Jonas Dzevaltauskas buvo parašęs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikui Mikalojui Kiškai. Jame paminėta pilis, ir jis datuojamas 1615 m. rugsėjo 2 d.

Tačiau ir dėl šios datos iškilo abejonių... Vis dėto vėliau nusistovėjo nuomonė, kad Raudondvario pilis įkurta 1572-ųjų balandžio 30 d. Apie tai, be kita ko, bylojo ir „Lietuvos Metrika“, kny-

ga Nr. 51, privilegija Nr. 226, iš kurios ir sužinota, kad kaip tik tada (t. y. 1572 m. balandžio 30 d.) Lenkijos karalius bei Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas Kauno pakamarui bei Panemunės pilii ir dvarų revizoriui Vaitiekui Dzevaltauskui (Voitech Devaltovsky, Woiciech Dziewiątowski) suteikia teisę (t. y. privilegija) amžinai valdyti kaimus netoli jo Panemunės ir Panevezžiuko dvarų, Vilkijos valsčiuje, – iš viso 30 valakų (t. y. apie 640 ha). Metrikoje aprašomos ir gaunamų kaimų ribos. Štai šie kaimai: Ažiminskoe, Rebždy, Perevozniki, Kugonovo.

Taigi rašytiniai istorijos šaltiniai liudija, kad Raudondvario pilis pradėjės statyti būtent Lietuvos didžiojo kunigaikščio skiriamas apskrities pariegūnas. Nors, anot tyrinėtojų, pirmasis pilies savininkas greičiausiai ir buvo minėtas Kauno pakamaris, pilies statybas turėjo pabaigti J. Dzevaltauskas – Vaitiekus brolis, kuris, jam mirus, 1581 m. ir perėmės šį turtą.

Istorikų patvirtintas ir toks faktas, kad XVII a. viduryje dvarą įsigijo Mstislavlio kaštelionas bei Gulbinų seniūnas Jonas Eustachijus Kosakovskis († 1649). Ypač pažymėtina, kad Jonas Eustachijus buvo sūnus Pranciškaus Nikodemo Kosakovskio (1556–1611) – Lomžos seniūno ir valdovo rotmistro, Salaspilio (Kirchholmo) mūšio didvyrio, apdovanoto dvarais Lietuvoje bei per vedybas susig

miniavusio su vienomis įtakingiausių to meto LDK giminių – Pacais ir Valavičiais. Tapęs Mstislavlio kaštelionu, Jonas Eustachijus nuolat gyveno Lietuvoje ir vedė Kotryną Gintautaitę iš Deltuvos, Trakų vėliaviminko dukterį, Jono Sapiegos našlę. Būtent J. E. Kosakovskis tapo pirmuoju šios giminės lietuviškosios atšakos atstovu, gavusiu pirmajį LDK senatoriaus urėdą – apie 1644–1646 m. O jo antros eilės pusbrolis, taip pat lietuviškosios Kosakovskių giminės dalies atstovas, Tomas Kosakovskis veik tuo pačiu metu gavo Dorpatu (Tartu), o vėliau – Vitebsko kaštelioniją.

Cia vertėtų paminėti, jog Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (VUB RS) saugoma Vytauto Didžiojo universiteto rankraščių kolekcija (F 1), kurioje yra keletas minėtos Kosakovskių šeimos istorijai reikšmingų dokumentų aplankų, priklausiusių Zabielių-Tiškevičių Raudondvario ir Kosakovskių Vaitkuškio bei Lyduokių dvaro rūmų bibliotekoms bei archyvams². Be kita ko, apie Kosakovskių-Zabielių šeimyninį solidarumą liudija ir Kosakovskių korespondencija: ji, kas itin įdomu, apibūdina 1794 m. įvykių vertinimus, atskleidžia XVIII a. pabaigos visuomenės elito pozūrį į vienus ar kitus įvykius Lietuvoje, Respublikoje, Europoje, atspindi komplikuotus santykius su daugeliu to meto valstybininkų, diplomatų, mokslininkų ir pan.

Raudondvario dvaro oranžeriaja pritaikomo maitinimo veiklai.

Raudondvario dvaro sodybos pilis rekonstrukcijos metu.

Tuo pačiu požiūriu informatyvus ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriaus (MMB RS) rinkiniuose saugomas Kosakovskių šeimos archyvas. O tiksliau – tai Kosakovskių giminės korespondencijos rinkiniai, kurių didžiąją dalį sudaro iš Raudondvario dvaro rūmų (manytina, kad iš dėdžių bei pusbrolių Zabielių, o gal net ir iš Tiškevičių) perimti ir kurį laiką Varšuvos rezidencijos bibliotekoje saugoti brolių Kosakovskių bei daugelio kitų jų giminaičių laiškai dėdėms Antanui, Simonui, galbūt ir kitiems Zabielių giminės atstovams³.

Norint perprasti, kaip amžiam bėgant kito paminklas ir su jo vardu susijusių žmonių – žinomų LDK giminių atstovų – likimai, reikštū pasitelkti ir vaizduotę...

Beje, viena iš man pačiam kone labiausiai įstriusiu istorijų yra ši: prieš 1761-uosius iš Vorlovskų dvarą nupirko paskutinysis Didysis Lietuvos etmonas – vyriausasis kariuomenės vadas Juzefas Zabiela. Tado Kosciuškos sukiliimo metu J. Zabiela pasiraše prorusiškai nusiteikusiu bajoru Targowicos konfederacijos akta, kuriamo buvo pasisaikyta prieš 1791 m. gegužės 3 d. Seimo priimta Konstituciją arba, tiksliau, prieš šiuo aktu inicijuotas reformas ir prieplaidas valstybingumui Abiejų Tautų Respublikoje (ATR) stiprinti. Todėl jis buvo apkaltintas išdavyste bei pakartas (1794 m. gegužės 9 d. Varšuvoje).

Gana iškalbingi ir šio istorinio personažo portretą papildantys amžininkų liudijimai apie tai, kad vedamas į kartuves, pastatytas Varšuvos senamiesčio Rotušės aikštėje, J. Zabiela prarado paskutinius orumo likučius bei maldavo aplinkinių pasigailėjimo, žeminosi. Be abejo, visa tai buvo perniek...

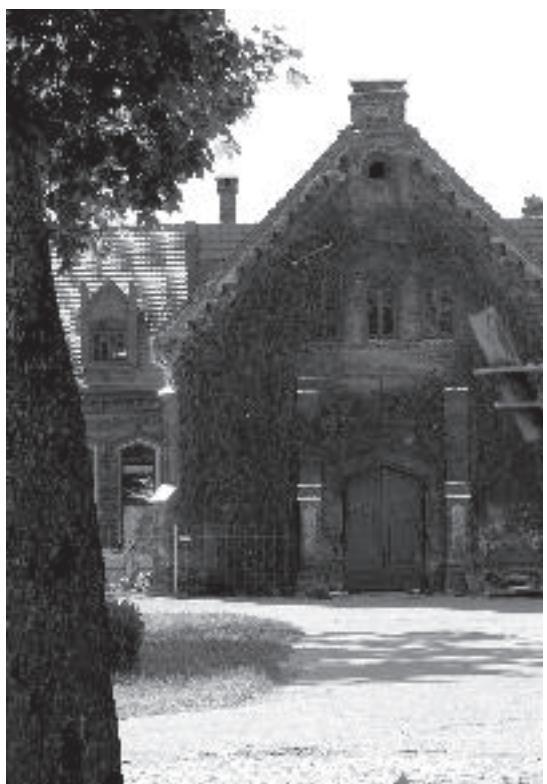
Išties sudėtinga išraiškingiau apibūdinti ši dramatišką ATR istorijos įvyki, nei tai buvo padaręs Jozefas Ign. Kraszewskis, kuris savo veikale „Polska w czasie trzech rozbiorów“ (t. III, str. 520) apie nešlovingą Juzefo gyvenimo pabaigą parašė maždaug taip: „Zabiela buvo paprasčiausias intriganas. 1792-aisiais jis vadovavo karo veiksmams prieš Rusiją ir irodė savo neigalumą. Targowicos konfederacijos metu buvo paklusnus Kosakovskiui, pavadavo maršala. O kai jį vedė į bausmės vietą, ēmė lankstytis, prašydamas pasigailėjimo, mėgindamas įtikinti, kad yra nekaltas – tačiau, atsakant, aplinkui teskambėjo: išdavikas! tylék!“

Tarsi to būtų maža, myriop pasmerktojo našlė vėliau dar bandė atgauti konfiskuotas vyro brangenybes ir kitus daiktus: tuo reikalui ji pateikė pra-

šymą Aukščiausiajai tautos tarybai. Bent jau žinoma, kad ji buvo nukreipta į Teisingumo skyrių, kuris ir turėjo priimti sprendimą... Tačiau netrukus baigėsi ir Kosciuškos sukiliimas; vargu bau Juzefo našlė ką nors naudingo sau pešę⁴.

Paminklosauginis aspektas

Tačiau pasinaudokime kelionės laiku teikiamamis galimybėmis ir grįžkime į gerokai mums artimesnį Raudondvario pilies-dvaro gyvavimo periodą – pasigilinkime į išimtinai paminklosauginį klausimo aspektą. Pakalbėkime apie šalia pilies pastatytos dvaro oficinos, oranžerijos, arklidžių, pui-kaus, sodria žaluma (pavasario ir vasaros laiku) al-suojančio peizažinio tipo parko tvarkybą. Štai, pavyzdžiu, oranžerija restauruota dar 1959–1960 m.,

Raudondvario dvaro sodybos žirgynas rekonstrukcijos metu – pritaikomas Menų inkubatoriaus veiklai.

o po jos 1962–1967 m. tvarkyta ir pilis (projekto autoriai – architektai Stefanija Čerškutė ir Vytautas Jurkštės).

Aišku, šie darbai vykdyti buvusių Lietuvos žemės ūkio inžinerijos instituto vadovų, disponavusiu šiuo objektu, pastangomis, nepaisant griežtos Maskvos kritikos. Kita vertus, būtina nepamiršti ir iki tol buvusių Raudondvario dvaro sodybos tvarkybos problemų, visų pirma tiesiogiai susijusi su bendra Lietuvos kultūros paveldo situacija – ypač daug jų atėjo iš pokario, kai brutalaus barbariškuo pasitaikydavo kone kiekviename žingsnyje, ne vien šiame architektūros ansambluje.

Labiau gilindamiesi į mus dominanciją (S. Čerškutės laikų) restauravimo darbų aplinkybes, pirmiausia atkreipkime dėmesį, kad renesansinės pilies architektūra nustatyta tyrimais pagal XIX a. pilies architektūros vaizdą, kuris išryškėjo nuo pilies rūmo (išskyru mansardinio aukšto XIX a. frontoną) nuėmus neogotikinį dekorą. Buvo nugriautas neogotikinis virtuvės priestatas su dviem kaminaliais, nors dabar galima ir suabejoti, ar vertėjo tai daryti. Anot prof. Jono Rimanto Glemžos, restauruojant laikytasi tyrimais nustatyto rūmų plano, paryškinti kai kurie rūmų interjero elementai, pavyzdžiu, senųjų tualetų nišos rytinėje sienoje ir pan⁵.

Taigi jau šie duomenys aiškiai parodo, jog restauravimo metu būta nemažų problemų. Be jokios abejonių, naujausiai – keleto pastarųjų metų – tvarkybos darbai taip pat ne tokie, kuriems ikyvendinti pakaktų „lengvų“ ar paprastų sprendimų. Galima daryti prieilaidą, kad ir čia turėtų būti daug medžiagos diskusijoms, tyrinėjimams, analizei... Vertėjo skaitojoj priminti, kad štai XIX a. Europoje, nusistačius idealų etaloną, restauruojamam objektui (kultūros paminklui) norėta suteikti tariamai tobula vaizdą. Panašiai ir trūkstamoms dalims atkurti laisvai naudoti vadinamieji analogai – prideinant anksčiau neturėtas formas, netgi šalinant kitų epochų ar istorinių stilių elementus⁶.

Neabejotina, kad ši stilistiniu restauravimu vadina ir visas priemones dėl meninės ar stilistinės išraiškos vienovės teisinusi kryptis (apibūdina devizu: „restauruoti – tai nereiškia išsaugoti“) ne tik atspindėjo epochos dvasią, bet ir padarė daug žalos architektūros paminklams bei dailės kūriniams.

Baigiamasis klausimas: ar turime ką priešpriesinti tokiam mąstymui, tiksliau, praeitų amžių reliktams?.. I tai tegaliu atsakyti: šiuolaikinis restauravimas, siekdamas atskleisti originalią paminklo būklę, pirmiausia privalo parodyti deramą pagarbą iki mūsų dienų išlikusiai autentiškai medžiagai. Juoba kad šnekama ne tik apie restauratoriaus atsakomybę, bet ir apie atitinkamą profesinį pasiūrošimą..., t. y. tiek apie metodų arba priemonių panaudojimą, tiek ir apie etinius dalykus: kaip derai (arba nedera) elgtis su paminklu, kiek galima leisti įsikišti...

¹ Eco U. *Atviras kūrinys. Forma ir neapibrėžtu mas šiuolaikinėje poetikoje*. Vilnius, 2004, p. 78.

² Kossakowski S. K. *Materiały historyczne z powowania Stanisława Augusta* // VUB RS, f. 1, b. 1264; Kossakowski S. *Pamiętniki* // VUB RS, f. 1, cz. I-III.

³ 1740–1798 m. Kosakovskių giminės korespondencija, t. V // MMB RS, f. 99, b. 190.

⁴ Zabieliówie herbu Topór i Lis. (žiūrėta 2012 m. liepos 9 d.). Internetinė prieiga: <https://sites.google.com/site/podsenudubavekovogo/spisok/zabieliowie-herbu-topor-i-lis>.

⁵ Glemža J. R. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas*. Vilnius, 2002, p. 176.

⁶ Ten pat, p. 12.

⁷ Wolski J. *Problematyka konserwacji zabytków z perspektywy florenckiej* // *Ochrona zabytków*, 1987, Nr. 3, p. 329–330.

18 Tapatumo teritorijos

Sukaktis

„Spragtukas“ Lietuvoje šokamas jau 85-erius metus

Scena iš „Spragtuko“ premjeros Kaune, 1928 m.
Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus archyvo nuotrauka

1928 m. sausio 19 d. Lietuvos baleto artistai Valstybės teatre Kaune pirmą kartą šoko Piotro Čaikovskio baletą „Spragtukas“. Spektaklį pagal Mariuso Petipa libretą ir Levo Ivanovo choreografiją režisavo buvęs Marijos teatro Sankt Peterburge baletu artistas ir baletmeisteris Pavelas Petrovas. Pristatyti kūrinių publikai rengiasi dar 1927 m. gruodžio pradžioje, tačiau premjera nukėlė iš Maskvos vėluojanti partitūra.

Per 85-erius metus „Spragtukas“ nebuvo palikęs Lietuvos baleto scenos ir yra rodomas iki šiol, pagal pasaulinę tradiciją – dažniausiai Kalėdų ir Naujų metų laikotarpiu (esama teatru, kurie gruodžio-sausio mėnesiais rodo tik „Spragtuką“). Spektaklis laikui bégant būdavo atnaujinamas, ir šiandien Lietuvos nacionalinio operos ir baletu teatre galime išvysti jau penktąjį jo pastatymą, kurį režisavo choreografas Andrejus Melanjinės. LNOBT repertuaru tai daugiausiai sezono metu rodomas spektaklis: šį, 2012-2013 m., sezoną „Spragtukas“ rodytas 13 kartų, po paskutiniosios premjerios 1996 m. – jau 137 kartus.

O pati pasaka, E. T. A. Hoffmano „Spragtukas ir pelių karalius“, parašyta 1816 m., į lietuvių kalbą buvo išversta tik prabėgus trims dešimtimis po premjeros Kaune, 1958 m., žinomos kalbininkės Adelės Laigonaitės. Beje, pirmasis knygos leidimas išleistas ketvirčio milijono tiražu!

Kalba sienos

Brolių Salamonų tabako ir papirosų fabrikas

Tarpukario Kaune beveik kiekviename name buvo galima rasti popierėli su brolių Salamonų pavarde. Mat septyni broliai Salamonai valdė didžiausią Lietuvoje tabako ir papirosų fabriką Kaune. Tuėjo jie tokią fabrikų ir kituose Lietuvos miestuose, buvo pelninę īmonių dalininkai, didžiausios vyno ir alaus daryklos Klaipėdoje akcininkai. Broliams milijonieriams Laikinojoje sostinėje priklaušė keletas puikių namų, vadintų rūmais.

Startinį kapitalą broliams sukrovė jų tėvas Izraelis Salamonas, prieš Pirmąjį pasaulyinį karą atidarens mažą tabako fabrikeli, kuriamė gamino paprasstą machorką ir „Bakūną“. Lietuvai paskelbus neprisklausomybę, 1923 m. rugsejo 22 d. I. Salomonas Kaune (E. Ožeškienės g. 14, dabar 18) įkūrė papirosų fabriką ir pasikvietė į talką septynis savo sūnus.

Praėjus savaitei po fabriko atidarymo dienraštyje „Lietuva“ „Atliekamu svečiu“ pasivadinusio korespondento trumpai, bet gana smulkmeniškai aprašytos jo atidarymo iškilmės, kuriose, be fabriko vadovybės ir kitų garbių svečių, dalyvavo ir Vyriausybės atstovai – užsienio reikalų ministras ir Ministras Pirmininkas Ernestas Galvanauskas bei finansų, prekybos ir pramonės ministras Vytautas Petrus.

Viename didžiausių, keturių aukštų, to meto fabrike, rašoma, buvo „erdinga, šviesu ir higieniška“. Gamybos stadijos sumaniam paskirstytos pagal pastato aukštus – žemutiniame tabaką rūšiuodavo ir pjaustydavo, džiovindavo, valydavo, antrame aukste ji sumušdavo ir suformuodavo papirosus, kuriuos trečiajame sudėdavo į čia pat „automatiškai dirbamas“ dėžėles, o ketvirtajame užklijuodavo banderoles. Fabrike dirbo 250 darbininkų, atro-

Brolių Salamonų tabako ir papirosų fabrikas tarpukariu.
Kauno apskrities bibliotekos archyvo nuotrauka

do, daugiausia moterų, nes korespondentas, aprašydamas gamybos procesą, mini išsimtinai vien daiļią lyti.

Salyje tabako auginta nedaug, tad žaliava Kauną pasiekdavo iš Olandijos, Turkijos, Amerikos, Rusijos ir Dancigo, o popierius jiems sukti – iš Vokietijos. Beje, iškilmių metu Ministras Pirmininkas išsakė pageidavimą, kad popieriaus fabrikas būtų įsteigtas ir Lietuvoje bei pažadėjo imtis atitinkamų žygijų.

Po kalbų ir užkandžių svečiai išsiskirstė, bet devintą valandą vakaro rotuše surengtas iškilmingas pobūvis fabriko darbininkams, kuriame buvę „ivairių valgių ir gérinių“, o pasilinksminimas tėsėsi iki aštuos valandos ryto!

Regis, tabako verslas broliams Salamonams éjo si, labai pritiktų pasakyti, – kaip iš pypkės. Fabrikas per dieną pagamindavo apie milijoną papiro, o valstybė kasdien iš to gaudavo 10 000 litų pelno. Štai 1930 m. „Mūsų laikraštyje“ išspausdinta naujojo tabako „Pažanga“ reklama skelbė, kad „Lietuvos pramonės dirbinų propagandai šis tabakas patarnaus daugiau, negu gali patarnauti visoki žodžiai“.

Sovietmečiu fabrikas pervadintas „Kova“, o 1996 m. likviduotas. 1999 m. buvusiame jo pastate, rekonstruotame pagal architekto Algimanto Kančo projektą, iškūrė ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas.

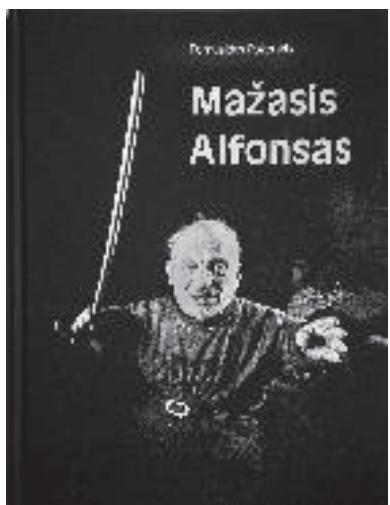
Puslapį parengė Aurina VENISLOVAITĖ

Romualdas RAKAUSKAS

Fotovi(t)ražai 44

Pažemintojo išaukštinimas

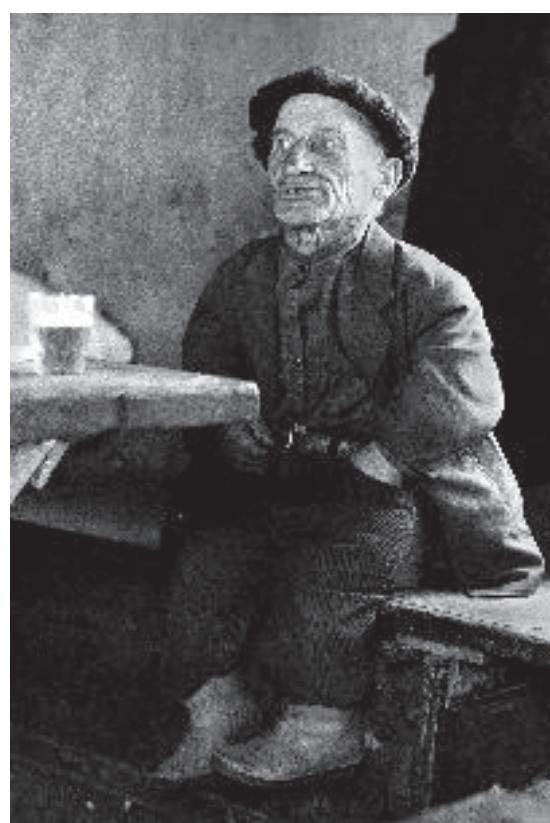
Romualdas Požerskis – epinių užmojų fotografas. Jau pirmuoju ciklu „Pergalės ir pralaimėjimai“ (1974-1976) nustebino akivaizdžia menine branda ir kruopščiu ilgalaikiu įsigilinimu į pasirinktos temos plėtojimą. Visi vėlesnieji jo darbai, papildę lietuviškosios fotografijos klasiką, taip pat buvo atkakliai tobulinami dešimtmeciais: „Atlaidai“ (1974-1994), „Atminties sodai“ (1977-2004), „Pasakutinieji namai“ (1983-1990), „Lietuvos senamiesčiai“ (1974-1982)...

Naujausias R. Požerskio fotoalbumas „Mažasis Alfonsas“ (Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kuno skyrius. Kaunas, 2012) tarsi daugiauždė fotopapsaka (netgi su intriguojančia erotine egzotika) apibendrina ir įamžina beveik dvidešimt paskutinių mažiausio Lietuvos ūkininko Alfonso Mickevičio gyvenimo metų, o mums, žiūrintiesiems, atskleidžia netikėtą / nematyta / nepatirtą mažojo elfo kasdienišku paprastumu išsidintą gyvenimą.

Poetine paslaptimi paženklintą *elfą* skoliniuosime tik iš vaikystėje įsirašiusių skandinaviškų pasakų su keistais, magiškomis galiomis apdovanojantais mažaisiais žmogeliukais, bet ir iš Janinos Lapinskaitės dokumentinio filmo „Iš elfų gyvenimo“, kuriamo reikšmingas vaidmuo teko ir su dažnais R. Požerskio fotografavimais jau apsipratusiui Alfonsui.

Kasdienėje kalboje dažniau vartojamas angliskasis liliputas. Taip oficialiai įvardijami ir viešumui skirti renginiai: Belfasto nuolat vyksta pasaulio liliputų sportinės žaidynės, o plėtai išgarsėjęs Ukrainos liliputų cirkas ne per seniausiai gastroliavo Lietuvoje ir atskleidė nevienareikšmį mūsų „normalios“ visuomenės požiūrių. Daugelis „dorybingųjų“ nepriima tokio išskirtinumo, nukrypimo nuo sąmonėje užsibrėžtų taisyklių. Gamtos ar likimo nuskriaustuosis jie norėtų laikyti užslaptintame užribyje, o visus pramoginius renginius vertina kaip makabrišką pasityciojimą iš žmogaus negalios. Nors mažųjų mūsų brolių savojo gyvenimo išprasmėjimo siekis, rodos, kaip tik turėtų kelti ne

apgailėtiną užuojautą, o pasidžiaugimą stipriavale asmenybe.

Tikėtina, kad ir R. Požerskio albumas bus įvairiai teisiamas. Jau girdėjau keleto skeptikų prikaištus, kad nesąžininga ir netgi šventvagiška iš žmogaus nelaimės kaupantis meninių kapitalą. Štai taip – moralas be jokių išlygų. Bet šiuolaikinis menas, paneigdamas visokius tabu, sukūrė nuostabbių šedevrų, kardinaliai pakeitusių, rodos, nepajudinamus visuomenės požiūrius. Tad, nesigilindamai į visada atsirandantių skrupulingų estetų ir apsidraudelių sterilias abejones, pažvelkime, kaip, fotografų terminologija, „padarytas daiktas“.

O jis sumeistrautas kruopščiai ir atsakingai. Alfonso istorija pavaizduota ižvalgiai, su meile. Fotografijose bandau pajauti skaudantį jo gyvenimą, tarsi piktas užkeikimas visur lydėjusį vaiko sindromą. Ieškau veide užsirašiusios nevilties, neapykantos, tévų nemeilės, dvių brolių abejingų užgaulojimų, bet visur matau ramia išmintimi šviečiantį žvilgsnį ir stebiuosi negandų užgrūdintos dvasios stiprybe.

Nukelta i 20 p.

20 Fotografija

Fotovi(t)ražai 44

Atkelta iš 19 p.

Keliaudamas albumo puslapiais netgi pamiršti tą didžiąją nelaimę – vaikystėje sustojusį augimą, kai jis išsigando ant krūtinės išskėstais sparnais šokusio gaidžio. Tikriausiai dažnai užsukdavę kaimynai irgi išbraukdavo tuos ūgio apribojimus. Sovietmečiu kolūkyje dirbęs buhalteriu, sandėlininku, Alfonsas užsitarinavo pagarbą ir savo išsakymą šviesuolio autoritetą. Ne-priklausomybės metais jis vienintelis visame kaime prenumeravo spaudą, domėjos pasauliu.

Aplinkiniai dažniausiai kreipdavosi į ūkišķ patarimų. Alfonsas netgi buvo tapęs neoficialiu veterinaru, o R. Požerskio fotografijose matome, su kokia gausia savo gyvulių šeimyna jis sėkmėmingai tvarkėsi. Aišku, sunkiesiems, ne pagal jo jėgas darbams samdydavo „didžiuosius“ vyru. O prie atlyginimo neišvengiamas tradicinis priedas – išgėrimas – jo visai neslėgė. Pasėdėdavo, pabendraudavo, keletą taurelių ištūstinės ir pralinksmėjės visada laiku sustabdydavo ugninius žirgus. Užtart kaimui be tikslo girtuokliaujant Alfonsas galėjo jaustis dvasinis didžiavyris, laimingesis, suvokęs žmogui duodamo vienkartinio gyvenimo prasmę. Gal ir dėl to jam buvo paskirta graži žemiskojo buvimo atkarpa – 81-eri metai.

Nepamirštas ir unikalas Alfonso patriotinis didžiadvasiškumas, kai, užgruvus Kriviniojo sausio įvykiams, net nedvejodamas važiavo į Vilnių ir prie Seimo rūmų saugojo mūsų Laisvę. Gaila, bet tada jis dar nepakliuvo į ten fotografas – R. Požerskio objektyvą...

Albume matome, kaip Alfonsas neatskiriamai sutapęs su kaimo gyvenimu, su savo augintiniais gyvuliais. Tai geriausi ir supratiniausi jo draugai. Bendraudamas su jais, matyt, pajausdavo savo žmogiškojo orumo pilnatvę. Džiugina ir sodrus R. Požerskio realizmas, atskleidžiantis abipusį bendrumą ir pasitikėjimą. Tiesa, toje gyvūnijos įvairovėje nematome tik lemtingojo gaidžio...

Nufotografuota per 4000 vaizdinių, o albume – tik šimtas. Dar keliomis dešimtimis sumažinus, būtų išvengta panašių situacijų pasikartojimo, pajūrio ir Kryžių kalno temų ištėstumo. Liktų švariai išgrynta rinktinė, kokią Romualdas ir eksponuoja parodinėse erdvėse.

Jau laikas grįžti prie rašinio pradžioje suintri-gavusios erotinės egzotikos, kuria R. Požerskis

sugalvojo nustebinti Alfonsą ir kaimišką albumo monotoniją pažairinti jaunatvišku gyvybingumu. Nežinia, kiek džiugesio Alfonsui suteikė nuoga grakštulė, nes greta buvo galingesné konkurentė – jūra, kurią jis pamatė pirmą sykį ir buvo sukėstas jos bekrastės didybės. Fotografijoje, matant Alfonso abejingumą, akivaizdu, kad nuoga panelė jam nebuvo didelė naujiena. Tuo labiau kad sutikdamas būti tokiu fotografo sugalvoto spektaklio vaidintoju, jis, matyt, pasirose visokiems išbandymams.

Pats perėjęs nuogybių fotografavimo užkaborius, puikiai žinau visus to režisavimo subtilumus. Gal todėl man meniškai paveikesnė fotografija ne su pajūriu energingai bėgančia undine ir į bangų mūšą užsižiūrėjusiu sėdinčiu Alfonsu, o kur pakrantė jį už rankos vedasi jau apsirengusi panelė. Šitame idiliškai jaukiame vaizdinyje gyvos energijos yra gerokai daugiau negu dirbtinai suprišeinės statiką ir judesį. Fotogeniškai vejo prigludintas sijonas tam reikšmingai talkina. Mes, fotografi, dažnai siekiamo įvairiaisiais efektais nustebinti, o dažniausiai paprastumas veikia įtaigiau.

Dar vieną netikėtumą buvo sugalvojęs R. Požerskis:

užsakė vietiniam kaimo meistriukui padaryti kryžių ir nuvežus pastatyti jį Kryžių kalne, kurio Alfonsas taip pat nebuvo matęs. Bet kryždirbys vis užgerdavo, per trejus metus jo taip ir nesumeistravovo.

– Atvažiuodavom, o meistras girtas pats kryžium prie daržinės guli, – pasakojo fotografas.

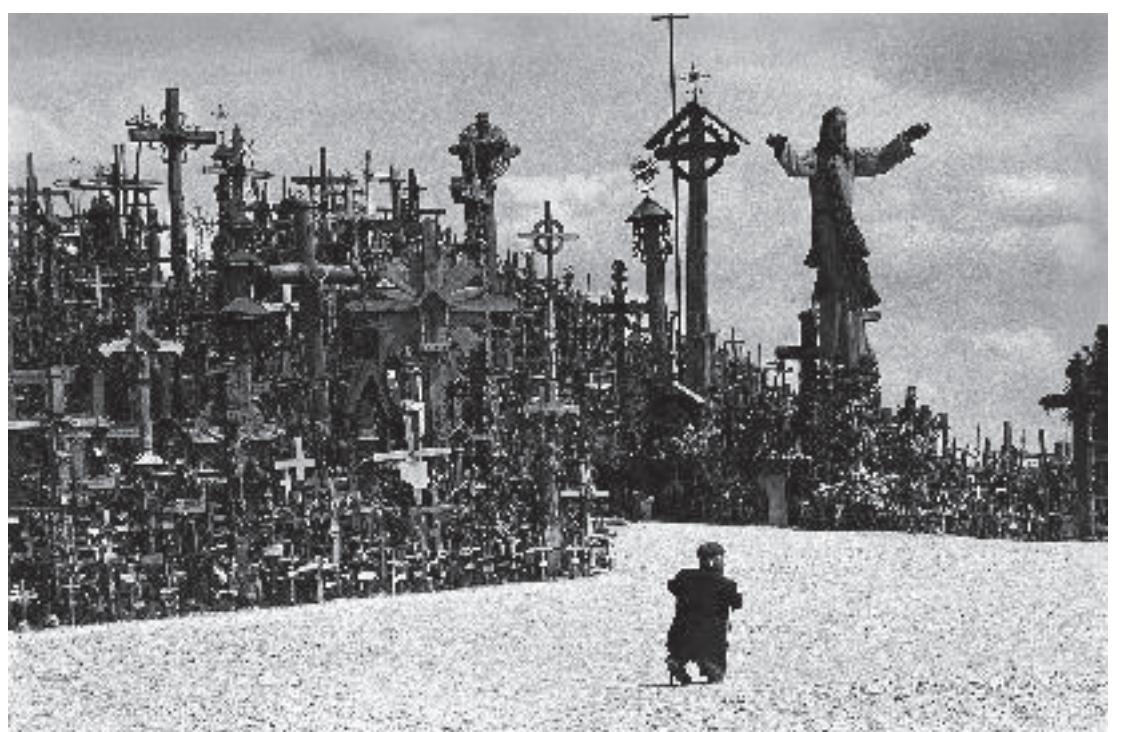
Drastiška idėja – mažasis Alfonsas tarsi Kristus į kalną neša savo kryžių. Nežinia, kokį šurmulį būtų sukėlęs tokis plakatiškas kadras, bet Romualdas gina savo neigyvendintą sumanymą:

– Menas – tai žaidimas. Literatūra, teatras, vi-sa kūryba – vien žaidimas. Būdamas rimtas būsi neįdomus ir nuobodus.

Vertėtų pasiginčyti su tokiu populizmu, bet čia jau ne šito rašinio tema. O koks baigiamasis akcentas?

R. Požerskis savo talento energija tarsi burtininkas, tik vietoje stebuklingos lazdelės – fotoaparatu, mažajį Alfonso gyvenimą padarė didelį ir mūsų fotografijos atminties diske įrašė dar vieną reikšmingą kūrių.

P. S. Kauno fotografijos galerijoje **vasario 5 d.** bus pristatoma fotoparoda ir albumas „Mažasis Alfonsas“.

Tomas PABEDINSKAS

Fotografas stebuklų šalyje

Pačioje praėjusių metų pabaigoje išleistas naujas fotografo Romualdo Požerskio albumas „Mažasis Alfonsas“. Leidinys jau pristatytas Vilniuje, Modernaus meno centre, kur knygos sutiktuvių proga atidaryta ir albume publikuojamos serijos fotografijų paroda. Nors atskiri serijos apie Mažajį Alfonsą darbai žiūrovams jau buvo pažįstami, galimybė pamatyti visas fotografijas viename albume atskleidžia anksčiau neišryškėjusius šios serijos bruožus bei jų įvairovę. Netgi būtų galima sakyti, kad fotograuodamas savo herojų autorius vienoje serijoje jungė, atrodytų, sunkiai suderinamus kūrybinės fotografijos aspektus: idealizuojančią estetiką ir pabrėžtiną dokumentalumą, reportażą bei neslepiamą fiksuojamą situaciją režisūrą.

Albumas pradedamas išraiškingais Mažojo Alfonso portretais. Jo įsimintinus veido bruožus, charakterį ar akimirkos nuotaikas paryškina įtaigi fotografijų estetika. Herojus įamžintas stambiu planu, kontrastingose nespavotose nuotraukose, kuriose tartum atvaizdo autentiškumo garantas išryškėja negatyvo „grūdas“. Tokie portretai, vis išiterpdami tarp kitokio pobūdžio fotografijų, tampa bene ryškiausiais albumo akcentais. Jie žiūrovo dėmesį vis grąžina prie to, kas fotografui, regis, svarbiausia – konkretaus žmogaus asmenybės, individualumo, jo išgyvenimui. Neatsitiktinai, dovanodamas kolegom naujająj savo albumą, autorius išraše fotoaizdais pertekliai pasaulėžiūrą taikliai apibūdinančią citatą: „Žmoguje svarbiausia didelė ir stipri siela.“

Tokia kūrybinė nuostata ir ją išreiškiantys darbai – bene akivaizdžiausia R. Požerskio kūrybos sąsaja su vyresniųjų kolegų XX a. septintajame dešimtmetyje suformuota vadinamajā Lietuvos fotografijos mokykla. Patyrę Vakarų humanistinės fotografijos įtaką ir tuo pat metu puoselejė savitai lietuvišką dėmesį kaimo gyvenimui, tokie žymūs fotografi, kaip Antanas Sutkus, Romualdas Rakauskas, Aleksandras Macijauskas, Algimantas Kunčius ir kt., siekė neįmanomo – fotografijoje perteikti žmogiškumo esmę ir sykiu išreikšti nepakartojamą kiek-

vieno asmens bei akimirkos individualumą. Artėdami prie šios siekiamybės, septintajame dešimtmetyje debiutavę autoriai sukūrė tai, ką dabar vadina Lietuvos fotografijos klasika, suformavo ilgalaikes fotografijos tradicijas, kurios naujame R. Požerskio albume ne mažiau ryškios nei vyresniųjų autorų darbuose.

Be to, seriją apie Mažajį Alfonsą su Lietuvos fotografijos mokyklos kontekstu sieja ne tik bendras humanistinis pasaulėvaizdis, bet ir tam tikra prasme kraštutinė jo išraiška – kupina akivaizdžių metaforų ir atviros lyrikos. Pavyzdžiui, ar Mažojo Alfonso fotografija, kurioje jis meiliniai laiko mažą paukšteli, neprinemą žymiosios R. Rakausko nuotraukos iš serijos „Žydėjimas“, kurioje berniukas priglaudės prie savęs neša triušuką? Abiem atvejais žiūrovui su atviru jausmingumu ir kartu metaforiskai parodomos artimas žmogaus santykis su aplinka, gamta, o kartu ir neatsiejami ryšiai su gimtine, vienovė su pasauliu. Net ir sile apibendrinimai, interpretuojant Lietuvos fotografijos mokyklos pavyzdžius, nėra per platūs, nes kaip tik tokii filosofinių prasmų savo darbams siekė suteikti lietuviškosios fotografijos klasikai.

Portretų psychologiskumo išryškinimas atitinkamais estetiniai sprendimai ar metaforinė prasmė turinčių siužetų kūrimas išlieka kaip įtaigūs humanistinės lietuvių fotografijos krypties ir atskirų autorų kūrybos bruožai, kol šis savitas fiksuojamo gyvenimo idealizavimas padeda kasdienėje tikrovėje išskirti esminius žmogaus egzistencijos aspektus. Tačiau naujame R. Požerskio albume yra ir tokiai darbai, kuriuos akivaizdi režisūra atitolina nuo realybės ir jos filosofinių apibendrinimų. Nuotraukos, kuriose Mažasis Alfonsas įamžintas pajūryje su nuoga mergina ar Kryžių kalne susitinkantis „normalius“ žmones, apie fotografijų herojų nepasakoja nieko svarbaus, ko negaliėtų pasakyti kitokie šios serijos darbai. Alfonsas čia atrodo atsidūręs paties fotografo sukurtose situacijose, kurios tiesiog išryškina mažojo žmogaus kitoniškumą. Jose ir fotogra-

Romualdas Požerskis sveikina Alfonsą.

fas, ir jo herojus, regis, jaučiasi tarsi patekę į stebuklų šalį. R. Požerskis megaujasi vizualiais ir prasmėniiais kontrastais, o jam pozuojantis Mažasis Alfonsas kartais nuoširdžiai, kartais su ironija atlieka jam tenkanti vaidmenį, kuris čia neatrodo toks autentiškas, kaip jam išprastoje namų ir kaimo aplinkoje.

Tačiau dramos, akivaizdžių kontrastų tarp „normalaus“ ir Mažojo Alfonso pasaulių bei nujaučiamų priespriešų tarp šiltų santykų su žmonėmis ir aplinkinių atsiribojimo nuo „kitokio“ kaimyno netrūksta ir skirtingo pobūdžio fotografijose. Dalis naujame albume publikuojamų nuotraukų, kitaip nei jau aptartos, parodo ir akcentuoja būtent Mažojo Alfonso būties detales, darbus, gyvenimo sąlygas, kasdienį bendravimą su kaimynais, jose nėra Lietuvos fotografijos mokyklos atstovų pamėgtą „dvasingumo“. Albume šie darbai tampa atsvara fiksuojamo gyvenimo idealizacijai, „meninės“ fotografijos estetikai ar surežisuotiems siužetams. Čia lieka tik kasdienės tikrovės atvaizdas, pro kurį, kaip ir tikrame gyvenime, tenka skverbtis gelmiškesnių, labiau apibendrintų prasmų link.

Mažojo Alfonso istorija „ižemina“ ir būtiną kontekstą suteikia menotyrininkės Agnės Narušytės įvadinis tekstas. Jame ne tik aptariama albume publikuojama fotografijų serija, bet ir pasakoja herojaus istorija. Konkrečios Alfonso gyvenimo detalės – ir laimingi, ir skaudūs įvykiai bei santykiai su aplinkiniais žmonėmis – tarsi nužymi visas fotografijas jungiančią pasakojimo gją. Metaforinių, apibendrintomis prasmėmis kalbančių arba tik atskiras kasdienybės akimirkas fiksuojančių nuotraukų serijoje tampa lengviau ižvelgti chronologinę seką, atskirus siužetus siejantį vieno žmogaus gyvenimo istoriją, kurią R. Požerskis fotografavo beveik dvidešimt metų.

Mažojo Alfonso gyvenimo neįprastumas tam-pa ypač skirtinges fotografijas siejančiu pagrindu. Tikras herojaus gyvenimas dramatiškesnis nei fotografo sukurti siužetai ir keistesnis nei surežisuotos situacijos. Todėl tai, kas išgalvota, čia para-doksaliai dera su tuo, kas be galo tikra. Mažojo Alfonso istorija, įamžinta fotografijose, atrodo kaip pasaka, kurios pasakotojas nuolat balansuoja tarp neitikėtino nuoširdumo, kartais – susižavėjimo keistenybėmis ir ižvalgaus šiurkščios gyvenimo tikrovės supratimu.

Mykolas BAZARAS

Ad libitum... apie Romualdą Grabštą (1943-2009)

Jeigu jūs neateisite pas džiaza – džiazas ateis pas jus. „Džiazas prie soboro“, „Džiazas semamiesyste“, „Džiazas prie savivaldybės“, „Džiazas prie kartuvių“, „Džiazas prie Gariūnų“ – tai tik keli Romualdo Grabšto koncertinių idėjų pavyzdžiai, dėl kurių negalėtumėte pasiteisinti, jog nesate girdėjęs ar girdėjusi džiazo, ir net jeigu esate pamaldus / pamaldi, dirbate ne už rašomojo stalo, o už prekystallo, net jeigu jums jau aušta paskutinioji.

Viename interviu ilgametis Kauno bigbendo vadovas teigė, kad svarbiausia – *ad libitum* (liet. – spontaniškai, savo nuožiūra). Tokia buvo vienos iš daugelio bigbendo džiazo pamokų tema, jų metu kiekvienas vaikas ir suaugusysis galėjo klausyti išspūdingų džiazo klasikos orkestruočių, puikiausią interpretaciją ir soluočių, atliekamų talentingiausią šalies džiazmenų. Laisvai, nevaržomai šokti čia pat ar ant scenos, galų gale susipažinti su labiausiai akių ir ausų traukiančiai bigbendo muzikantų instrumentais bei jais pagroti. Tai byloja apie laisvą, pakiliajį džiazo dvasią ir aukštą muzikavimo kultūrą, lydėjusią bigbendą nuo pat R. Grabšto vadovavimo Kauno bigbendui pradžios 1992 m. iki mirties 2009 m. rugpjūtį. Siemet, sausio 16 d., R. Grabštui būtų sukačę 70 metų.

„Tulpės“ ansamblis, traukęs publiką ir muzikantus iš visos Lietuvos; Lietuvos radio Kauno redakcijos instrumentinis ansamblis, sovietmečiu propagavęs amerikietišką džiazo muziką ir įgrojės daugybę studijinių įrašų; Menininkų namų džiazo ansamblis, išmaišęs daugelį Sovietų Sajungos džiazo festivalių; Kauno bigbendas – svinguojantis Lietuvos džiazo monolitas, kurį pamatės džiazu negali likti abejingas né vienas muzikas ar eilinis klaušytos. Visi šie kolektyvai, vadovaujami R. Grabšto, rašė svarbiausius sovietmečio ir nepriklausomos Lietuvos džiazo istorijos puslapius. Ikvėpėjas, geras draugas, maksimalistas, džiazo fanatikas, entuziastas – taip R. Grabštą prisimena muzikantai, dirbę su juo įvairiais gyvenimo etapais.

Vladimiras Teluchinas, būgnininkas: „Tuo metu man buvo penkiolika metų, grojau būgnais „Jaunimo“ kavinės ansambluje, Vasario 16-osios gatvėje. Kavinėje apsilankė „Tulpės“ ansamblis vadovas R. Grabštas su savo kompanija, kurioje buvo klarinetininkas Henrikas Borisevičius, tuometinis ansamblis būgnininkas R. Vaičekauskas, vibrafonininkė Vida Tiškuvienė. Žmonės kalbėjo, kad „Tulpėje“ groja patys geriausieji. Romualdas mane pastebėjo ir po kurio laiko pakvietė pagroti kartu. Taip pradėjau muzikuoti „Tulpėje“. Tai buvo

didelis džiaugsmas, įvertinimas. Iš „Tulpės“ perėjom groti į Radijo ir televizijos komitetą, jame dirbau tol, kol mane paémė į kariuomenę. R. Grabštas visalaik mąstydavo, kur galėtume pasirodyti. Vėliau su jo vadovaujamu ansambliu apkeliavome visą tuometinę Sovietų Sajungą. Važiavome į Taliną, Rygą, Čeliabinską, Dnepropetrovską, Kazanę, Vitebską, Minską, Maskvą. Dalyvavome 25-30 festivalių. Grojome amerikietišką muziką, lietuvių liaudies dainų aranžuotes. Dažniausiai ansamblį sudarė 4-5 muzikantai. H. Borisevičių pakeitė Rimas Brazaitis, grojo bosistas iš Latvijos Ivaras Galenieksas, trimitininkas iš Olego Lundstremo bigbendo. Daug muzikantų keitėsi, visų net nepamenu...“

Arvydas Jofė, būgnininkas: „(...) buvo tikras entuziastas, žmogus, kuris kaip mokėjo, taip džiazo muziką studijavo ir atliko. Mes visi tada buvome savamoksliai. Viską studijuodavom iš radio ir įrašų. Degėme entuziazmu ir gerais norais. R. Grabštas labai daug dirbdavo su metronomu, „šlifuodavo frases“ prie pianino. Didelių pretenzijų nereiškė, bet jo džiazo stilias interpretacija būdavo originali. Tai netrukdė nuvažiuoti į džiazo festivalius Maskvoje ir kitur. Jis buvo žinomas tuometinės Sovietų Sajungos džiazo pianistas. Quartete su saksofonininku Ignatovu ne kartą grojome Kauno menininkų namuose organizuojamuose spektakliuose. „Tulpėje“ vykdavo džiazo vakarai. Daug muzikavome. Jokių kompromisu nedarė, vestuvėse negrojo, buvo principingas. Bigbende R. Grabštas buvo griežtas, visus „statydavo ant ausų“. Vyro nuolatinis muštras – jis pasiimdavo lazdelę ir ne diriguodavo, o kaldo per medinį pultą. Ir per šešerius metus jame iškalė tokį griovį – vos ne iki vidurio (juokiasi). Bet tai išėjo į naudą, visi pasitempė, bigbendas pradėjo groti kartu. Ne vienas smagus įvykis nutikdavo. Kartais R. Grabštas būdavo itin puikios nuotaikos – daugiau leisdavo sau ir kitiems. Tos šviesios akimirkos, matyt, mus užplūsta nepriklausomai nuo norų.“

Vytautas Ramanciūnas, trimitininkas: „Atėjės dirbtį į Kauno bigbendą, R. Grabštas užmezgė ryšius su užsienio bigbendais (iš jų gaudavome natū, jomis keisdavomės), organizavo išvykas į Estiją, Suomiją, Švediją, Norvegiją, Olandiją, Lenkiją, Baltarusiją, Rusiją, Latviją. Grojom su žinomais pasaulyje džiazo muzikantais: Jukka Linkola, Barbara Dennerlein, Danieliu Messina, Franku Montoothu, Randy Breckeriu, Jiggsu Whigham, Henku Meutgeertu, Richardu Galliano. Darbas vyko intensyviai, repetuodavom po keturis kartus per savaitę. Nesvarbu, ar Lietuva, ar užsienis – R. Grabštas visada mėgo netradicinius pasiodymus. Turbūt „Džiazas prie Gariūnų“ jau tapo klasika. Kartą Švedijoje grojome už picą (juokiasi). Turkų vir-

tuvė, stovi keli staliukai, groja bigbendas... Mano manymu, pagrindinė R. Grabšto inovacija – džiazo pamokėlės. „Džiazas ir kinas“, „Džiazas ir tapyba“, „Fokus – marokus“, „Smuikas džiaze“, „Džiazas ir šokis“, „Džiazas ir perkusija“, „Ad libitum“ – pamokų temų sugalvota daugiau nei šešiolika. Jos vyko ne tik Kaune, bet ir kituose Lietuvos miestuose. Svarbiausia buvo sukurti tiesioginių ryši tarp vaikų ir džiazo. Turbūt dėl to dažnai į bigbendo repeticijas atsivesdavo savo anūką. Romualdas ypač vertino klasikinę muziką. Jo manymu, vienas didžiausiai Kauno bigbendo meninių pasiekimų – 2007 m. koncertas su Lietuvos nacionaliniu simfoniniu orkestru, kuriam vadavo Juozas Domarkas. Tuomet Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje atlikome vokiečių kompozitoriaus Rolfo Liebermanno koncertą bigbenčiui ir simfoniniam orkestriui. Buvo nuostabu, ir maestro J. Domarkui labai patiko.“

Gražvydas Januškevičius, pianistas: Gyvai grojantį džiazo kvartetą pirmą kartą pamačiau „Tulpės“ kavinėje. Jame muzikavo R. Grabštas, taip pat šviesaus atmimimo pianistas ir vibrafonininkas Bielsonis. Tai buvo mano pirmas tiesioginis susitikimas su džiazu. Jie grojo taip gerai, kad žmonės važiuodavo klausytis net iš kitų miestų. Muzikantai buvo vyresni už mane, su Romu daug nebendraudavom, bet kartą buvau užlipęs pagrotant scenos, gavau keletą pastabų (juokiasi). Taip mes ir susitikome. Šiandien, kai tik išgirstu „Modern Jazz Quartet“ įrašą (ryški amerikiečių džiazo grupė, kurioje grojo Miltas Jacksonas, Johnas Lewis, Percy Heathas ir kt. – aut. past.), – iškart galvoje „Tulpė“, kava po 10 kapeikų, obuolių pyragas, ten jį kepė labai skanų, ir „Tulpės“ džiazo kvartetas, kurio klausydavau kiekvieną vakarą.“

Arūnas Kuzminskas, trimitininkas: „Klaipėdos fakultete išmokau daug, tačiau tikrosios patirties – gyvenimiškos praktikos – įgijau R. Grabšto bigbende. Jis buvo džiazo fanatikas, be galio mėgo bigbendinę muziką. Tai aistrai buvo atsidavęs, skyré visą laisvalaikį. Jis spinduliuavo užsideginu ir ieškojo bendraminių. Savo patirtį stengesi perduoti, norėjo, kad būtume atsakingi, su kiekvienu dirbdavo kone individualiai. Mes mokėmės kartu su juo. Slapukavimo ir „buvimo“ kolektyve R. Grabštas netoleravo – štai matė ir tokius veikėjus spausdavo. Tai išėjo į gera, vyko produktyvus judėjimas pirmyn, o meninis rezultatas būdavo tikrai geras. Bėgant metams tobulėjau, pasijutau savarankiškesnis, man neberekėjo pagalbos. R. Grabštas tai vertino.“

Juliija Kuzminskienė, saksofonininkė: „Jis – mano pirmasis bigbendo mokytojas. Visi naujokai, tarp jų ir aš, buvome tarsi įrankis, skirtas senbuviams pasitempti, darbinei temperatūrai pakelti (juokiasi). Liepdavo pagroti po vieną, siekė, kad vi-

si būtų atsakingi už savo partijas, gerai atlikę darbą. Aš šiu "patikrų" visada laukdavau, nes grojant kolegomis tapdavo aišku, kas pavyksta, kur dar reikėtų padirbėti. Būdavo labai smagu, kai R. Grabštasis pagirdavo. Jis didžiuodavosi visais, kurie ateidavo pasiroše. Bigbendas užaugo R. Grabšto deka, nes vadovas buvo principingas, atkaklus, daug dirbo, mes tobulejom kartu su juo ir pasiekėm gerų rezultatų."

Tomas Botyrius, saksofonininkas: „(...) buvo labai sumanus programų sudarytojas, suprantantis, kuo skiriasi džiazas nuo estrados. Turėjo neblogą muzikinį skoni, parengdavo gerą repertuarą. O koncertinės idėjos buvo jo „arkliukas“. Pamenu, atvykome į Gariūnus, susistatėme pakylas ir pradėjome groti (*juokias*). Tik atsistojęs už bigbendo dirigento pulto supratau, kiek dėmesio ir laiko Romualdas skyrė kolektivui. Kai sudarinėjau orkeistro repertuarą, radau krūvas ranka perrašytų partitūrų, išrašytų partijų. Bigbendo pradžioje neturėjome nei „Finale“, nei „Sibelius“ (kompiuterinės natūrašymo programos – *aut. past.*), galų gale interneto. Reikėjo nuveikti nežmoniškai daug darbo.“

Ažuolas Paulauskas, būgnininkas: „Buvaus mažasis būgnininkas ir puikiai tikau vienam bigbendo projektui. Turėjau groti du tris kūrinius kaip kviestinis muzikantas. Tada vyko vienas pirmųjų „Kaunas Jazz“ festivalių. Vėliau dalyvavau džiazo pamokose. Bigbendas daug važinėjo, džiazas buvo populiarus, pritraukdavo pilnas sales klasytojų. Orkestro repertuarare skambėjo svingas, bliuzas, *jump*, *boogie-woogie* stiliaus kūriniai. Man, kaip jaunam atlirkėjui, grojimas ir koncertavimas su Kauno bigbendu davė nepaprastai daug: pažinai tradicinius džiazo stilius, išgijau daug sceninės patirties, bendravau ir grojau su puikiais tų laikų džiazo muzikantais. Tada bigbende grojo G. Januškevičius, Julius Brazaitis (pamenu, turėjo „Fender Jazz Bass“ bosinę gitarą), Linas Pečiūra, A. Jofė, Linas Labutis, Vytautas Labutis, V. Ramaniūnas, Vanagėlis, Ignatovas, Šumskis. R. Grabštasis buvo darbštus, reiklus sau ir kitiems, nepaisė, ar tau dešimt metų, ar keturiadasimt. Taip pat pa-

stebėjau, kad Romualdas buvo jautrus ir linkęs padėti kitiems.“

Saulius Šiaučiulis, pianistas: „Su šviesaus atminimo R. Grabštu mus sieja dvi bendros aistros – didelis potraukis muzikuoti (ir prasmingai atliki koncertinį repertuarą jo vadovaujamame Kauno miesto bigbende), taip pat – laisvomis vasaros atostogų valandomis retkarčiais atsidurti šalia mėgstamo vandens telkinio ir su meškere rankoje praleisti kelias malonias valandėles. Tai žvejo mėgėjo priedermė – jokiu būdu ne „grobuoniška“ žūklė. Kalbantis su manimi telefonu pirmas Romualdo klausimas būdavo: „Kaip karosai, ar kimba?“ Visuomet abu būdavome geros nuotaikos ir malonai bendraudavome, be įtampos. Romualdas nelabai turėjo laisvo laiko žvejybai – rūpinosi sergančia mama, anūkais. Laisvalaikį skirdavo naujo, orkestrui skirto repertuario paeškoms ir kt. Tačiau visgi kelis kartus vasarą jis sugebėdavo nurūkti prie savo ežeriuko pažvejot. Trumpam atsipalaudojti. Didžiulė atsakomybė, geriausios orkestro artistų sudėties paeškos, kasdieniai organizacinių klausimai – iš esmės jis tik ir gyveno rūpindamas, kad Kauno bigbendas vis labiau garsėtų respublikoje ir už jos ribų. Aš dažnai stebėdavau nerealiu jo

atsidavimu parengti tiek koncertinių programų su žymiais Lietuvos, Europos ir JAV džiazo muzikos atlirkėjais (solista) kasmetinėse prodiuserių Indrės Jučaičės ir Jono Jučo rengiamuose „Kaunas Jazz“ festivaliuose.

Kiekvieną kartą vykdama repetuoti su Kauno bigbendu, nuveždavau jo vadovui mažą žvejo dovanėlę, kurią galima tą patį vakarą suvalgyti. Tai būdavo gražus, nemažas Šilutės žvejų išrūkytas karšis. Romas, kuris niekuomet nesirūpino, ką ir kur šiandieną suvalgius pietums, labai apsidžiaugdavo! Po orkestro repeticijos užbėgdavo į parduotuvę šviežios baltos duonos ir grīžęs namo su malonumui mėgaudavosi pamario žvejų su gautu laimikiu. Už žuvį jis

būdavo dėkingas be žodžių...

Du kartus Romas bandė studijuoti Klaipėdos universiteto menų fakultete, Džiazo katedroje. Pirmą kartą – maždaug prieš dvidešimtmetį, o paskutinį – dveji metai prieš išėjimą anapus. Savaime suprantama, studijos jam neteikė ypatingo džiaugsmo. Jau nebūdamas itin stiprios sveikatos privalėjo reguliarai, kas dvi tris savaites, pasirodyti Klaipėdoje ir atsiskaityti už įvairias (muzikines ir kitas) disciplinas. Aš stengdavausi Romą moraliskai palaikyti ir padrąsinti prieš išskaitą ar egzaminą. Kai kurie kolegos mane vadino Romualdo advokatu... Šiaip R. Grabštasis buvo pareigingas žmogus, antrąkart studijuodamas pasiryžo savo jėgomis ižyti aukštojo mokslo diplomą, džiazo muzikos orkestro vadovo specializaciją. (...) Jo automobilije nuolatos skambėjo labai gera, išsimtinai žymiu JAV muzikantų atliekama muzika. Ji „be ižangų“ skambėdavo ir mūsų susitikimuose Kaune (apie trejus metus su tam tikromis pertraukomis aš dirbau pianistu Kauno bigbende). O kai studijų reikalais atvykdavo į Klaipėdą, eidavome kur nors papieaut, tada Romas būtinai pavėžėdavo mane iki namų. Važiuodami aptardavom visus mus dominančius gyvenimo ir muzikavimo niuansus.

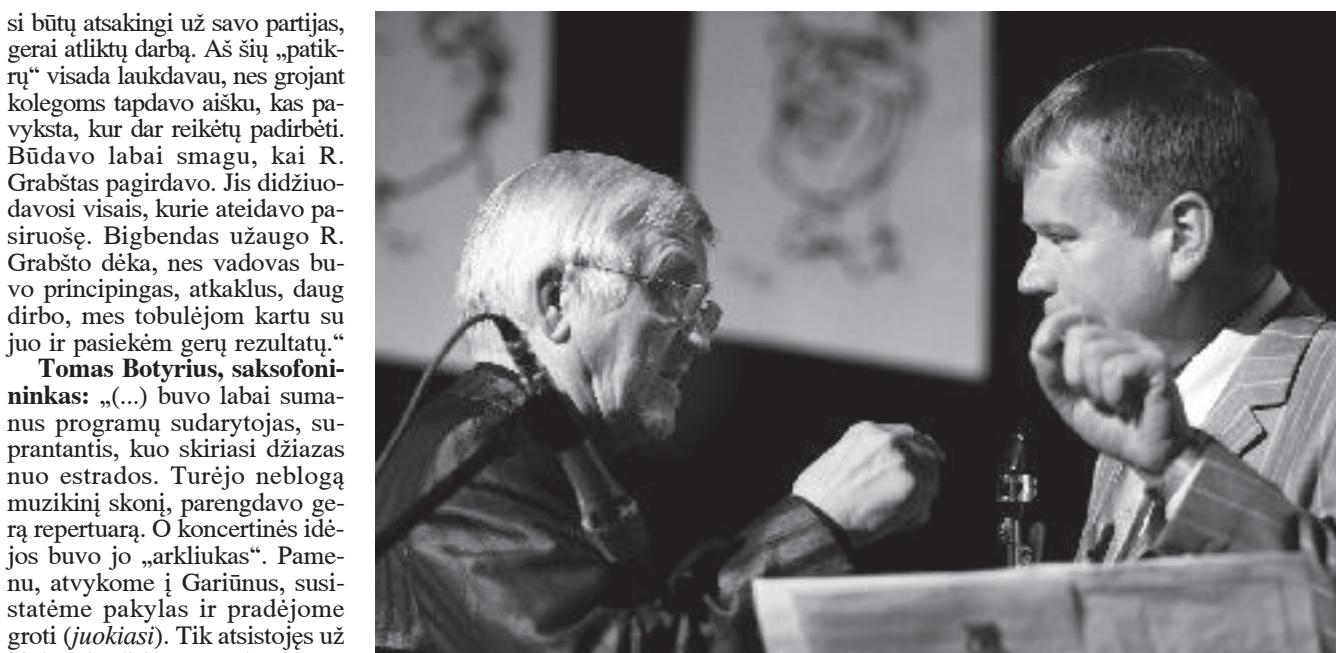
Romualdo saulėlydis atėjo netikėtai. 2009 m. vasarą aš dviem savaitėms išvykau poilsiauti pas sūnų į Angliją. Grīžęs sužinojau, kad netekau priekaus bičiulio, kolegos, bendraminčio R. Grabšto.

P. S. Viso tuometinio Kauno bigbendo repertuario fortepijono partijų kopijas pasidarydavau savo reikmėms – norėdavau geriau pasiruošti būsimiems edukaciniams ir „rimtiems“ koncertams su orkestru – todėl natūrūs mano spintoje dar ir dabar primena tuos malonai ir prasmingai praleistus bendo muzikavimo ir draugystės metus su R. Grabštu.“

***

2006 m. Lietuvos muzikų sąjunga, vienijanti atlirkėjus, kompozitorius, dirigentus, kritikus, Kauno bigbendui skyrė „Auksinio disko“ apdovanojimą. „Tai neįkainojamas gestas, leidžiantis pajusti, kad vertinama tai, ką darome, ir pamąstyti apie tai, ką ir kaip darysime ateityje“, – kalbėjo kolektivo vadovas. Tikime, kad Kauno bigbendas bei kiti džiazo muzikantai ir toliau tės muzikines R. Grabšto idėjas.

**Evaldo BUTKEVIČIAUS
nuotraukos**

24 Kinas

„Nemunas“ rekomenduoja

Gediminas JANKAUSKAS

Kitokio kino klube – „Meilė trunka trejus metus“

Pirmajį vasario antradienį Kitokio kino klube žiūrėsime nuotaikingą komišką prancūzų melodramą „Meilė trunka trejus metus“, sukurtą pagal mums gerai žinomo prancūzų rašytojo Frederico Beigbederio knygą. Ją ne tik smagu skaityti – kai kurias mintis norisi sukonspektuoti, kad nepamirštum ir kada nors draugų kompanijoje galėtum pasireikšti kaip tikras meilės reikalų žinovas. Pavyzdžiu, romantiškus svaiciojimus apie amžiną mei-

lę „nugesinti“ tokia citata: „Meilė – tai trijų pakopų ciklas: aistra, švelnumas, nuobodus. Taip savo bestselerį ekranizavęs F. Beigbederis žiniasklaidai aiškino pagrindinę ir knygos, ir filmo idėją: „Esu tikras, kad trejų metų ribą įveikti labai sunku. Tai pavyksta arba žmonėms, kuriems į viską jau nusispauti, arba tiems, kurie vienas kitam meluoja, vadindami save laimingais praėjus keleriemis bendro gyvenimo metams.“

Pagrindinis filmo herojas – literatūros kritikas Markas (jij vaidina i režisierį net išoriškai panašus populiarus komedinis aktorius Gaspard'as Proustas) žlugus santuokai ima dairytis į kitas moteris. Dar sykį ilgam išpareigoti vyriškis neskuba. Bet naujos meilės auka jis, kaip ir reikėjo tikėtis, taps netikėta. Idomu, kiek laiko trukės Marko ir jo pusbrolio žmonos Alisos santykiai?

Savaitgalis prie televizoriaus

Išlaisvink save nuo televizijos (bent savaitei)

Televizija mums meluoja! Manipuliuoja mūsų mintimis! Kuria spalvingo gyvenimo iliuziją! Tikras vertybes keičia surogatais! Kvailina protinges ir tyciojasi iš visko! Tai tik nedidelė dalis dažnai girdimų prakeiksmų, skirtų televizijai. Bet ar jি gali būti kita? Apie tai siūlo pasvarstyti austrių režisierius Hanso Weingartnerio filmas „Išlaisvink save nuo televizijos“ (šeštadienis, 23.00 val., LRT).

Klestintis televizijos prodiuseris Raineris kuria banalius bei neskonungus realybės šou ir dėl to nesuka sau galvos. Bet kartą po siaubingos autoavarijos vyriškiui prabunda sąžinė, jis ateina į susirinkimą su naujomis idėjomis ir išsiukojo galimybę geriausiu laiku rodyti intelektualių laidą. Tačiau kardinaliai pasikeitusi strategija žlunga kartu su tragiskais reitingais. Netekęs darbo jis kartu su bendraminčių komanda sugalvoja būdą perprogramuoti reitingų skaičiavimo dėžutes, pakoreguoti TV reitingus ir pakeisti laidų žiūrimumo duomenis. Žiūrovų išlaisvinimo nuo kvalių laidų ir idiotiškų muilo operų procesas startuoja neįtikėtinai gerai, bet godūs televizijų vadovai nelinkę lengvai pasiduoti naujoms tendencijoms.

Mégindama pabėgti nuo „Amelijos iš Monmartro“ įvairzdžio žavioji Audrey Tautou komedijoje „Man per brangus...“ (šeštadienis, 14.20 val., TV3) persikūnija į elitinę prostitutę Ireną, kuriai rūpi tik turtingų klientų pinigai, suteikiantys galimybę mėgautis prabangių gyvenimu. O Žanas (aktorius Gadas Elmalehas) yra profesionalus apsimetėlis, tobulai išmokęs savo amatą, kol kas teikiantį vyrui stabilias pajamas. Kartą prestižiniame Biarico viešbutyje svaistinė Irena susitinka Žaną ir palaiko jį milijonieriumi.

Poeto Sigitos Gedos 70-osioms gimimo metinėms LRT kultūra parodys režisierius Jono Vaitkaus filmą „Strazdas – žalias paukštis“ (šeštadienis, 19.50 val.). Šis kūrinys turi ilgą prieistorę. Ją gerai apraše Saulius Macaitis: „Pirmausia Sigitas Gedas parašė poemą „Strazdas“ (1967), vėliau kompozitorius Bronius Kutavičius – neiprastą oratoriją, vadindamas ją „garsų drama“, o J. Vaitkus, remdamasis šiaisiai kūriniais, Kauno dramos teatro scenoje 1985 metais sukūrė ne pamirštamą apeiginį, sakralinį reginį, veikusį to meto publiką pirmiausia savuoju nenuolankumu, lietuviybės samprata, „kryžių Lietuvos“ istorinės dalios apmąstymais, artimu anoms nuotaikoms satyriniu persiekiojų nuvainikavimu... Vis dėlto „Strazdas – žalias paukštis“ néra vien ekrane užkonservuotas spektaklis; pagal kino ir kitų menų samplaikos originalumą – tai gal net nuosekliausias J. Vaitkaus eksperimentų erdvėje tarp teatro ir kino pavyzdys.“

Veiksmo trilerio „Pranaši pozicija“ (šeštadienis, 22.00 val., LNK) struktūra pasiskolinta iš „Oskaru“ apdovanoto japonų kino režisieriaus Akiros Kurosawos šeševro „Rasiomonas“ (1951 m.), kuriame apie girių tankmeje smurto aukomis tapusių sutuoktininių tragediją pasakoja keturi liudytojai ir kiekvienas byloja vis kitokią tiesą. Tik ši kartą veiksmas rutuliojasi ne Japonijoje, o Ispanijos mieste Salamankoje, kurioje vykstančiame forume nuo žudiko snaiperio kulkos žiūva JAV prezidentas. Tuoj po šio pasikėsinimo nugriaudėjęs sprogimas nusineša dar kelis šimtus gyvybių. Šie įvykiai bus kartojami keletą sykių, kiek kart bus atskleista vis daugiau pasikėsinimo detalių, tačiau iš šių skeveldrų dėlioti visą įvykių mozaiką – tikrai nelengva.

Romantinėje dramoje „Pasivaikščiojimas debesysse“ (šeštadienis, 22.25 val., TV3) demobilizuotas

kareivis Polas Satonas traukinyje susipažino su simpatiška mergina, taip pat grįžtančią namo. Ji visai nesidžiaugia galimybe susitikti su namiškais, nes bijo despotiško tévo rūstybės, kad liko suvedžiota ir pamesta jos koledžo profesoriaus. Kareivėlis sutinka pagelbtį Viktorijai ir suvaidinti jos jaunikį.

Meilės istorijų mėgėjams patiks ir romantinė komedija „Vieną gražią dieną“ (sekmadienis, 12.45 val., TV3). Išsiskyrusiam Niujorko reporterui Džekui Teilorui (aktorius George'as Clooney) tenka rūpintis dukrele, nes buvusi žmona ištēka už kito ir ruošiasi vykti į povestuvinę kelionę. Projektų biure dirbanti Melani Parker (aktorė Michelle Pfeiffer) taip pat viena augina sūnų ir amžinai apsikrovusi nepabaigiamais darbais. Vieną gražią dieną Džekas ir Melani susitinka. Taip prasideda graži komiška melodrama, kurioje neatsitiktinės vaidmuo tenka mobiliajam telefonui.

Tie, kurie sekmadienį po vidurnakcijo galės sau leisti ilgai panaktinėti, susidurs su „Klaiku išbandymu“ (1.10 val., LNK). Tai vienas mišlingiausių Romano Polanskio filmų, kurio originalu pavadinimu „Frantic“ reikėtų versti „An beprotybės ribos“. Būtent šiaisiai žodžiais lengviausia paaiškinti padėti, kurioje atsidūrė amerikietis kardiachirurgas Ričardas Vokeris (aktorius Harrisonas Fordas), atvykės į Prancūzijoje vykstantį medikų kongresą. Šioje įsimylėjilių sostinėje Vokeris kartu su žmona dar ruošiasi atšvesti dvidešimtajį vedybinio gyvenimo jubiliejų. Tačiau jau oro uoste ima dėties neįprasti dalykai. Iš pradžių herojus žmonai atitenka svetimas lagaminas, o jis pati jau pirmajį vakarą paslaptingai dingsta iš viešbučio tuo metu, kai vyras ramiausiai maudosi dušo kabinoje. Vokerio bandymai kaip nors ši dingimą paaiškinti ilgai neduoda jokių rezultatų.

Andrius JAKUČIŪNAS

Paroda yra tekstas

Eidami į Benignos Kasparavičiūtės tapinių parodą jautėme, kad privalome užduoti sau šiek tiek klausimų, iš kurių pirmasis – *ir kurgi, po velnii, mes einame?* Retoriškas šio klausimo, gal labiau šūksnio, pobūdis galėtų (taip pat ir mums patiemis) atskleisti, kad nesame visiškai tikri, ar tikrai turėtume pamatyti tai, kas savaime, regis, nėra užtekinai tikra – bent ne tiek tikra, kad nedvejodami įstengtume pavadinti tai menu (ar manieringiau – „menais“), ir tuomet, nė minutės nedelsdami, būtume pasirengę užduoti antrajį klausimą, kuris, žvelgiant tam tikru rakuru, išplaukia iš pirmojo: *ar mes tikrai einame?*

Be abejo, mes suvokėme, kaip keistai ir, deja, kvalai tas klausimas skamba, bet kadangi parodos autorė anksčiau buvo iškėlusi klausimą „Kokia yra šiuolaikinės tapybos samprata tapyboje?“, mes taip pat privalėjome žvelgti į savo judėjimo (placiau žvelgiant – veiklos) būdą dėmesingai, akylai ir be perstojo klausti savęs: *kiek mūsų éjime éjimo?* Ar pasikartoja antroji klausimai?

Taigi éjome į B. Kasparavičiūtės parodą „Tapyba“ Marijos ir Jurgio Šlapelių name-muziejuje ir nepaliaujamai laužėme galvas, svarstėme, dvejojome, niršome, vis užklūdami už kokio Kunigaikštio Vilgaudo, kaip Grybas dygstančio tarp Pilies gatvės grindinio plytelų. O juk sekdami parodos, kurią netrukus pamatysime, pėdomis ir Laimos Kreivytės, uolitytėliausiai išliaupsinusios parodą savaitraštyje „7 meno dienos“, požiūriu, būtume verčiau turėjė jas link artėti Nidos smėlynais, pamatydami juose, – cituoju L. K., – „vokiečių ekspresionistus, Sauliaus Krupio plenerų panteistus, fotografų seminario eksibicionistus, VDA meno kolonistus ir jų halicinuojančias vizijas“ arba, dar geriau, Sartro pėdomis nūdieną risnojančią kairuolių dievuką Slavojų Žižeką (toks Dainius Liškevičiaus neigvendintas projektas). Vis dėlto suvokdami, kad B. Kaspara-

vičiūtės „pastaruju metų kūrybinė tapybos linija yra tapyba savyje arba tapybos tapyboje problematika“, jautėme, jog ir mums maloningai suteikiama teisė savo éjimą sulaikyti éjime ir niekaip nesusaisstyti jo su parodos problematika – šiurkščiai tariant, neatsigręžiant abejingai praeiti Šlapelių namą, kuriame vyksta paroda, ir kaip kas vakarą žingsniuoti į ŠMC kavinę gerti *real espresso*, – kavos juodumo tradiciškai derinti prie niūrios nuotaikos.

Šiaip ar taip, kirbėjo nuojauta: kad ir kokio intymumo santykį su paroda pasirinktume, jos poveikį vėliau vis tiek reikės similioti (čia kiekvienas turi savų preferencijų), o konceptą – sukurti, pirmenybę teikiant argumentams, peržengiantiems racionalios diskusijos apie meną priemonių arsenalo ribas, – t. y. veikiai išsivaizduavome save tradiciškai ryjančius mėsainius arba plempiančius kokakolą, negu intelektualiai mintijančius, kuo B. Kasparavičiūtės tapyba skiriasi nuo pradinukų keverzoniu.

Mažų mažiausiai būta jausmo, kad tikrasis šios parodos lankymas – tai tekstu apie ją skaitymas ir / arba *bajerių* skaldymas, bet ne darbų, kurie (būkium atviri) veikiai yra jų imitacija, o ne tikri darbai, stebėjimas; kitaip sakant, suvokėme, kad *tekstai ir yra tikrieji darbai, o darbai, kurių, stokojant laiko, būtų galima ir nežiūrėti – tik pretekstas susidomėti tekstais* – t. y. *tikraisiais darbais*, juolab kad tapytoja, kaip jau minėjome anksčiau, kurdama vadina-muosius „darbus“, mūsų patogumui išsivertė su pradinukų lygio priemonių ir idėjų arsenalu.

Taip ši ižvalga mus jaudino, nes jautėme, jog ją plėtotamai igyssime teisę be sąžinės graužati praeiti parodą, be to, ji mums suteikė galimybę šventvagiškai pasilinksinti, teigiant, esą laikantis tokios ižūlios ir keistokos pozicijos, parodos autorystės skeptras pradeda slysti iš prakaituotų ir nuilsusių Benignos rankų, ir, mūsų ciniškai sąmonei vadovaujant, jų netrukus pastebėsime žinomo menotyrininko K. Šapokos, niekuomet neatspiriančio pagundai pagirti savo žmonos kūrinį ir parodą, arba nesenai minėtos menotyrininkės recenzijos („Tebūnies“) autorės L. Kreivytės, ar net mūsų, riebiai (ir be krislo humoro) besityciojančių iš šios parodos, rankose.

(Be abejo, drisome manyti, kad mūsų tekstas apie parodą yra patikimiausias – mes nesirémame menotyrininkų išvadomis ir nematėme kūrinį, kurie mums būtų galėję padaryti įtakos. Negana to, iky-

riai kirbėjo mintis, jog tai nėra ir nebus tekstas apie parodą, kurios neaplankėme / neaplankysime – tiesiog šis tekstas pats yra paroda, – nes tai, kaip jau minėjome, turbūt yra patikimiausias tekstas apie parodą, kuri yra tekstas, ir, atsižvelgiant į tai, jos autoriai tikriausiai esame mes.)

Štai kodėl susigriebė už galvą patetiškai klausėme savęs: ar gali būti, kad pati B. Kasparavičiūtė, pajutusi, kad jos autorystė, gilinantys į parodos esmę, tampa vis labiau abejotina, ryžosi rašyti (tarlamai ironišką) autorecenziją, tarytum išsivaizduodama, kad „Literatūroje ir mene“ publikuotas jos tekstas apie savo parodą yra patikimesnis negu mūsų kliedesiai, kuriuos su malonumu platiname, o gal netgi manydama, kad šiaip pagausino savo mene meno?

Tu klysti, Benigna, – šaukėme, linkdami pries žvarbų vėją kaip liauni medžiai. Meną mene (kaip ir tapybą tapyboje) dauginti dera šiuolaikiškai, efektinai – sakykim, kasdien vis per pusę sumaziniant ekspoziciją ir mažinant ją tol, kol paskutinio paveikslėlio mikroskopinė dalelytė paaikškės esanti nedali. Tuomet meno galimybę rastu si pačiam dalybų procese (šiuo keliu, akivaizdu, pasuko greta esančios galerijos „Akademija“ personalas, palikę salėje vieną antrają Ričardo Nemeikšio „Blizgučių“). Arba, – droviai kuždėjome tarsi patys sau, – derėtų sekti Medalių galerijos pavyzdžiu ir priveržti kiekvieną darbą stipriu trosu – tarlamai apsaugoti nuo vagystės, bet iš tikrujų – pabréžti didžiulę, tiesiog neapsakomą tų darbų vertę ir svarbą, net nepaisant fakto, kad čionykštėje kultūroje žodis „trosas“ asocijuojasi taip pat su veržimu, smaugimu. O gal geriau, – maštėme balsu, – K. Šapokai, užuot eksponavus žmonos darbus ir užsiėmus jų kuravimui, reikėjo tiesiog nuo jų atsiriboti, sekant Vienožinskio meno mokyklos dėstytojų, skandalingai atsiribojusių nuo jų naturmortų pastatymus jamžinusios Aistės Kirauskaitės, pavyzdžiu – nekyla jokių abejonių, kad tokiu atveju menas rodytusi nelygstamai vertingesnis, ypač nutuokiant, kokių (teoriškai) tai turėtų pasiekimų privacijoje šeimyninėje sferoje (tikrai tokius idiliškų vaizdelių kaip Povas / Peacock nepavykštų nufilmuot, – galim prisiesti).

Nukelta į 26 p.

26 Kampus

Paroda yra tekstas

Atkelta iš 25 p.

Šiaip ar taip, žvelgdami į žvarbiu ledinio vėjo srautu plūstancią Pilies gatvę, vieną akimirką pajutome, kad negalime pasiduoti tam srautui, nes simboliškai būtume pasirodė bejėgiai, tačiau negalime jo ir įveikti – visų pirma todėl, kad neturėjome pagrindo teigti, neva ko nors siekėme ir kur nors esame. Tą akimirką žinojome: turime atrasti dar kai ką ar ką nors, kas savo buvimo būdu pasufleruotų, kas vyksta, nes patys to nepajėgsime nusakyti; rodos, dar ką tik įėjome į parodą, narsiai irdamiesi prieš Šalto Vėjo Srautą, o dabar šit stovime kažkur lyg Pilies gatvėje tarytum jau būtume iš jos išejė, – apkvaitė ir nustebė, nepajėgdamis apibrėžti momento, kada / ar buvome atsidūrė tarp įėjimo ir išejimo, ir todėl, aišku, negalėdami išreikšti, ką jaučiame, ir ar dėl to, ką jaučiame, jei apskritai jaučiame, yra kalta paroda. (Ar mes buvome į ją užsukę, ar nebuvome? Ar į ją apskritai galima „uzsukti“?)

Dievaži, neturėjome laiko mąstyti. Nūn, kai Šaltas Vėjo Srautas jau buvo pastvėręs mūsų palto skvernā ir kažkur gudriai švildamas tempę, jautėmės taip, lyg niekada nieko išvis nebūtų buvę, jokio meno ir jokių, atsiaprasant, galerijų – mūsų smegenims žūtbūt reikėjo kažkokio pašalinio jūdesio, kažin kokio Protu Neaprépamo Akstino Iš Salies, kuris būtų galėjęs padėti mums susikurti santykį su tuo, ko (ne)pamatėme (tiesa, to nepajėgėme aprépti protu, – matyt, tai reikalavo ne tokią sudėtingą instrumentų kaip smegenys), tam tikra prasme (nors tai turbūt nepagarbierezija) – nutapti, apmastyti ir pakabinti darbus, kurių pačių, jei juos ir būtume matę, iš tikrujų būtų per mažai, kad jie (yų?) būtų. – Itaigausio Postūmio, kuris čia ir dabar mums atstotų išsvajotaji, pageidaujamai Meno Poveikį, na ir šiaip dar kažko, – kažkokios vienintelės krypties, kuria dera eiti, ir kurios kulinacijoje, priešingai nei suvartojuis meno kūrinį, mūsų laukštę Sotumas ir Taika.

Ir mes, – baisu pasakyt, – patraukėme į koldūninę.

31 d., ketvirtadienį, 19 val. Rūtos salėje – „Plėsikai“. Pagal Friedrichą von Schillerį. Antideka logas (N-16). Režisierius Artūras Areima. Spektaklio trukmė – 1.50 val. Bilieta kaina – 35 Lt.

Vasario 1 d., penktadienį, 18 val. Ilgojoje salėje – Biljanos Srblianovič „Skėriai“. Dviejų dalių tragikomedija. Režisierius Rolandas Atkočiūnas. Spektaklio trukmė – 3 val. Bilieta kaina – 35 Lt.

2 d., šeštadienį, 15 val. premjera! Didžiojoje scenoje – „Jeruzalė“. Ekscentriška tragikomedija pagal Jez Butterworth. Režisierius Rolandas Atkočiūnas. Spektaklio trukmė – 2.30 val. Bilieta kainos – 40, 60, 80 Lt.

2 d., šeštadienį, 18.30 val. Mažojoje scenoje – Juozo Tumo-Vaižganto „Žemės ar moters“. Komedia. Režisierius Tomas Erbréderis. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilieta kaina – 30 Lt.

3 d., sekmadienį, 15 val. Rūtos salėje – Vidmantas Bartulio „Pamokslas žuvimis“. Vienos dalies spektaklis. Režisierius Vidmantas Bartulis. Spektaklio trukmė – 1.15 val. Bilieta kaina – 20 Lt, moksleiviams ir studentams – 15 Lt.

3 d., sekmadienį, 18.30 val. Didžiojoje scenoje – Keturakio „Amerika partyje“. Trijų dalių komedija. Režisierius Valdas Lencevičius. Spektaklio trukmė – 2.20 val. Bilieta kainos – 15, 30, 40, 60 Lt.

5 d., antradieni, 18 val. Rūtos salėje – Timothee de Fombelle „Švyturys“. Vienos dalies monospektaklis. Režisierius Gintaras Varnas. Spektaklio trukmė – 1.15 val. Bilieta kaina – 25 Lt.

5 d., antradieni, 19 val. Mažojoje scenoje – Šolomo Aleichemo „Mendelio milijonai“. Vienos dalies komedija. Režisierius Algimantas Pociūnas. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilieta kaina – 20 Lt.

6 d., trečiadienį, 18.30 val. Didžiojoje scenoje – Antano Škėmos „Balta drobulė“. Drama. Režisierius Jonas Jurašas. Spektaklio trukmė – 3 val. Bilieta kainos – 10, 30, 40, 60 Lt.

Teatro kasa (Laisvės al. 71) dirba kasdien 10.30–19 val., tel. 22 40 64. Bilietus taip pat platina *Tiketa*.

Kauno valstybinis muzikinis teatras

31 d., ketvirtadienį, vasario 1 d., penktadienį, 18 val. „Zygfrydo Vernero kabaretas“. Dviejų dalių muzikinis reviu. Režisierius Kęstutis Jakštės, dirigentas Jonas Janulevičius, dailininkė Vilma Galeckaitė-Dabkienė, choreografas Dainius Bervinės, Gintaras Visockis, choremeisteriai Ramūnas Tilvikas, Rasa Vaitkevičiūtė. Spektaklio trukmė – 3 val. Bilieta kainos – 25, 40, 70, 80, 150 Lt.

Vasario 2 d., šeštadienį, 18 val. Imrės Kalmano „Monmartro žibuoklė“. Trijų veiksmų operetė. Režisierius Kęstutis Jakštės, dirigentas Virginijus Visockis, dailininkė Marija Rubavičiūtė, choreografas Agris Danilevičs (Latvija). Spektaklio trukmė – 3.30 val. Bilieta kainos – 15, 30, 45, 50, 100 Lt.

3 d., sekmadienį, 12 val. Zitos Bružaitės „Voro vestuvės“. Dviejų veiksmų operėlė-baletas vaikams. Choreografas Jurijus Smoriginas, dirigentas Virginijus Visockis, scenografė Iveta Ciparytė, kostiumų dailininkė Ana Lorens. Spektaklio trukmė – 1.40 val. Bilieta kainos – 7, 12, 18, 20, 50 Lt.

Kauno kamerinis teatras

31 d., ketvirtadienį, 18 val. Edvardo Radzinskij „Koba“. Monodrama. Režisierius Stanislovas Rubinovas. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilieta kainos – 20, 25 Lt.

Vasario 1 d., penktadienį, 18 val. Leonido Andrejevo „Judas Iskariotas“. Vyksmas su pertrauka. Režisierius Stanislovas Rubinovas. Spektaklio trukmė – 2.10 val. Bilieta kainos – 20, 25 Lt.

2 d., šeštadienį, 18 val. Daivos Čepauskaitės „Kavinė „Pas Bležą“. Pasimatymas po dviešimties metų. Režisierius Stanislovas Rubinovas. Spektaklio trukmė – 1.45 val. Bilieta kainos – 28, 35 Lt.

3 d., sekmadienį, 18 val. Fransua Rablė „Gargantiua ir Pantagriuelis“. Užstalė tikriesiems gurmanams (N-18). Spektaklio trukmė – 1.55 val. Bilieta kainos – 40, 50 Lt.

Teatro kasa (Kęstučio g. 74A) dirba I–V 14–18 val., VI–VII 11–18 val., tel. 22 82 26. Bilietus taip pat platina *Bilietai.lt* ir *Bilietai pasaulis*.

31 d., ketvirtadienį, vasario 5 d., antradieni, 19 val. Aleksej Slapovskij „Nuo raudonos žiurkės iki žalios žvaigždės“ (N-16). Režisierius Darius Rašauskas. Spektaklio trukmė – 1.50 val. Bilieta kaina – 30 Lt.

6 d., trečiadienį, svečiuose Alytaus miesto teatras. **12 val.** spektaklis vaikams ir panašiems į juos „Ambrožijus, Purkius ir“ pagal Sigutę Ach. Bilieta kaina – 12 Lt. **18 val.** „Tūla, arba Esame okupuota šalis“ pagal Jurgio Kunčinio romaną „Tūla“. Bilieta kainos – 20, 25 Lt.

Teatro kasa (M. Daukšos g. 34) dirba III–V 15–19 val., VI 15–18 val., VII – valandą prieš spektaklį, tel.: 40 84 70, 22 60 90. Bilietus taip pat platina *Bilietai.lt*.

Kauno valstybinis lėlių teatras

Vasario 2 d., šeštadienį, 12 val. „Undinėlė“. H. Ch. Anderseno pasakos motyvais. Nuo 5 m. Režisierius Olegas Žiugžda. Bilieta kainos – 8, 10, 12 Lt.

3 d., sekmadienį, 12 val. „Pasaka apie lietaus lašeli“. Apie tai, kokie esame svarbūs, nepakartojami, reikalingi. Nuo 3 m. Režisierius Olegas Žiugžda. Bilieta kainos – 8, 10, 12 Lt.

Teatro kasa (Laisvės al. 87A) dirba IV–V 11–17 val., VI–VII 10–14 val., tel. 22 16 91. Bilietus taip pat platina *Bilietai pasaulis*.

Vasario 1 d., penktadienį, 18 val. Simfoninės muzikos vakaras. Kauno miesto simfoninis orkestras (vyr. Dirigentas Imants Resnis). Solistai – J. Naujailio muzikos gimnazijos mokiniai. Dirigentas Imants Resnis. Programoje: kompozitorių W. A. Mozart, P. Sarasate, F. Mendelssohn, T. Albinoni, E. Lalo, J. S. Bach, P. Čaikovskij, O. Respighi kūrinių. Bilietai kainos – 10, 15, 20 Lt.

6 d., trečiadienį, 18 val. Neužmirštamas Geršinas. Atlikėjai: Jonas Sakalauskas (baritonas), Agnė Doveikaitė-Rubinė (smuikas), Dovilė Juozapaitienė (altas), Jurgis Juozapaitis (altas), Danielius Rubinas (kontrabosas). Bilietai kainos – 10, 15 Lt.

Filharmonijos kasa (L. Sapiegos g. 5) dirba II-VII 14-18 val., tel. 20 04 78. Bilietai taip pat platina *Tiketa*.

Vasario 2 ir 3 d., šeštadienį ir sekmadienį, 16 val. Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje – varpų muzikos koncertai. Skambės G. B. Pergolesi ir H. Perceili kūrinių. Kariljonu skambins Giedrius Kuprevičius.

Iki kovo 8 d. Kauno kultūros centro „Tautos namai“ (Vytauto pr. 79 / Kęstučio g. 1) fojė prie didžiosios salės veikia Rūtos Barniškytės-Klusiėnės ir Juozo Ivanausko darbų paroda „Žiemos peizažai“.

31 d., ketvirtadienį, 18 val. Kauno tautinės kultūros centre (A. Jakšto g. 18) – tapybos mokymai jaunimui ir suaugusiesiems „Prie molberto“: diptikas (akrilas). Veda dailininkas Gvidas Latakas. Informacija tel. (8 679) 36715.

Vasario 3 d., sekmadienį, 12 val. Kauno Paminklinės Kristaus Prisikėlimo bažnyčios konfrencijų salėje (Žemaičių g. 31) – Lietuvos universitetų moterų asociacija ir bendruomenės centras „Žaliakalnio aušra“ malonai kviečia į muzikos, spalvų ir žodžių valandą „Vainikas téviškėi“. Veiks tekstilinių gobelenų paroda „Téviškės spalvos“. Tautodailininkė, parodos autorė Dalia Kerpauskienė kalbės apie „Idomų spalvų pasauly“. Apie žodžių, minties, spalvų sintezę, knygą „Spalva ir žodis“ kalbės rašytojas Laimonas Inis, dailininkas Andrius Valius, autorės Dalia Kerpauskienė, Dalia Poškienė. Meninė programą atliks choras „Gauda“ (vadovas Pranas Jurkonis), skaitovė Regina Markevičienė ir I muzikos mokyklos jaunosios pianistės (vadovė Kornelija Brilimkevičiūtė).

31 d., ketvirtadienį, 12 val. ir vasario 1 d., penktadienį, 17 val. Bažnytinio paveldo muziejuje (Šv. Mykolo g. 9, Vilnius) – ekskursija po Ksenijos Jaroševaitės parodą „Sąžinės sąskaita“. Ekskursiją ves menotyrininkė dr. Sigita Maslauskaite. Iejimas su muziejaus bilietu. Paroda veiks iki **vasario 2 d.**

Vasario 9 d., šeštadienį, 12 val. edukacinis užsiėmimas šeimoms „Šv. Valentinas“. Bilietai kaina

šeimai – 14 Lt. Registracija ir informacija tel. (8 5) 269 7801, el. p. violeta.indriuniene@bpmuziejus.lt.

Kiekvieną šeštadienį 14 val. Bažnytinio paveldo muziejuje ir **15.30 val.** Vilniaus katedros požemiuose vedamos ekskursijos pavieniai lankytojams. Gido paslaugos nemokamos. Registracija ir informacija tel. (8 5) 269 7800, el. p. katedrospozemai@bpmuziejus.lt.

Iki kovo 5 d. Bažnytinio paveldo muziejuje veikia paroda „Atraskime savajį paveldą: Lentvario bažnyčia ir jos dekoras 1905–1943“, o iki **gegužės 1 d.** – paroda „Lukiškių Dievo Motina. Kad būtų atvilgytos sudiržusios širdys...“

Vasario 1 d., penktadienį, 18 val. Taikomosios dailės muziejuje (Arsenalo g. 3A, Vilnius) vyks koncertas „Sirdies muzika“, kuriamė įspūdingą programą atliks talentingos atlikėjos: Laura Zigmantaitė (mecosopranas), Simona Venslovaitė (smuikas), Anastasiya Avdejeva (fortepijonas). Koncerte skambės P. Čaikovskio, M. Glinkos, N. Rimskio-Korsakovo, A. Rubinsteino, C. Debussy ir M. Ravelio kūrinių. Iejimas nemokamas.

Vasario 5 d., antradienį, 17 val. Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje (V. Putvinskio g. 55, Kaunas) – Galinos Gubanovos (Maskva) paskaita „Futurizmas“, skirtą Futuristų teatro 100-metžiui. Paskaita vyks rusų kalba. Papildomą informaciją teikia: Galina Gubanova, tel. (8 652) 45267. Iejimas nemokamas.

Vasario 1 d., penktadienį, 17 val. Baroti galerijoje (Aukštuoji g. 1, Klaipėda) – Isroildžon Baroti keramikos parodos „SUZANI“ atidarymas.

Iki balandžio 2 d. Kauno klinikose, Radiologijos klinikos Branduolinės medicinos skyriuje (Eivenių g. 2), veikia Lietuvos laukinės gamtos fotografijų konkurso „Gintarinis žaltys 2011“ geriausią darbų paroda.

Vasario 3 d., sekmadienį, 12 val. Vaikų ir jaunimo teatre „Vilkolakis“ (Kovo 11-osios g. 108, Kaunas) – S. Ivanauskaitės „Princesė ir ménulis“. Neišgalvota istorija Džeimso Terberio kūrinių motyvais. Informacija tel. 31 37 12; vilkolakis.lt, teatras@vilkolakis.lt.

Vasario 3 d., sekmadienį, 20 val. ir 6 d., trečiadienį, 17 val. Kauno kino teatre „Romuva“ – tarptautinis Kauno kino festivalis pristato Miguelio Gomeso juostą „Tabu“. Bilietai kainos – 6, 8, 10 Lt. Bilietaus galima įsigyti kino teatro kasoje.

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Paveikslų galerijoje (K. Donelaičio g. 16, Kaunas) visų meno mylėtojų laukia paroda „Geriausias 2012-ųjų metų kūrinys“. Tai itin demokratiška paroda, kurioje meno kūrėjai ir visuomenė turi galimybę išrinkti geriausią praėjusių metų kūrinį. „Geriausio metų kūrinio“ paroda turi ir apžvalginę potekstę: galima pamatyti, kokios tendencijos vyrauja mene, o kadangi ši paroda neturi koncepcijos, menininkams nereikia taikytis prie duotos temos, jie turi galimybę į parodą atnešti tai, kuo gyvena, kaip jų išgyvenimai persiskirnija į meno kūrinius.

Šiomet parodoje pristatoma beveik 90 darbų, tarp kurių kiekvienas lankytojas tikrai atras jam labiausiai patikusį. Balsuoti už labiausiai patikusį kūrinį galėti kiekvienas parodos lankytojas iki **vasario 15 d. 17 val.** Laureatų paskelbimas ir apdovanojimas vyks **vasario 16-ają**, Lietuvos valstybės atkūrimo dieną, **16 val.**

Nemunas ISSN 0134-3149

Leidžiamas nuo 1967 m. balandžio mėn.

Išeina ketvirtadieniais

Gedimino g. 45, 44239 Kaunas
Telefonas ir faksas – (8-37) 322244
El. paštas: nemunasredakcija@gmail.com
Internetinis adresas: <http://www.nemunas.net>

Indeksas 0079

Steigėjas ir leidėjas — Lietuvos rašytojų sąjunga
Steigimo liudijimas Nr. 405
Spausdino TAURAPOLIS
Tiražas 1000

Rankraščių nerecenzuojame ir negražiname.

Vyriausasis redaktorius

Viktoras Rudžianskas –

tel.: (8-37) 322244, (8-610) 67255

Vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja –
Gražina Viktorija Petrošienė

tel.: (8-37) 322266

Referentė – Aurina Venislovaitė –

tel. (8-37) 322244

Naujenų redaktoriai:

Audronė Meškauskaitė –

tel. (8-37) 322251, (8-615) 24983

Andrius Jakučiūnas –

tel. (8-611) 98945,

el. paštas: jakuciunas@gmail.com

Maketuotojas – Juozas Pužauskas –

tel. (8-656) 38529

Buhalterė – Irena Kavaliauskienė –

tel. (8-37) 322235, (8-656) 41705

Talkininkai:

Jurga Tumasonytė (publicistika)

Aldona Žemaitytė (publicistika)

Romualdas Rakauskas (fotografija)

Eugenija Žakienė (muzika)

Gediminas Jankauskas (kinas)

Gediminas Jankus (teatras)

Zenonas Baltrušis (fotografija)

Lina Navickaitė (kalba)

Réméjai:

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS RÉMIMO
FONDAS

KAUNO MIESTO
SAVIVALDYBĖ

SPAUDOS, RADŽIO IR
TELEVIZIJOS RÉMIMO
FONDAS

„Nemuno“ sąskaitos AB banke „Swedbank“:
LT 14730001002256121 — einamoji sąskaita;
LT 09730001002230312 — biudžetinė sąskaita;
LT 757300010034284035 — valiutinė sąskaita.

Prenumeratos kaina mėnesiui — 9 Lt
Prenumerata priimama
visuose pašto skyriuose,
internetu www.post.lt ir www.prenumerata.lt
arba redakcijoje

Vasario 7 d. Vytauto Didžiojo universiteto menų galerijoje „101“ atidaroma Roberto Kanio fotografijų paroda „ $54^{\circ}53'50''N$, $23^{\circ}53'10''E$. Niekieno miestas“. Autorius eksponuoja naujausius savo darbus, kurie skatina kritiškai pažvelgti į šiandieninio Kauno tarybę. Nesiekdamas padaryti išpūdžio išraiškinga fotografijos estetika, R. Kanys provokuoja žiūrovą apmąstyti šiandienos Kauno gyvenimą taikliais pastebėjimais, sugretinimais ar tiesiog nuotraukose perteikdamas šiandienos miesto nuotaikas. Fotografijos išryškina įvairių Kauno istorijos tarpsnių ir dabartinio vartotojiškumo ženklus, kurių tartum sugula į vienas kitą dengiančius miesto „kultūrinius sluoksnius“.

R. Kanys teigia, kad surengti parodą jį inspiravo prieškario Kauno nuotraukos, kurių autorius – Mečys Brazaitis. „Prieškarinio miesto vaizdai, mano tévų bei senelių pasakojimai, senos šeimyninės fotografijos iki šiol kelia nostalgiją“, – pripažista fotografas. Taip pat teigia, kad „prieš 80 metų M. Brazaičio fotografuotame mieste daug kas nepasikeitė, bet vis dėlto kažko trūksta, daugelis dalykų išnykę negrąžinamai“. Didžiausiu praradimu R. Kanys laiko miestą kūrusių ir Jame gyvenusių žmonių netekė. „Neliko tikrujų pastatų savininkų, senųjų miesto gyventojų. Miestas tapo visų ir kartu niekieno“, – manoma fotografas.

Kritiškas požiūris ir siekis provokuoti žiūrovų sąmoningumą – vienas ryškiausių R. Kanio kūrybos bruožų. XX a. devintojo dešimtmečio pradžioje autorius priklausė tuomet avangardinė fotografiją kūrusiai neformalialiai Kauno fotografų grupei „Plėšriųjų sekacija“. Šio sambūrio nariai maištavo ir prieš tuometinę santvarką, ir prieš įsigalėjusius fotografijos kanonus. R. Kanys „Plėšriųjų grupės“ kūrybos kontekste išskyrė stilistinė darbų įvairove, dalies fotografijų aukšta techninė ir estetinė kokybę.

Parodos atidarymo metu vyks diskusija tema „Individuali ir kolektivinė atmintis mieste“, joje, vedamoje kuratoriaus Tomo Pabedinsko, dalyvaus eksponuojamų darbų autorius R. Kanys, fotografai Romas Juškelis ir Gintaras Česonis, architektūrologė dr. Jolita Butkevičienė.